

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1914.

Andra kammaren.

Nr 8.

Onsdagen den 27 maj, e. m.

Kl. 7 e. m.

Fortsattes det på middagen började sammanträdet.

§ 1.

Herr talmannen anmälde, att debatten rörande remiss till utskott av Kungl. Maj:ts proposition angående statsverkets tillstånd och behov m. fl. propositioner nu komme att fortsättas; och lämnades enligt förut skedd anteckning ordet till

*Remiss av
statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

Herr Sterne, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet yttrade i förbigående i sitt anförande, som han höll vid föregående plenum, något om att det fanns ledamöter i denna kammare, som givit lättsinniga löften till valmännen, och jag skall giva honom rätt däri. Jag känner åtminstone ett fall, där en före detta ledamot av första kammaren givit ett så lättsinnigt löfte till sina socialdemokratiska väljare angående värnpliktstidens nedsättning, att han snart nog trots sitt givna löfte ansåg sig kunna arbeta i motsatt riktning, men det ansågs så förtjänstfullt, att högern öppnade stora famnen för den förlorade, men återfunna sonen, och om det än icke slaktades någon gödd kalv, så valdes han i stället såsom ledamot av denna kammare på högerens röster. Nu vill väl herr justitieministern i likhet med regeringen i övrigt stå över partierna. Men jag vågar tro och förmoda, att högern är det närmast stående politiska skötebarnet, vilket icke bör kastas ut med badvattnet. När sålunda herr justitieministern skall snärta sina motståndare, är det viktigt att sköta piskslängen så, att icke skaffet träffar hans egna på deras ömtåligaste punkter.

Nu tillhör jag emellertid dem, som icke lida samvetsnöd över några sådana löften, och jag vågar därför yttra några få ord i en liten, men för vår härordning grundläggande del, nämligen värnpliktstiden. Denna del är till hela sin läggning intet annat än en etapp på vägen till ett helt nytt system, ett system, som redan förut berörts av föregående talare, ett system, som säkerligen ännu

Andra kammarens protokoll vid senare Riksdagen 1914. Nr 8. 1

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

i denna stund en ganska stor del av dem, som valdes under parti-beteckningen »Försvaret främst», av allmogerepresentanterna icke vill vara med om, ett system, som i korthet kan betecknas såsom den stående värnpliktshären. När man lancerar fram den åsikten, att inryckningsdagen för rekrytskolan måste vara den första november, är detta icke blott det första budet i den sammanhängande linjens katekes, utan det är också ett icke okänt militärt önskemål och ett gammalt sådant. Kravet på 1½ eller 2 års sammanhängande linje kommer helt säkert snart nog, kanske snarare än man i detta ögonblick kan bedöma. 1901 års härordning var endast inkörsporren till de första tankarna i denna riktning. Den blev tillräckligt dyr och enligt fackmäns utsago tillräckligt dålig att icke äga bestånd så länge, att den knappast hunnit bli fullständigt genomförd. Nu stå vi färdiga att taga ett nytt steg, icke ut i det okända utan fram i den riktning, som jag vågat skissera, och som inom en kort period av 5 à 10 år skola visa oss de fastare konturerna av denna utveckling.

Ja, det är allt detta mot vårt inre reformarbete fientliga och för övrigt mot hela kulturen fientliga avsteg från det övade folk-uppbådet till den militära drillens stående värnpliktsarmé, som tar till förebild det rent preussiska mönstret, som jag måste vända mig emot genom att diktera dessa mina allvarligt kända betänkligheter till dagens protokoll, då denna proposition remitteras till utskottet.

Jag tror icke, att jag behöver gå in i detaljskälen därför eller trötta mina åhörare med skäl, som kanske måste bli en upprepning och kanske komma igen, men ett är visst, att med en inrycknings-tid i november, den mest olägliga tid man kan tänka sig för de värnpliktigas första övningar, blir den övningstid, vars konturer vi se i denna proposition, så småningom för kort. Vi befinna oss, såsom en föregående talare här yttrat på det glidande planet i den riktning jag skisserat. Ja, när man ser dikterade i statverks-propositionen motiven om nödvändigheten av att börja vid denna enligt min mening ytterst olämpliga tid för rekrytskolans inryckning och ser, att ett av motiven är, att man behöver bibringa de värnpliktiga en viss krigsmansanda — ett uttryck, som jag ställer mig ganska betänksam emot, ty det kan beteckna något oskyldigt, men också något, som i dagligt tal betecknas såsom kadaverdisciplin — blir man orolig. Det är kanhända en viktig ingrediens i den stående värnpliktsarmén, men icke en sådan ingrediens, som vi anse nödig i en liten stat som Sverige, vars behov av ett övat folkuppbåd, tillräckligt att i nödens eller farans stund slå tillbaka ett anfall, måste basera sig på andra känslor än dem, som man konstlat frammanar och kallar för »krigsmansanda», men som praktiskt taget blir lika med kadaverlydnad. Jag kan icke underlåta att varna därför, då den kan frammana stora nationella olyckor för vårt försvar, olyckor, som jag tror icke varit fullständigt okända under senare tider.

Vad som naturligtvis ytterligare måste verka beklämmande i detta sammanhang äro de ekonomiska möjligheterna för detta nya

system. Det att man i fortsättningen räknar med att det fattiga folket skall tryckas under beskattningsformer, som måste betecknas såsom de mest orättvisa, de indirekta skatterna. Det måste slås fast, att dessa orättvisa skatter icke i någon mån taga hänsyn till den verkliga bärkraften, den verkliga inkomsten och den verkliga förmögenheten. Men alla reformer i detta avseende skjutas undan med rådet: Kommer tid kommer råd, och de fattiga i landet, som äro vana vid att utan knot bära de bördor, som påläggas dem i ena eller andra formen, räknar man med skola utan knot bära dem även i framtiden, i den nationella enhetens och fosterlandets ofta missbrukade namn.

Jag kommer här till den mörka bakgrund av synnerligen friggjorda agitationsmetoder för att till varje pris söka få fram valmännen till ett instämmande i högerns tankegång, när det gäller detta nya steg ut på det militära området. Bakgrunden, den mörka, är den nyss genomgångna valrörelsen. Ja, där gick högern fram återigen draperande sig i fosterlandets färger, i fosterländskhetens skrud, och man skrudade sig till yttermera visso i kunglighetens alla attribut för att imponera på valmännen. Man gick då fram under beteckningen »Försvaret främst» på ett sätt som till sist måste i det allmänna medvetandet omdöpas till beteckningen »Förtälet främst». Det har talats något förut om de nationella lidelsernas svallning. Det har påvisats i någon mån, vilka former de tagit, och jag måste upprepa, att sällan eller aldrig har man sett en valrörelse förd så i de antisociala och kulturfiendliga synpunkternas tecken.

Kulturens verkliga källor äro sanningsidealet, rättsidealet och skönhetsidealet etc. Men alla dessa ideal ha blivit ömkligt nedtrampade i valrörelsen. De ha blivit nedtrampade så djupt i träsket, att jag tror, att den valledning, som bär ansvaret för firmabeteckningen »Försvaret främst» valrörelse, skall ha den största svårighet att fiska upp dem därur. Detta uttryck: »Försvaret främst» har från högerns synpunkt gjorts till en gud, som man begärde folket skulle falla ned och tillbedja. Jag kanske bör tillägga, att t. o. m. avgudadyrkan ej behöver vara osympatisk, om man verkligen finner personer, som tror på sina avgudar. Men som Carlyle säger: »Det är bristen på ärlighet, som gör avgudar och deras dyrkan förhatlig». Jag måste kalla det brist på ärlighet, när man framställer högerns försvarsprogram, såsom det enda riktiga och dess anhängare som de enda försvarsvännerna. Det allt behärskande draget i agitationen har varit osannfärdigheten mot politiska motståndare, det har varit det tomma skenet av en fosterlandskärlek, som slutar i en karikatyr. Ja, i denna valkampanj fick man se, huru vissa allmänna åklagare, och andra myndigheter liksom fått på känn, att det skett ett vaktombyte på toppen och vilka agitationsmetoder en del av religionens förespråkare, godsägare, officerare använde i rörande samarbete med studerande ungdomar, som ville visa valmännen prov på sin akademiska innanläsningskonst. Det var agitationsbidrag, som lämnade de mest härresande beskrivningarna på sina politiska

*Remiss av
statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

motståndares syften och som framför allt sökte att giva spridning åt de mest osannfärdiga historier angående en alldeles omedelbar och överhängande fara.

Jag paminner mig från något föregående år, att här talades rätt mycket om behovet att få samlingslokaler för landsbygdens vidkommande. Jag vill också minnas, att när vi i den starka känslan av, huru vissa meningar stundom trampades under fötterna och utestängdes från landsbygden, ville finna möjligheter för att få sådana offentliga lokaler, hur det då sades — vill jag minnas — från vissa högerrepresentanter, att det väl icke kunde komma ifråga, att man vägrade lokaler för någon viss menings framförande, och därmed motiverades obehövligheten av åtgärders vidtagande. Jag tror, att det finnes ett rätt stort bevismaterial i motsatt riktning rörande detta i den stund, som nu är, och jag tror, att en stor del av kammarens ledamöter kunna stå upp och vittna, att det är just raka motsatsen till den välvilja, som dessa högerrepresentanter trodde finnas på landsbygden, som i valrörelsen tagit sig uttryck. Ty under det att högern under beteckningen »Försvaret främst» samvetsgrant utnyttjade varje lokal, skollokaler och till och med kyrkor för sina ändamål, så vägrade man oss dessa lokaler, i allmänhet utan något som helst förebärande av skäl. Den underförstådda anledningen var väl den, att man icke ville, att någon annan mening än ens egen skulle framföras i denna valrörelse. Ja, det finnes ju aktningsvärda undantag, jag vill icke generalisera mina påståenden, ty jag känner personligen sådana undantag från min valkrets, men jag känner också många bevis på sanningen av vad jag anfört. Sålunda kunde alla dessa härresandehistorier och all denna osannfärdighet ostört slungas ut bland folket utan möjlighet att något annat politiskt partis talare fick tillfälle att framföra sina meningar eller reducera skvallerhistorierna till sitt rätta värde. Men när vi till sist icke hade annat att göra på vissa platser än att i mars månad under snöglopp, i slask och på uppblötta vägar hålla friluftsmöten och samla medborgarne till våra möten för att få tillfälle meddela dem våra meningar, ja, då unnade man oss på vissa håll icke ens detta. Jag var personligen utsatt för sådant. Man kunde träffa på platser — jag behöver väl icke angiva namn, men jag skall, om så önskas, stå till tjänst därmed — där man uppvaktades av vissa högerelement, uppbringade i socknen eller från närgränsande socknar, beväpnade med knölpåkar, och så mottogs man av dessa med kungsången till inledning och blev upphörligt störd, när man på landsvägen — arbetarnes nuvarande fädernesland, mina herrar — ville hålla ett politiskt möte. Undra på, herr Lindman, att kanske bitterheten någon gång kännes större, än som måhända är befogat, men det är oriktigt, sanningslöst, och upprörande, när man på det hållet kan komma och säga, att de fattiga arbetarna, fast de äro socialdemokratiskt tänkande, skulle ha någon möjlighet eller utsikt att utöva valtryck på herr Lindman eller hans gelikar.

Ja, man gick så långt på sina håll, att man till och med över-

gick — detta gällde icke mig, men en annan person — till handgripligheter på en lokal; detta skedde av meningsfränder till »Försvaret främst». När de vildaste rykten kommo ut om fientliga överfall och omedelbart överhängande krigsfara, då kom som ett officiellt understrykande av detta kaffetantssladder — som jag förmodar — från huvudstaden, sökande sig kanaler ut med bondetågsledamöter och liksom på beställning, en mobiliseringsorder. Härom är icke något annat att säga, än att den kom särdeles lämpligt, såsom utgörande i de uppskrändas ögon ett understrykande av att det fanns någon mening i dessa smygande rykten, som fördes ut. Det var för övrigt en mobiliseringsorder, som var daterad på en så lämplig tidpunkt som den 30 mars. Ja, jag kommer här icke med några som helst uppgifter, som jag icke är färdig att när som helst skaffa bevis för. Jag skall nöja mig med att ytterligare framdraga ett par exempel, också bevisbara. Jag skall icke nämna några namn, men jag upprepar, att jag står till tjänst, om herrarna skulle önska erhålla sådana. I ett par socknar spriddes rykten bland annat genom folkskolebarnen, att 50,000 ryssar infallit i övre Norrland, och kvinnor och barn gräto, och många män voro allvarligt bekymrade över denna nyhet.

Som bevis på riktigheten av det tillbakavisade påståendet, att valtryck förekommit, vill jag framhålla, att i en socken skjutsade en godsägare sina underlydande till vallokalen. Han hade hemma försett dem med högerns valsedlar vid ett festligt samkväm, där han offrat rätt mycket för att få dem i sådan stämning, som är i god överensstämmelse med »nationell» uppfostran. De ställdes i kön vid vallokalen under godsägarens och hans trognas uppsikt, och tillfrågad, om han ansåge det rätt att utöva sådan påtryckning på sina underlydande vid utövande av en deras medborgerliga rättighet, svarade han cyniskt: »har jag bjudit de där på kalas och skjuts hit, är det väl icke för mycket begärt, att de rösta med mig». Ja, i en socken rycktes vänsterns valsedlar ur händerna på beroende valmän, och de tvingades att rösta med högern mot sin vilja för att icke äventyra sin torftiga utkomst. Häri deltog t. o. m. ledamöter i valnämnden. Det fallet är anmält för vederbörande till åtal, men, »Försvaret främst» har i alla fall fått rösterna. Ja, det skulle föra alldeles för långt att upprepa allt vad man här skulle kunna draga fram av levande bevis på denna makalösa valrörelse. Sådana yttranden ha fällits som dessa: »rösta ni med socialisterna, så stänga vi fabriken», »ni få avsked», och till lantarbetare »vi betala icke edra skatter». En ladugårdsförare med 75 öre om dagen togs väl i förvar av sin godsägare, som under valförrättningen följde honom så troget, att han till och med tittade in bakom valskärmen för att se, om denne man röstade rätt. Jag måste säga, att de röster, som avgivas på detta sätt, äro icke tagna ur det fosterländska meningsdjupet hos valmännen och ha icke lämnats av dem i det fasta medvetandet, att högersynpunkten på försvarsfrågan varit den riktiga. Ja, här finnas ju många andra exempel på, huru våra egna valsedelutlämnare

*Remiss av
statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

icke ens tillätos att vistas i närheten av vallokalen — jag skulle kunna framdraga exempel härpå från min egen valkrets — utan till och med av vederbörande fjärdingsman kördes ut från vallokalsens gård. Ett annat exempel kan jag anföra. En grupp lantarbetare blevo avvisade på vägen till vallokalen av sönerna till en mycket framskjuten man i socknen under uppgift, att de icke voro röstberättigade. Dessa voro icke så hemma i sina stycken, utan litade på denna uppgift, eller ock kanske vågade de icke fortsätta, när de fingo ett så kraftigt besked, utan vände om. För övrigt skall jag be att få nämna ett annat, mycket roligt exempel på huru högeragitationen bedrivits. En mycket rättrogen högerman i en socken lade agitationen så, att han till dem, som han misstänkte ej voro rättrogna, sade, att de inte skulle rösta med högern, ty det partiet skall man inte bry sig om, utan rösta med det nya partiet »Försvaret främst», ty det är ett alldeles utmärkt parti.

Jag tror, att dessa exempel visa i någon mån sanningen utav vad en högerman en gång sade till mig för icke så värst länge sedan: Vi äro minst lika rädda för socialisterna som vi äro rädda för Ryssland. — Det tror jag är den stora sanningen, som träffar huvudet på spiken. Man är nog minst lika rädd för oss som för vissa andra påtalade eventualiteter.

Det skulle här föra för långt att följa alla dessa märkligheter ifrån ett parti, som vill sitta inne med bildningen och andens aristokrati. Det är nog att notera, att i denna agitation hava deltagit framskjutna män, ja, jag tror till och med en biskop; och jag tror att hans excellens herr statsministern hade haft mycket goda skäl, om han utsträckt sin omsorg ej blott till officerarnas agitation utan även i någon mån riktat uppmärksamheten till vissa sina närstående vänner och manat dem att något moderera sig i sin agitatoriska uppgift att misstänkliggöra sina politiska motståndare.

Nu kan det naturligtvis med fullt fog invändas, att sådant där prat behöver man icke sätta tro till. Nej, det är nog så sant, men jag påminner mig en historia om S:t Thomas ab Aquino, som en gång under sitt arbete blev störd av en ung munk, vilken kom inrusande och sade: »Skynda, kom till fönstret, får ni se en ox flyga.» — S:t Thomas sprang fram, under det munken skrattade och sade: »Hur kunde ni vara så dum att tro något sådant.» — »Ja», sade Thomas, »det förefaller mig mycket naturligare att se en ox flyga än att se en religionens tjänare, som ljuger.» Jag tror nog, att en hel del valmän tänka på samma sätt: jag tror snarare, att en ox flyger, än jag tror, att dessa framskjutna män, kanske på olika positioner i statens tjänst och i annan tjänst, kunna taga sig före att missbruka sitt inflytande och förvanska oliktänkandes motiv för sina meningar. Ja, man kan ju kanske också invända, att jag något färglagt allt detta. Men jag tror icke, att den, som läst den förut omtalade högerbroschyren, gärna behöver misstänka något sådant. Jag vill för övrigt nämna, att

det det finnes högertalare, vars yttranden gått i samma stil som denna broschyr. Jag har därav fått den uppfattningen, att en del högertalare med mera enkla hjärnor icke varit riktigt tänkande män, utan fastmer i denna valrörelse instrument, positiv, som hasplat fram arior författade på Allmänna valmansförbundets byrå, och om därför dessa agitationsmetoder bliva utsatta för ett sådant angrepp, som det jag nu gör, är det kanske icke enbart dessa högertalares fel, utan den valledning som inspirerat dem. Det har exempelvis fällts sådana uttryck, som att när socialisterna komma till makten, då kommer blod att flyta, då kommer mord att ske på de kristna. Om socialisterna komma till makten, då kommer rån och mord och sådant att icke bliva lagligen beivrat o. s. v. Det tror jag är uttalanden, som stå fullständigt i paritet med den pamflett, som här förut något påtalats och som till min stora förvåning den mest framskjutna medlemmen i försvaretsfrämstpartiet synbarligen i någon mån velat försvara.

*Remiss av
statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

Jag har här i min hand icke bara en svensk upplaga av »Bondetankar och socialistlära» utan även en finsk upplaga. Ty herrarna förstå, att innehållet här är så värdefullt, att man ju icke kan nöja sig med att träffa enbart de människor, som kunna läsa svenska, utan man har ju också andra medborgare längst norrut, lappar och en finsktalande befolkning, som också kan behöva få del av den vetenskap, som herr Lindman så starkt stryker under vara författad av »en verklig bonde». Ja, det kanske är förklaringen till att herr Lindman verkligen velat taga på sitt ansvar vad som i broschyren uttalas, ty verkliga bönder, som vilja sätta namnet på sådana nidskrifter, äro nog dessbättre tämligen sällsynta fynd bland vår bondeklass. Det kunde vara frestande att något undersöka vem denne verkliga bonde är, som författat skriften, men jag skall tills vidare lämna detta å sido.

Här föredrogs som bevis på sannfärdigheten av den pamflettartade utgjutelsen i broschyren vissa saker, som skulle stått återgivna dels i Socialdemokraten, dels i andra tidningar. Nu tror jag väl, att dessa påståenden komma att få sin rätta belysning av talare efter mig, men för att det icke skall sägas, att jag alldeles väjer undan på denna punkt, vill jag säga, att vad det citat angår som gäller familjen, sedligheten och religionen, så har det stått att läsa i Socialdemokraten, om jag icke är fel underrättad, år 1886. Citatet är lösryckt ur sitt sammanhang ur en artikel i vilken författaren vänder sig mycket starkt mot penningäktenskapet eller mot vad man också på sina håll plägar kalla den äktenskapliga prostitutionen. Detta uttalande har sålunda, så gammalt det än är, en ofantligt olika betydelse mot den man tagit till intäkt för att cyniskt kasta som beskyllning ett helt politiskt parti i ansiktet. Beskyllningen att vi socialdemokrater icke nu skulle nöja oss med att stjåla jorden från bönderna, icke nöja oss med att taga religionen från bönderna, utan nu skulle vi också taga hustrurna från bönderna. Kan man tänka sig något vanvettigare och kan man tänka sig något underligare, än att en aktad medlem av ett aktat

Remiss av
statsverks-
ropositionen.
(Forts.)

politiskt parti vill ställa sig indirekt medansvarig i något sådant. Icke tror jag att man kommer undan för detta ansvar, därför att man precis icke sagt att Branting eller Starbäck äro av den beskaffenheten eller att andra medlemmar ur vänstern personligen nämnas som stående i nivå med lustmördarna i Kumla. Jag tror, att det är tillräckligt, att man kastar det i ansiktet på ett stort parti, som även det i lika hög grad som det parti, vilket använder sig av sådana utgjutelser, har folkets förtroende. Men det säges mycket mer än vad som förekommer i det lilla citat, som förut återgivits. Det sägs här på ett ställe: »De bygga sina luftslott, eller som det på vårt bygdemål heter 'göra sig kalas i tankarna' på huru stiltigt det skall bli, när de skola ha var sitt stycke ur de stora herrgårdarna och deras ägare blivit sprängda i luften med dynamit. (Detta är ingen överdrift; jag har flera gånger hört sådant tal.)» — Sedan kommer en ren förfalskning av texten i en så gammal och känd sång som »Arbetets söner», där man förändrat texten från som var och en vet att det heter: »Oket med påskriften bed och försaka» till »Oket med påskriften bed och arbeta». Man har icke vågat sig på mer än två versrader, hade man tagit mer, hade tydligen rimmet icke stämt och förfalskningen varit uppenbar. Men man har nödgats till denna förfalskning, därför att man i fortsättningen utmålade oss som rena monster av lättingar, som icke vilja göra något. Då passar icke det riktiga citatet. Det är ändå rätt allvarliga saker, herr Lindman, om man vill ställa sig bakom den rena förfalskningen, även om man är så frigjord att man vill försvara det övriga, som står i denna skrift.

Ja, det är denna intolerans mot olika tänkande, som är så sorglig, samtidigt som man officiellt säger, att här skall man samlas folket till en kraftansträngning om stora mål. Tror man då verkligen, att man gagnar sin sak med att på det sättet ställa en stor del av Sveriges befolkning och en väsentlig del av dem, som i ofredens och farans stund skola ställa sig bakom våra tekniska försvarsanordningar, tror man, att man gagnar saken med att på det sättet kasta sig över dem? Jag är nästan färdig att undra, vad man på Allmänna valmansförbundets byrå har för fordringar på en socialist i våra dagar. Man anser väl, att det är en medborgare, som har alla skyldigheter att liksom andra medborgare fullgöra sina skatteplikter, fullgöra sina medborgerliga skyldigheter, men som för var dag under en valrörelse även har skyldighet att få en hel kloaks innehåll över sig. Det är dock icke på det sättet som någon av de stora frågor gagnas, som vi ifrån våra olika politiska utgångspunkter vilja ha lösta.

Jag vill, kanske till de närvarandes förvåning, sluta med att instämma i ett citat av den store Asiefararen Sven Hedin. Han skriver i sin andra varning följande, som jag tager ur minnet: »Ingen makt har ännu uppbyggts på fraser och doktriner, så sant som träden vissna, då marken giver vika under dem och rötterna sväva i luften». — Ja, det är just vad jag tror. Jag tror, att

man bygger icke upp vårt Sverige varken starkare eller imponerande på något håll genom att misstänkliggöra varandra, genom att kasta sig över varandra med osanningar på det sätt, som jag här har tillåtit mig upptaga kammarens tid med en redogörelse för. Jag tror, att man måste beträda andra vägar, jag tror att man måste giva de svenska folkträden jord under sina rötter, så att de må växa sig fasta i Sveriges jord, innan man kan komma fram till den lyckliga lösningen av någon fråga, även försvarsfrågan, ty vi kunna ej ställa det stora flertalet utanför den lösningen, om icke lösningen skall bli en sådan halvmesy, ett sådant verk av den härskande klassen, som väcker förbittring i stället för anslutning. Det är nog så, att den enda vägen är att söka bereda ett ökat ekonomiskt utrymme även för dem, som nu ha det sämst här i samhället, göra deras liv lyckligare och deras ekonomiska existens ljusare. Då skall emigrationen stoppa. Då först kunna vi gå fram ifrån den minste till den störste i känslan av att vi ha ett verkligt fosterland att försvara. Icke ett fosterland, som tvingar en del av sina medborgare att hålla till på landsvägarna för överläggning, utan ett fosterland med lika möjligheter för alla sina medborgare och ett fosterland, som politiskt ledes så, att vägen jämnas för arbetet på vårt framåtskridande och vår kultur.

Härpå anförde:

Herr statsrådet och chefen för civildepartementet von Sydow: Herr talman, mina herrar! En ärad talare på Stockholmsbanken uttalade kort före middagsrasten sitt beklagande däröver, att icke något förslag rörande åtgärder för arbetslöshetens bekämpande nu framlagts från Kungl. Maj:ts sida.

Jag har redan i mitt yttrande till statsrådsprotokollet framhållit, att vad som härvidlag varit för mig bestämmande ingalunda varit tvivel om angelägenheten av att något åtgöres uti ifrågavarande hänseende. Den ärade talaren, herr Söderberg, hade också vänligheten att citera detta mitt yttrande; men då det gällde att ange de positiva skälen, varför icke något förslag nu framkommit, då slutade citatet, och den ärade talaren gav sig in på de fria konstruktionernas område. Han sökte nämligen göra gällande, att anledningen var den, att man ansett det önskligt att göra så stora besparingar som möjligt på utgifter för sociala reformer för att i stället kunna slösa på 4:e och 5:e huvudtitlarna. Så har ingalunda varit förhållandet. Budgeten för 1915 har icke varit så spänd, att icke ett anslag på 300,000 kronor där skulle kunnat få rum. Anledningen har varit en annan.

För mig skulle det varit kärt, om jag kunnat lägga fram något förslag i denna fråga. Jag har tidigare haft anledning att något syssla med den, och hade därför redan på förhand intresse för saken. Kort efter mitt tillträde till mitt ämbete hade jag också åtskilliga överläggningar med den, som närmast har

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

hand om utredningen i frågan, för övrigt en partivän till herr Söderberg. Det framgick emellertid snart nog, att det skulle möta hart när oöverbanneliga svårigheter att nu få fram ett definitivt utarbetat förslag. Jag tror för min del, att även om den föregående ministären fortfarande suttit kvar, det skulle varit förenat med mycket stora svårigheter; man hade nog fått nöja sig med ett provisorium. Men det framgick vidare, att bland dem, som sysslat med denna fråga, meningarna gå mycket vitt i sär, när det gäller att bestämma riktlinjerna för den rätta lösningen av frågan. Jag fann då, att såvitt möjligt man icke borde betunga denna riksdag med denna svårlösta fråga, som dessutom kunde medföra splittring mellan de olika partierna rörande själva sättet för lösningen.

Så är det också en annan sak: den nuvarande ministären har visserligen icke bildats såsom någon partiministär; men givet är, att den kanske i åtskilliga punkter har en annan syn på tingen än sin närmaste företrädare. För min del ansåg jag det mest lojalt att i en fråga, som upptagits till utredning av min närmaste företrädare, icke för tillfället åtgöra något, som till äventyrs kunde komma att rubba de cirklar, som han redan ritat upp för frågan; jag borde såvitt möjligt nu lämna saken å sido. Därmed vill jag icke ha sagt, att om jag givit mig närmare in på frågan, jag skulle kommit till ett annat resultat än han.

Om förhållandena varit sådana, att allvarliga farhågor för en snart inträdande arbetslöshet kunnat anses föreligga, skulle jag i allt fall icke ansett mig kunna taga på mitt ansvar, att icke något åtgjordes åt frågan. Jag föranstaltade därför om en utredning huruvida anledning kunde förefinnas att antaga, att någon större arbetslöshet inom kort skulle inträda. Utredningen gav, såsom jag också i statsrådsprotokollet meddelat, ett negativt resultat — jag har den för övrigt här — och visade, att det icke fanns anledning att befara några av ekonomiska orsaker föranledda avsevärda rubbningar på den svenska arbetsmarknaden under loppet av 1914. På dessa skäl fann jag bäst, att frågan uppsköts till 1915 års riksdag. Då funnes i allt fall möjlighet att, om förändrade förhållanden inträffade på arbetsmarknaden och frågan komme fram tidigt vid riksdagen, sörja för att dessa verkningar om möjligt redan samma år kunde träda i tillämpning.

Den ärade talaren erinrade slutligen om att från regeringens sida på mitt förslag avlåtits framställning till riksdagen om ett anslag till internationella föreningen för arbetslöshetens bekämpande. Jag vill ge den ärade talaren fullkomligt rätt däri, att detta icke på något sätt föranletts av önskan att minska det ansvar, som kunde komma att drabba mig, därför att nu icke föreligger något förslag till slutligt ordnande av frågan om arbetslöshetens bekämpande.

Herr E d é n: Herr talman, mina herrar! När jag i morse gick upp till denna remissdebatt, var det min tanke att, för den händelse jag skulle komma att deltaga i densamma, vilket ju kunde vara rätt sannolikt, uteslutande hålla mig till den föreliggande försvarspropositionen, och speciellt till en del av denna proposition. Sedan dess ha emellertid under förmiddagen ett par anföranden blivit hållna, som jag omöjligen kan förbigå, och som tvinga mig till några anmärkningar, innan jag kommer in på den granskning, som jag skulle vilja ägna den ifrågavarande delen av försvarspropositionen.

*Remiss av
statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

Det första av dessa anföranden på förmiddagen, mot vilka jag måste vända mig, är det, som hölls av högerns ledare i denna kammare, herr amiral Lindman. Han uttalade i detta anförande bland annat, att »man med förvåning skall höra ute i landet, att debatten så mycket rört sig utanför den stora försvarsfrågan». Jag nödgas en smula vända på detta yttrande och svara: med förvåning, och med mycket djup förvåning, skall man ute i landet höra, liksom man torde ha gjort det i denna kammare, att när högerns ledare tog till orda i dagens remissdebatt, så var det just han, som höll ett anförande, vilket icke alls rörde försvarsfrågan. Det var han, som nästan helt och hållet ägnade sig åt att, med uppslag från ett yttrande mera i förbigående från en talare på Stockholmsbänken, dra upp gamla historier ifrån flera år tillbaka och därmed uppkalla ett utbyte av förebräelser partierna emellan, som, efter vad vi hört, redan har fått sin första efterföljd och naturligtvis kommer att få ytterligare efterföljd.

Herr Lindman sade: det är icke från högerns håll, som den debatten påbörjats. — Ja, det beror på, vad man menar med att börja en debatt. Så mycket är visst, att den förste talare här, som höll ett anförande, vilket icke alls rörde försvarsfrågan, var herr Lindman och ingen annan. Herr Lindman har uppenbarligen varit rustad på förhand för en tänkt sammandrabbning om valstriden; jag kan icke på annat sätt förklara, varför han, fastän därtill icke gavs någon anledning alls, skulle draga fram dessa gamla historier, som jag nyss syftade på. Vad de hava med den nu gångna valstriden att göra, är för mig fullständigt obegripligt. Vad har det att göra med denna valstrid, att herr Lindman citerar en artikel från en stor huvudstadstidning, den av honom så kallade »Albertis»-artikeln, en artikel från flera år tillbaka, en artikel som varit blött och stött i den ena presskampanjen efter den andra, en artikel till på köpet, vars innehåll man grovt missuppfattat, när man velat göra den till en kränkning mot herr Lindman personligen? Eller har det verkligen undgått den ärade talaren, att det finnes en bit i omedelbart sammanhang med det citatet, som han läste upp, vilken till fullaste evidens bevisar, att det naturligtvis aldrig varit artikelns mening att draga denna ärade representants personliga heder i något som helst tvivelsmål? Är det då någon rimlighet i att föra fram detta *stympade citat*, för att likasom ge den färgen åt det hela, att tidningen skulle ha velat ur affärsmoralens och hederns synpunkter jämställa honom själv med en man sådan som den, vars namn artikeln nu fått. Jag trodde verk-

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

ligen, att herr Lindman skulle finna sig för god att försöka ge hela det tidningsinlägget ens skenet av att vilja vara ett sådant angrepp på honom.

Eller det andra exemplet, som skulle visa vänsterns hänsynslöshet! Herr Lindman citerade ett ord i herr Staaffs tal i remissdebatten 1911 — alltså återigen för 3 år tillbaka. Jag trodde nästan, att det citatet hade hunnit bli förbrukat under den förra valkampanjen, och faktum är, att det veterligen inte alls förekommit i denna. Men ändå letas det fram i dag. Nog måste det vara litet svårt att finna lämpliga angreppspunkter mot den liberala vänsterns stridsmetoder, eftersom man måste söka sig så långt tillbaka. I allt fall, herr Lindman vände sig nu mot att i det talet i januari 1911 fällt ord om »ruttenhet i statsförvaltningen». Herr Lindman vet lika väl som jag, eftersom han åhörde talet — utan att svara på det —, att detta ord »ruttenhet i statsförvaltningen» icke på minsta sätt hade avseende på någon som helst statstjänstemans personliga heder, utan att det uteslutande syftade på då upptäckta missförhållanden i räkenskapsväsendet inom marinen, så stora, att de måste anses vittna om en grov och bedrövlig oordning. Någon oredlighet var aldrig ifrågasatt. Nu frågar jag: är det någon rimlighet att försöka sammanställa vare sig det ena eller det andra av dessa citat från 1911 med vad som *nu* har syftats på, när man vänt sig mot den otillbörliga form, som agitationen vid de i år hållna valen tagit på många ställen i landet, ja, jag kan nästan säga överallt i landet?

Den här gången gäller det verkligen allvarsammare saker. Eller är det herr Lindman obekant, att *nu* har verkligen ett stort parti, hans eget parti, genom sin press och ute i den offentliga agitationen låtit falla ord, som icke kunna tolkas på annat sätt än som angrepp mot motståndares personliga heder? Det har skett i år, men det skedde icke 1911, vare sig i den ena eller den andra formen.

Önskar herr Lindman ett exempel eller ett par på att så varit förhållandet, skall jag tillåta mig att stå till tjänst. Jag kan anföra ett citat, som i dag blivit framdraget i första kammaren, och som har den förtjänsten, att dess auktoritet icke bör kunna underkännas; ty citatet är av den man, som är chef för högerpartiet i första kammaren. I det sista stora tal, som justitierådet Trygger höll här i Stockholm före valen härstädes, yttrade han enligt referaten bland annat följande: »När vår tids unge män en gång övertaga värden om landets öden, skall man endast som i en mardröm erinra sig de ledande politici, som framför fosterlandets säkerhet satt det ena eller andra inrikespolitiska intresset. Man skall vara ur stånd att förstå, att hos vuxna män, särskilt hos bildade män, kunnat insmyga sig en sådan tanke, som att det skulle finnas något nationellt spörsmål i vikt framför eller ens jämförligt med landets egen nationella tillvaro. Ja, för framtidens rättskänsla skall en dylik uppfattning te sig rent av som en statsförbrytelse och de, som hysa den, såsom ej bättre än fosterlandsförrädare.»

Äro de orden tillräckligt tydliga — »statsförbrytelse» och »fosterlandsförrädare»? Det är på sådant man syftar när man nu med

harm går tillrätta med de otillbörliga medel som ha använts i valstriden. Jag kan tillägga ytterligare ett citat från min personliga erfarenhet i den stad, där jag närmast har den äran att kämpa på den liberala vänsterns sida. Där innehöll stadens högertidning omedelbart före valet bland andra valartiklar också en på vers, till och med satt till musik. Versens clou var ett rim, som kan giva en föreställning om vad det var man där ville inbilla valmännen att moståndarne gingo för. Jag kan det icke fullt utantill, men vem som helst kan kontrollera att innehållet är riktigt: »Den som nu icke följer fanan», — högerns fana vid valen — »han tage sin plats bland förrädarna.» Återigen samma ord! Är det obekant, vad det ordet och det begreppet spelat för en roll i den personliga agitationen under hela denna tid? Är det obekant, att man har snuddat vid det så mycket man förmått utan att direkt utsätta sig för åtal? Är det obekant, vad det var som gjorde att även den nuvarande utrikesministern på förfrågan fann det vara skäl att eftertryckligt beteckna som en ynkelig osanning ryktet att penningar voro insatta för vissa personers räkning i franska banker?

Jag skall icke följa detta bedrövlige kapitel längre, och det hade aldrig varit min mening att komma in på det. Men skall här nu verkligen bli en debatt om valstriden, något som jag hoppas icke måtte bli valet, då borde herr Lindman verkligen vara den, som minst av alla skulle hava haft skäl att framkalla den debatten.

Jag har också några ord att säga med anledning av det yttrande, varmed herr statsministern inledde denna remissdebatt. Såsom han nämnde, var det ju en mycket ovanlig form, han därmed använde, och med så mycket större spänning måste naturligtvis alla åhöra detta yttrande.

Jag vill då gärna så gott först som sist säga, att i ett avseende glädde mig hans anförande uppriktigt. Jag tyckte mig där finna en verkligt allvarlig önskan från herr statsministerns sida att för sin och regeringens del markera en sådan hållning till den stora frågan, att man borde göra vad göras kunde för att bringa den till en lösning, även om vissa önskemål icke kunde bli uppfyllda. Jag vågar tolka hans ord så, och det lider efter min mening inte något tvivel, att så som nu förhållandena utvecklats sig, så har denna regering i det avseendet en mycket viktig och ansvarsfull uppgift.

Det var emellertid ett par andra saker i herr statsministerns uttalande, som jag måste be att få göra en och annan anmärkning emot. Herr statsministern betonade i sina slutord med värme och eftertryck, att regeringen ingalunda hade gått till sitt tunga värv med några »själviska syften», utan uteslutande därför att den hade känt det vara sin plikt. Jag är också fullt övertygad om att så är förhållandet. Jag skulle bara vilja fråga: Är det då nödvändigt att betona, att en svensk regering icke går till sitt värv med några själviska syften? Det ligger väl icke underförstått, att någon annan regering gått till sitt värv med själviska syften? Jag kan icke tro, att det låg någonting sådant under denna förklaring.

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Herr statsministern ville också särskilt bevisa, att hans regering hade intagit en ställning, jag mins icke om han sade »över» partierna eller »utanför» partierna, men jag vill nästan hoppas, att han sade »utanför», ty uttrycket »över» partierna har av vissa anledningar blivit något misskrediterat under föregående år. Herr statsministern anförde som bevis för regeringens hållning utanför partierna först och främst, att herr statsministern endast en gång hade uppträtt under valstriden och då på uppmaning från *frisinnade*, såsom det underströks med största eftertryck. Det kan icke hjälpas, att när man hörde den starka betoningen, så var det svårt att hålla sig alldeles allvarsam. Herr statsministern syftade på det stora möte, som hölls i Blasieholmskyrkan här i staden. Att ställa det mötet under beteckningen »frisinnade», det är väl ändock ett underligt talesätt. Mig påminner den beteckningen i det sammanhanget närmast om den gamla latinska termen *lucus a non lucendo*: man kallar en sak så och så —, därför att det icke finnes ett spår i den av det som namnet uttrycker. Ätminstone har man icke kunnat förmärka något »frisinne» hos vederbörande under den valrörelse, som gått, och jag tror knappast heller, att någon av mina kamrater här i kammaren har förmärkt något sådant i de mäns hållning, som blivit insatta från den speciella grupp, som skulle ha sitt uttryck i Blasieholmsmötet. I utskottsvalen har det åtminstone icke kommit till synes.

Herr statsministern anförde såsom andra bevis för sin ställning utanför partierna — och det blev ett slags förhandsbesvarande av en i går framställd anhållan om interpellation — att om han någon gång hade ingripit för att påverka någon viss ämbetsmannakår, så hade det uteslutande skett för att avvända demonstrationer från denna kår såsom sådan, och han hade i det syftet lagt sitt inflytande i vågskålen vid icke mindre än tre särskilda tillfällen. Jag tror, att det är någonting synnerligen lofvärt, att herr statsministern söker avstyra sådana demonstrationer av hela kårer, men det skulle för övrigt mycket förvåna mig, om icke en krigsminister i alldeles särskilt hög grad skulle finna det rent nödvändigt att se till, att icke en officerskår företager dylika demonstrationer, ty sådant måste väl alldeles strida mot allt vad militär disciplin heter i och för sig. Men jag hade icke fattat den sak, som det här är tal om, på det viset, att den skulle gällt någon kår demonstration. Och jag kan icke hjälpa, att det yttrande, som omedelbart innan vi skildes i middags, hölls av en talare på Jönköpingsbanken, för mig syntes ställa herr statsministerns förklaring i en dager, som var något oväntad. Emellertid — herr statsministern skall väl med glädje acceptera tillfället att föra den saken grundligare under debatt i samband med besvarandet av den nyss omnämnda interpellationen. Jag skall för närvarande bara framhålla som ett intryck av vad vi hittills hört, att det sätt, varpå herr statsministern här fullkomligt fritog sig från varje andel i att ha påverkat officerskåren såsom kår — ty jag förmodar att det var så han menade — det syntes, åtminstone för mig, röja en formuleringsskicklighet, mot

vilken förut många gånger omtalade formuleringsskickligheter äro ovanligt små.

*Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Det sista skälet, som skulle bevisa herr statsministerns ställning utanför partierna, var att han ingalunda, såsom det påståtts, ingripit i den pressfejld, som fördes mot hans företrädare i ämbetet, på ett sådant sätt att det kunde sägas vara ägnat att skada denne. Jag skall icke trötta med att i detalj gå in på denna sak. Jag vill endast påminna om att här inträffade det egendomliga, att en stor Stockholmstidning — på vad sätt, frågar man — först visste berätta, att en stor rafistulation efter ett hemligt dokument förgäves ägt rum i lantförsvarsdepartementet. Sedan inträffade det, att den samma Stockholmstidningen dag för dag skärpte sin ton — jag minnes särskilt en artikel med överskriften »allt värre och värre» — och till sist hände, att herr krigsministern offentliggjorde en officiell framställning till sin företrädare att återlämna ifrågavarande hemliga dokument. Nåväl, nu känna ju alla sakens upplösning, och den ter sig alldeles övervägande, ursäktat att jag säger det, komisk. Det blev på det viset, att man återfann dokumentet i vederbörande expeditionschefs eget kassaskåp, i departementet, där man glömt att söka. För min del kan jag ej låta bli att tycka, att dagen efter skulle den där rubriken i nyssnämnda tidning passat utmärkt fast riktad åt annat håll: »Allt värre och värre». Men nu blir frågan: vad är att säga om herr stats- och krigsministerns åtgärd att offentliggöra anmaningen till företrädaren?

Som ett litet bevis på att här förefinnas tvivelsmål, om det var så gott och riktigt, att herr statsministern sålunda ingrep, skall jag be att få anföra ett uttalande av en man, på vilken jag förmodar att Hans Excellens sätter det största värde, nämligen hans kollega chefen för utrikesdepartementet. Enligt referat i tidningen »Aftonbladet», som ej bör misstänkas för partiskhet mot ministären, har herr utrikesministern i dag i första kammaren på tal om detta fall yttrat följande: »Möjligen hade det varit klokare, om statsministerns generalorder icke offentliggjorts.» Ja, det tror jag vi kunna alla instämma i. Men så följer också en fortsättning: »Men skulden härför faller till stor del på pressen.» Här känner jag mig alldeles oförmögen att fatta, vad utrikesministern menat. Är det verkligen så, att pressen har en så stark makt över herr statsministern, att den offentliggör en sådan sak, utan att herr statsministern har något därmed att skaffa? Mig förefaller det snarare, som om det icke vore överdrift att säga, att det tycks ha varit en synnerligen livlig kommunikation mellan lantförsvarsdepartementet och den ifrågavarande tidningen.

Allt detta må nu emellertid vara så som det kan vara. Vad ministären kan ha önskat i fråga om sin ställning utanför partierna, vad ministären i det fallet kanhända hitintills icke har utfört efter sin önskan, det skall jag lämna åsido. Huvudsaken är, om ministären i det utomordentligt allvarsamma läge, i vilket själva den stora frågan, försvarsfrågan, nu befinner sig, verkligen vill och kan visa denna ställning utanför partierna genom att söka åstadkomma

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

det bästa möjliga resultat under förhandenvarande omständigheter, Det är efter sina gärningar i detta stycke den skall dömas, och håller den därvidlag måttet, så må då för min del oändligt gärna begravas både inbjudningen från de »frisinnade» i Blasieholmskyrkan och förfarandet mot herr David Bergström — litet svårare blir det väl tillgs vidare att begrava frågan om skrivelsen till officerskåren angående dess hållning i försvarsagitationen.

Jag övergår till den granskning, som jag skulle vilja göra av en viss del av propositionen, som jag särskilt har haft anledning att intressera mig för, nämligen den del, som handlar om flottan.

När man studerar denna proposition, så är det första man lägger märke till den egendomligheten i dess innehåll, att så ofantligt många och stora delar av densamma icke föreligga på riksdagens bord. Gång på gång, punkt efter punkt hänvisas till hemliga delar av propositionen, och gång på gång, punkt efter punkt finner man, att vissa delar av utredningarna likaledes äro förklarade hemliga. Det kan exempelvis icke undgå att förvåna åtminstone den, som varit med i utredningsarbetet, att av andra försvarsberedningens principutredning om förhållandet mellan armén och flottan finnes i propositionen ingenting annat än de korta, ytterst sammanträngda och helt naturligt mer eller mindre abstrakta sammanfattningarna i slutet av vederbörande avdelningar. Hela det material, som blivit sammanfört under mycken möda och under ett gott samarbete med marinmyndigheterna, som skulle stöda dessa slutsatser, som skulle giva kött på benen åt de abstrakta satserna, som skulle efter vår förhoppning kunna bidraga till att för den allmänna meningen klara ut en smula bättre vad den svenska flottan har för möjligheter att verka i våra dagar, hela denna del av utredningen är fullkomligt undertryckt. Den finnes icke i propositionen och icke heller bland de offentliggjorda bilagorna. På samma sätt är det med en mycket stor del av själva förslaget; hemliga äro exempelvis alla yttranden om antalet undervattensbåtar, som skall byggas, hemliga äro även i huvuddrag alla framställningarna angående förbättringar i kustförsvaret, och hemliga en hel mängd andra saker. Jag tror, att det kan vara skäl att eftertryckligt varna för att driva detta hemlighetsmakeri alltför långt. Jag är ju en lekman på detta område, men det må jag säga, att aldrig hade jag under arbetet i Andra beredningen kunnat tänka mig, att mer än några få bitar av vårt principbetänkande skulle vara av natur att behöva undanhållas allmänheten. Jag hade tvärtom trott, att det skulle vara mycket lämpligt att offentliggöra det, och jag minnes ett skämtsamt yttrande av någon kamrat i beredningen, som hoppades, att detta vårt mödosamt frambragta verk skulle med tiden bliva för det svenska folket »en kär folkläsnings». Även om det nu icke hade lyckats att göra det aktstycket till »folkläsnings», så tror jag i alla fall, att om det offentliggjorts, det hade blivit en läsnings, av vilken försvaret och flottan verkligen skulle haft sin mycket stora behållning.

Man måste varna, sade jag, mot varje överdrivet hemlighets-

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

makeri i försvarsutredningar, som folket verkligen vill själv se för sina ögon i den utsträckning ske kan, om det skall tro på utredningarna. Jag kan icke neka mig att som stöd för denna varning anföra ett i mitt tycke mycket förståndigt yttrande, som fälldes för så pass kort tid sedan, att det icke borde vara alldeles föräldrat, nämligen år 1909 i riksdagens andra kammare. En talare vände sig då mot just vad som skett i den nu föreliggande propositionen, nämligen att man icke velat tala om, hur många undervattensbåtar man ville bygga, och yttrade: »Tror man, att därest här meningen är att dölja något för utländska makter, icke envar utländsk makts representant, dess marinattaché eller vem det nu vara månne, som ser denna anslagssumma, genast förstår, vad det här gäller?» Och han fortsätter litet längre fram: »Det går ett rykte man och man emellan, att vår första undervattensbåt, Hajen, hade vissa utmärkta egenskaper, men vari dessa bestå, är en hemlighet, som man ju icke kan avslöja.» Däri instämmer jag till alla delar. Men sedan heter det: »Men huru många undervattensbåtar det är, som riksdagen beviljar medel till, om det är en, två, tre eller ännu flera, det kan man icke förtaga riksdagen rättighet att granska. Riksdagen bör ha rättighet att klart säga ifrån, att så och så mycket skall beviljas till så och så många undervattensbåtar och så och så mycket till andra fartyg.» Den talare, som fällde dessa yttranden, var herr Broström från Göteborg.

Denna fråga, den alltför långt drivna strävan att hemlighålla delar av utredningen och propositionen, skall jag nu lämna under uttryckligt tillägg, att jag naturligtvis likaväl som alla andra är full på det klara med att det finnes många sådana delar av de militära propositionerna, som ovillkorligen måste hållas hemliga. Jag övergår till att något granska själva innehållet i den proposition, som den nuvarande sjöministern kontrasignerat.

Man finner då till en början, såsom jag tror, att här i kammaren redan blivit anmärkt och såsom i varje fall anmärkts i pressen, att propositionen kastar sig direkt in på frågan om fartygstyper, styrkornas sammansättning och organisation utan att spilla ett ord på den viktiga frågan om flottans verkningsförmåga, dess uppgift och dess förhållande till armén. Andra försvarsberedningens utredning har, som jag redan nämnt, slutat med en viss principiell ståndpunkt i denna grundläggande fråga. Utredningen är tillkommen efter mycket mödosamt arbete, i vilket marinmyndigheterna ha gjort stora och synnerligen betydelsefulla inlägg. Men nu nöjer man sig i propositionen med att citera slutklämmarna i utredningen, och sedan är det, som om den icke alls vidare funnes till. Jag måste fråga: Är detta verkligen det rätta sättet, när det gäller en så ytterst prekärr uppgift som att på nytt få i gång arbetet för den svenska flottans nybyggande och organisation efter flera års strider, är det då det rätta sättet att låtsas, som om det icke varit några olika meningar i de grundläggande frågorna om flottans uppgifter och flottans verkningsförmåga? Däröfver finnes icke ett ord i propositionen. Herr sjöministern har för sin del alldeles icke gått in på den frågan,

Andra kammarens protokoll vid senare Riksdagen 1914. Nr 8. 2

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

han har icke vare sig godkänt eller vänt sig emot vad den beredande nämnden ansett sig kunna komma till. En gång under valrörelsen var herr sjöministern en smula mera positiv. Han höll ett tal i sin hemstad, och i det talet löste han med ett Alexandershugg den svåra frågan om flottans uppgift. Han löste den så, att han förklarade: »Flottans uppgift, mina herrar, är helt enkelt att fullgöra vårt försvar till sjöss.» Men det förefaller, som om herr sjöministern vid närmare betänkande hade funnit, att Alexandershugget kanske icke varit fullt tillräckligt, och som om han hade föredragit att lämna även denna geniala lösning utanför propositionen, ty där förekommer den icke.

Men följden blir också den, att hela den flottplan, som nu bygges upp, svävar helt och hållet i luften. Den är icke grundad på vad vi inom försvarsberedningarna försökte och ärligt strävade efter att åstadkomma, en prövning av förhållandet mellan armé och flotta, och en prövning av vad flottan kan uträtta i dessa stormaktsmarinernas tider. Sjöministern för fram ett positivt program, men han frågar icke efter, huruvida det stämmer med flottans uppgifter eller icke, ty uppgifterna har man aldrig på något vis försökt sammanfatta och uttrycka. Det kan icke hjälpas, att jag måste anse detta vara en högst allvarlig och grundläggande brist i hela denna stora proposition om flottans nydaning. Man skall icke svara mig: Här talar en teoretiker, som är van att formulera abstrakta satsar; sådant bry vi praktiskt folk oss icke om. Det går icke att resonera så. Vi ha verkligen ett så svårt problem framför oss, när det gäller att ordna Sveriges sjöförsvaret, att vi måste söka göra klart för oss, vad flottan kan förmå att uträtta, och vad vi skola våga fordra, att den skall ansvara för, innan vi gå till att konstruera upp ett flottprogram. Och jag kan tillägga, att mig veterligt har icke i någon föregående stor proposition om flottan en sådan fullständig lucka på den punkten funnits. Det har brukat vara så, att vederbörande sjöminister antingen själv gjort en framställning om flottans uppgifter eller anslutit sig till föregående uttalanden, när det gällt att göra en ny, stor ansats för flottan.

Innehållet i den nya flottplanen, sådan den nu föreligger, är emellertid efter mitt sätt att se, förtjänt av allt erkännande ur en synpunkt. Det är obestriddigt, att herr sjöministern och hans medhjälpare verkligen strävat efter att få en översikt över flottans behov i deras helhet, så vitt de nu ha kunnat framlägga dem, och att man här får en helt annan vy över flottans utveckling på olika områden, än man hade exempelvis i 1910 års kommittébetänkande eller i 1911 års proposition. Det skall tacksamt erkännas, att i denna del har propositionen upptagit själva principen för det arbete, som försvarsberedningarna voro satta att försöka fullborda.

Men när det sedan gäller att försöka utföra denna flottplan, så synes det mig, att herr sjöministern något lättvindigt behandlar vissa huvuddrag uti den utredning, som han har haft att utgå ifrån, och det just ur en del principiella synpunkter. Herr sjöministern har, är jag rädd, fallit en smula för frestelsen att citera det yttrande, som

avgivits av inspektören för flottans övningar till sjöss, i vilket yttrande denne inspektör har tillagt den andra försvarsberedningen och beredningarna i allmänhet meningar, som de icke haft, vilket herr sjöministern skulle ha haft lätt att kontrollera med tillgång till dess hemliga betänkanden. Det skulle icke falla mig in att taga upp kammarens tid med sådana saker, om det icke vore så, att det gäller ett par punkter, som oupphörligt idisslats i pressen och agitationen; här finnes verkligen ett behov att protestera mot de förvrängningar som skett av det liberala partiets ställning till vissa grundläggande frågor rörande flottans sammansättning.

*Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

I propositionen citeras exempelvis utan någon kritik det yttrandet av inspektören för flottans övningar, att det skulle vara fråga om — i beredningens preliminära betänkande — att yrka på »flottans tillbakasettande för armén». (Sid. 79 i propositionen.) Sjöministern återger likaledes, i av honom själv verkställt sammandrag, inspektörens polemik mot ett »huvudsakligen av torpedfartyg sammansatt sjöförsvaret» (sid. 83), fastän ett sådant sjöförsvaret alldeles icke är föreslaget i andra försvarsberedningens betänkande. Till slut kommer ett eget uttalande av herr sjöministern (sid. 84), där han gör gällande, att andra försvarsberedningen och beredningarna i allmänhet ha tillmätt »lokalstyrkorna ett alltför stort värde», ja, på följande sidan tycks han t. o. m. mena, att lokalförsvaret skjutits i förgrunden: det heter nämligen, att »i den mån lokalförsvaret skjutes i förgrunden, splittras sjöförsvarets krafter». Allt detta är fullkomligt hugg i luften. Det har aldrig varit tal inom försvarsberedningarna om att tillbakasetta flottan för armén; beredningarnas preliminära beslut gick ut på någon om än ringa höjning av flottans andel i försvarsanslagen. Lika litet har majoriteten i beredningarna velat grunda ett sjöförsvaret huvudsakligen på torpedvapnet, om den ock velat, att detta vapen skall komma till sin rätt. Slutligen har det icke heller varit tal om att skjuta lokalförsvaret i förgrunden. Men vad andra beredningen sökt åstadkomma, det är verkligen, att när det nu finnes material för lokalförsvaret, då skall man tillgodogöra sig det materialet av gamla fartyg och icke låta dem bli utan bemanning och utan användning, bara därför att man strävar, naturligt nog förresten, att bygga så många nya fartyg som möjligt. Här ligger nog verkligen en skillnad mellan herr sjöministerns och beredningarnas hållning till vissa grundsatser för flottans sammansättning. Beredningarna ha utgått ifrån, att nu finnes för första gången material för ett lokalförsvaret; det kostar icke något, ty det finnes; då gäller det att taga vara på detta material, att icke låta det förfaras, icke låta fartygen ligga oanvända, därför att man bara vill ägna sig åt kustflottan och därför att ifrågavarande fartyg icke duga i kustflottan; det gäller att skapa ett verkligt lokalförsvaret, som förut funnits endast på papperet. För herr sjöministern åter är det nog tyvärr så, att han icke fäster så stor vikt vid den principen. För oss är den icke bara en organisationsfråga, utan den är också lika mycket och kanske ännu mera en ekonomisk fråga. Vi ha den övertygelsen, att det är för våra begränsade resurser fullständigt nödvändigt att tillgodogöra

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

oss de fartyg, som vi äga, och icke föra dem undan; herr sjöministern däremot tycks taga på den saken mycket lätt. Att så är förhållandet, skall jag styrka med ett enda faktum. Herr sjöministern har utgått från att lokalstyrkorna skulle ha en viss storlek år 1924 i överensstämmelse med ett — för övrigt mycket preliminärt — utkast inom andra försvarsberedningen. Men sedan meddelar han, att det kan hända, att den ordinarie personalen icke räcker till för det lokalförsvaret, och att man därför kan få lov att minska lokalstyrkorna, och han går så pass långt in på den eventualiteten, att han sätter ifråga, att under de följande åren efter 1924 skola av de fem gamla pansarbåtar, som då skulle finnas i lokalförsvaret, icke mindre än tre överföras till materialreserven. Det bleve då sannerligen icke mycket kvar av pansarbåtar för lokalförsvaret; endast två, om tre läggas upp. Jag kan för min del icke värja mig från det intrycket, att här föreligger ett bevis för att sjöministern strävar att till varje pris hålla personal och anslag av olika slag för *kustflottans* räkning, men skjuter undan lokalstyrkorna. Att begära nya fartyg för kustflottan och använda så stor personal för dem, att de gamla, men i lokalförsvar dugliga fartygen ligga oanvända, det kan icke vara en sund eller riktig princip.

Alldeles särskilt måste jag vända mig mot vissa delar av själva byggnadsplanen och främst kostnadsberäkningen. Det väckte under valrörelsen mycket stort uppseende, att herr sjöministern ansåg sig kunna utlova, att han skulle åstadkomma en flotta med bland annat åtta fartyg av i huvudsak Sverige-typ för ett belopp, som med bara 300,000 å 400,000 kronor översteg Karlskronaprogrammets anslag. 6,400,000 kronor har herr sjöministern begärt. 6,000,000 kronor var det sålunda han ansåg, att Karlskronaprogrammet innehöll. Det är den första bestämda och mycket inträngande anmärkning, som jag måste göra. Herr sjöministern har sig väl bekant, att Karlskronaprogrammet uttryckte sig mera obestämt och talade om ett anslag på 5 å 6 miljoner kronor. Herr sjöministern vet också, att i det betänkande, som beredningarna avgivit och som låg till grund för Karlskronaprogrammet, var det icke tal om 6 miljoner kronor utan om ungefär 5½ miljoner kronor. Då frågar jag: är det fullt riktigt att i offentligheten framställa saken så, som om Karlskronaprogrammet hade inneburit en halv miljon kronor mera än som faktiskt var förhållandet? Man får på det viset en mycket gynnsammare utgångspunkt för sin jämförelse, ty det är klart, att, om ytterligare en halv miljon kronor varit med i andra försvarsberedningens beräkningar, hade dessa kunnat prestera åtskilligt mera i fartyg än de nu förmått göra. Det var en väl lättköpt framgång, som herr sjöministern sökte vinna för sin fartygsbyggande förmåga, när han utgick från en så beskaffad jämförelse.

Men vidare befinnes det, att när herr sjöministern kommer till sitt stora resultat, beror det också på att han *avfört* från nybyggnadssummorna en del anslag, som voro inräknade i beredningarnas betänkande och i Karlskronaprogrammet. Sålunda hade beredningarna räknat in i det anslaget minst 630,000 kronor till modernise-

ring av äldre pansarbåtar, om vilka herr sjöministern säger, att de skola göras till föremål för en särskild proposition, och för vilka han tycks avse särskilda medel. Och vidare hade beredningarna likaledes tagit upp ett anslag på 1,125,000 kronor om året till special- och trångfartyg; de äro nu avförda och betunga icke anslaget. Jag frågar återigen: är det fullt riktigt att vid en jämförelse, där herr sjöministern konkurrerar med en annan flottplan, han icke talar om, att han tagit bort en del saker, som belasta den andra flottplanen? Man skall icke invända, att det var ett fel, att den flottplanen var belastad med sådana poster, ty det är klart att, var man än tager dessa pengar, så skola de dock tagas någonstans, och tagas de icke på nybyggnadsanslaget, komma de igen på något annat håll i femte huvudtiteln.

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

När jag fortsätter granskningen, så finner jag, att herr sjöministern i sin flottplan upptagit, icke som man utgick ifrån i Karlskronaprogrammet, byggande av en jagare om året, d. v. s. 20 jagare under 20 år, utan bara 18 jagare. Det är genast en nått besparing på 3,080,000 kr. Jag frågar på nytt: går det verkligen för sig, att, när man skall jämföra kostnaderna för sin egen nybyggnadsplan med kostnaderna för föregångarens, man så förfår med själva de faktorer, varpå dessa byggnadsplaner äro uppgjorda? Det är klart, att jämförelsen blir fullkomligt skev och att herr sjöministern åter räknat sig till godo icke oväsentliga summor.

Men det stannar icke där. Jag måste också vända mig mot själva grunden för kostnadsberäkningarna i själva den kardinala punkten. Det gäller icke jagarne, icke heller undervattensbåtarna. Därom befinna sig herr sjöministern och andra försvarsberedningen dess bättre och till stor glädje för mig i enighet. Utan det gäller den stora stridsfrågan om pansarbåtarna.

Det befinnes, att, när herr sjöministern kan bygga så många stora pansarbåtar, medan Karlskronatalet icke kunde utlova mer än färre och eventuellt avsevärt mindre, beror det på, att herr sjöministern får sina båtar efter helt andra priser än beredningarna på sin tid och den förre statsministern i sitt Karlskronatal fick. Herr sjöministern har nämligen, sedan Karlskronatalet hölls, haft förmånen av samverkan med marinförvaltningen, som resulterat i väsentligt nedsatta priser för just *den* fartygstyp, som han föreslår, *men icke för någon annan.*

I och för sig må det väl förtjäna uppmärksamhet, att ur de nu offentliggjorda papperen framgår, huru denna marinens ledande myndighet över huvud taget behandlat den grundläggande kostnadsfrågan vid flottans nybyggnad. Det har skett på sådant sätt, att det blir så gott som omöjligt att få fast mark under fötterna vid bedömandet av de olika fartygstypernas kostnader. Den 22 augusti 1913 är marinförvaltningens första typutredning med kostnadsberäkning daterad. Det kan gärna annoteras, att den inkom till beredningarna den 5 september, sålunda nära två veckor senare. Den 4 december är den sista utredning daterad, som inkom till beredningen, innan Karlskronatalet hölls — den inlämnades till oss den

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

11 december. På de $3\frac{1}{2}$ månader, som ligga mellan nämnda data, har marinförvaltningen hunnit tillämpa tre olika grunder för beräkning av kostnaden för byggande av pansarbåtar, och följden har blivit, att man nödgats ställa upp den tabell, som utvisar de olika typerna, med den olämpliga och överskådligheten i hög grad försvärande anordningen, att man talar om »K1», »K2» och »K3» eller kostnaden nummer 1, kostnaden nummer 2 och kostnaden nummer 3. Men så kom den 11 januari ett yttrande från inspektören över flottans övningar med anledning av den preliminära flottplanen. Han förordade pansarbåten Sverige oförändrad eller, som han till och med ansåg sig kunna kräva, med förhöjd fart. Och då befanns det, att han för sin del räknat priset på denna båt betydligt lägre, än det kunde bli efter de priser, som marinförvaltningen ansett, att man kunde räkna med. Hans beräkning accepterades av marinförvaltningen. Beredningen skyndade att anhålla, att marinförvaltningen ville räkna om kostnaden även för de andra fartygstyperna efter den nyare och billigare beräkningen. Resultatet blev icke färdigt, medan vi arbetade, men det har kommit in senare och kallas för det »modifierade K3». Men när det kom in, förklarades också, att marinförvaltningen icke kunde stå för den beräkningen, utan att det var bäst att hålla på den ganska höga medelberäkningen K2; den var den enda man kunde stå för.

Resultatet är, att för samtliga typer med undantag för Sverige-typen föreligger såsom den enda prisuppgift, som marinmyndigheten står för, en beräkning, vilken betydligt höjer sig i utgångssiffror över den, som denna myndighet låter gälla för pansarbåten Sverige. Sjöministern har fullt accepterat denna sista mycket goda hjälp för att föra fram typen Sverige. Han har upptagit marinförvaltningens billigare beräkning å 12,850,000 kr., ja, han har t. o. m. prutat ytterligare 100,000 kr. på de oförutsedda kostnaderna. Jag måste fråga: är det fullt rimligt, att när nu denna svåra och omstridda nybyggnadsfråga lägges fram för Riksdagen, den kommer i sådant skick, att man räknar den båt man vill ha efter en billigare grund än de båtar man icke vill ha? Är det på det sättet som riksdagen skall sättas i tillfälle att verkligen lugnt och sakligt och utan att på något vis otillbörligt påverkas i sitt omdöme fatta sitt beslut och sin ståndpunkt? Jag måste svara nej. Och jag kan ej undgå att beklaga, att marinförvaltningen icke själv funnit nödvändigheten av att försöka få en enhetlig beräkningsgrund för alla pansarbåtarna för att fritaga sig från, vi kunna ju kalla det skenet av partiskhet för Sverigetypen, och att icke heller herr sjöministern för sin del funnit det angeläget att åtminstone själv åstadkomma en sådan. Man skall icke invända att för Sverigetypen föreligga särskilda förhållanden. Herr sjöministern säger, att man beräknat den billigare därför att man räknar med »enhetlighet i modell». Enhetlighet i modell kan ju tillämpas lika väl med den ena typen som med den andra, och den grunden för prutning bör alltså lika väl gälla för den ena fartygstypen som för den andra. Så som nu hela denna framställning av pansarbåtsproblemet eko-

nomiska sida föreligger, så är förhållandet det, att man icke har möjlighet till en verklig jämförelse mellan vad den av herr sjöministern föreslagna typen kommer att kosta och vad andra typer skulle komma att kosta, utan Sverigetypen är gynnad genom priser, som icke alls finnas beräknade för de andra typerna.

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Jag skall stanna vid den punkten i jämförelsen mellan beräkningsgrunderna och måste säga, att den tillsammans med vad jag förut anmärkt, givit mig ett starkt intryck av att här föreliggande ekonomiska kalkyler måste av riksdagen mottagas med den allra största kritik för att icke säga med en viss misstänksamhet. En liten sammanställning skall visa, hur det hela skulle tagit sig ut, om herr sjöministern *icke* räknat sig till godo, såsom han gjort i kalkylerna, vare sig utskjutningarna ur nybyggnadsprogrammet eller det lägre priset på F-båtarna. Lägga vi ihop det ena med det andra, finna vi, att om man tar in i programmet de fartyg och de kostnader, som blivit utskjutna, och om man lägger till den ökning i pris, som motsvarar »K2» för de andra pansarfartygen, så kommer herr sjöministerns flotta att kosta icke 6,400,000 kr. pr år i nybyggnad, utan den kommer att kosta 6,900,000 kr. Jämför man då denna siffra med den, som verkligen låg till grund för Karlskronatalet, nämligen 5¹/₂ miljoner kr., finner man, att skillnaden mellan herr sjöministerns nybyggnadsprogram och Karlskronaprogrammet är icke 400,000 kr., såsom det förkunnats över hela landet, utan 1,400,000 kr.

Men denna skillnad gäller endast själva nybyggnaden av fartyg. Det stannar naturligtvis icke därvid. Nya fartyg och stora fartyg draga med sig betydande ökade kostnader för underhåll, bemanning och övning. Det är tyvärr icke möjligt att med ledning av propositionen få fram några siffror härför. Jag skall bara för att belysa, hur saken i stort sett ligger, anföra följande. År 1910 beräknades det, att varje båt av F-typ skulle draga en årskostnad för bemanning, underhåll och övning på omkring ¹/₂ miljon kr. Herr sjöministern har lagt till 2 båtar av F-typ till Karlskronaprogrammet; tillägget bör alltså medföra en ökning av årskostnaden på minst 1 miljon kr. Detta styrkes också av det förhållandet, att när man ser på ökningen av de ordinarie kostnaderna i de tabeller, som äro intagna i statsverkspropositionen, så befinnes det, att herr sjöministern måste räkna med en ökning i ordinarie kostnader, som redan 1919, således efter 5 år, går upp till 2,285,000 kr. Andra beredningen hade för sin del räknat med 1,200,000 kr. Jag skall gärna medgiva, att det är möjligt, att denna mycket preliminära beräkning icke på siffran håller streck. Den stämmer emellertid ganska väl med den skillnad jag nyss framhöll.

Allt vad jag anfört ger tyvärr det intrycket, att man icke kan trygga sig till de siffror, som herr sjöministern meddelat för flottplanen, vare sig ifråga om nybyggnaden eller ifråga om dess konsekvenser. Hela denna vackra flottplan drar med sig vida större ökning i kostnader än vi kunde få föreställning om av den på sin tid offentliggjorda korta sammanfattningen av planen, och ökningen

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

blir sannolikt även vida starkare än vi kunna fullt se av den nu framlagda propositionen.

Det återstår till yttermera visso ännu en punkt, som är av allra största betydelse. Herr sjöministern önskar nämligen forcera byggandet av pansarbåtar under de närmaste åren — i och för sig förklarligt nog för den som särskilt anser, att det är här, som den alldeles avgörande tyngdpunkten i landets sjöförsvaret måste ligga. Han begär för den närmaste 5-års perioden icke blott 6,400,000 kr. om året, utan han begär också samtliga de reserverade medlen, 7,430,000 kr., och han disponerar, ehuru han icke nu begär anslag därtill, under samma period ytterligare en betydande summa: 5,800,000 kr. Var den skall tagas från, vet jag ännu icke. Därom mäter endast propositionen, att herr sjöministern skall om den saken framdeles göra framställning. Alldeles samma taktik följes för den andra perioden. Även där lägger man till det normala nybyggnadsanslaget en ytterligare summa: för femårsperioden sammanlagt 5 1/2 miljoner kr. utöver de 32 miljonerna. Nu vet jag mycket väl, att herr sjöministern resonerat så här: de överskjutande miljonerna, som begäras för första och andra 5-års perioden, jämnas ut därigenom, att vi beräknat så mycket mindre för tredje och fjärde perioden. Under tredje och fjärde perioderna uppstår ett överskott, som ungefär motsvarar bristerna under de två första perioderna. Men det lär väl icke vara någon medlem av Riksdagen med någon erfarenhet, som tror, att här är fråga om någonting annat än en utjämning på papperet. Eller tror någon verkligen, att om man disponerat under första perioden 5,800,000 kr. utöver det normala anslaget och under andra perioden 5 1/2 miljoner kr., och om man kommit 10 år framåt i tiden från denna dag — tror någon, att det då är möjligt att utföra en flottplan, som räknar med en *reducering* av det ursprungliga normala flottanslaget på mera än 1 miljon kr. pr år? Det är icke annat än ett falskt sken, en chimär, som sjöministern här håller fram för oss. Bygger man under de närmaste tio åren upp alla de ifrågasatta miljonerna, så får man givetvis betala *åtminstone* det fulla årsanslaget även de följande åren, redan på grund av den naturliga stegringen i alla kostnader och de alltjämt fortgående tekniska uppfinningarna.

I realiteten innebär alltså herr sjöministerns program, förutom det tillägg, som jag deducerat fram, om man skall räkna efter den beräkningsgrund, som gäller för de andra pansarbåtarna, ett *ytterligare tillägg av minst 1 miljon kr. årligen för de närmaste 10 åren*. Det gör sålunda minst 7,900,000 kr. i nybyggnadsanslag. Som vi se, en helt annan summa, än man lockat oss med under de senaste veckorna.

Ingen skall neka till, att man bör forcera, i den mån det är möjligt, fartygsbyggnaden under de närmaste åren. Den beredning, som jag haft äran tillhöra, har också räknat med, att vad i den vägen kunde göras skulle göras och att framför allt reserverade medel genast skulle disponeras. Men det går icke för sig att forcera på sådant sätt, som från början gör byggnadsprogrammet helt annor-

lunda omfattande och kostnaderna mycket högre än man på papperet utlovat såsom genomsnitt för perioden i dess helhet. Då tjänar uträkningen och byggnadsplanen rakt intet till. Chefen för marininstaben har för övrigt fäst uppmärksamheten också på en annan svaghet i denna forcering, och jag måste för min del säga, att marininstabschefens anmärkning, ehuru sjöministern polemiserar däremot, synes mig vara ganska tungt vägande. Denna anmärkning går ut på det, att, om man nu bygger, som det föreslagits, tre pansarbåtar på en gång, då blir det så, att flottan samtidigt tillföres en hel grupp av dessa fartyg, varav åter följer att hela gruppen också åldras på en gång och därför i sinom tid kommer att behöva ersättas på en gång. Detta måste vara synnerligen olämpligt. Det går icke bara att, såsom sjöministern, trösta sig med, att år 1934 är så långt borta, den dagen, den sorgen. Vi ha skyldighet att söka planera nybyggnaderna så, att icke våra efterkommande komma i samma svårigheter, i vilka vi nu befinna oss.

Vad slutligen angår de skäl, som herr sjöministern anført såsom motivering för sin ståndpunkt att fasthålla vid Sverigetypen, skulle det bliva alldeles för vidlyftigt att i denna debatt upptaga någon detaljerad granskning. Jag skall endast göra ett par korta anmärkningar.

Herr sjöministern har fullkomligt bagatelliserat, vad som anmärkts mot Sverigetypens förmåga att röra sig inom skärgårdarna. Jag tror, att det icke går för sig att så alldeles skjuta undan den synpunkten. Jag vill icke påstå, att denna typ är sådan, att den icke kan röra sig inom de flesta leder, som hittills blivit undersökta, men herr sjöministern vet lika väl som jag, att det dock också *finnes* leder, där den icke torde kunna framgå, och man bör väl taga någon hänsyn till denna svårighet. Herr sjöministern har vidare uteslutande drivit den synpunkten, att här gäller det att få den största möjliga artilleristiska effekt för en viss nedlagd summa, och det är från denna synpunkt som herr sjöministern liksom en hans företrädare motiverat, att Sverigetypen är överlägsen samtliga mindre typer, särskilt då fartyg med två grova kanoner. Jag kan icke heller här inlåta mig på en detaljerad diskussion, men jag vill påpeka, att denna synpunkt icke kan vara ensamt avgörande. Ty skulle man föra den konsekvent igenom, då komme man säkert därhän, att vi borde bygga ännu *större* fartyg än Sverige är för att få ett — i förhållande till priset — ännu verksammare artilleri, än Sverige har. Det är ju en allmän erfarenhet att ju större deplacementet är — inom rimliga gränser — dess större artilleristisk effekt kan man åstadkomma. Det går icke att basera Sverigetypens seger över alla konkurrenter endast på denna grund.

Över huvud taget måste jag anmärka, att herr sjöministern egentligen icke alls har gått in på en allvarlig prövning av de andra möjligheter, som förefinnas. Här har dock förelegat utkast till fartyg med tillfredsställande sjöegenskaper, tillfredsställande bepansring, något lägre, men dock mycket god fart och två grova kanoner. De äro avfärdade, så vitt jag kan finna, utan att man fullt diskuterat

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

igenom, vad dessa fartyg kunna uträtta för våra speciella ändamål. Och här hämnar sig helt naturligt den förutnämnda luckan i utgångspunkten, bristen på en fixering av de uppgifter som man anser sig kunna ålägga flottan. Men herr sjöministern har även förbigått förslag, som finnas uppgjorda till båtar med fyra grova kanoner, där sålunda hans anmärkning mot den artilleristiska effekten icke gäller, där fartygens grova artilleri är lika starkt som på Sverigetypens och som endast innebära den skillnaden från Sverigetypen, att det ena fartyget gör något lägre fart, 20—21 knop, och det andra — som gör lika hög fart — saknar två stycken 15-centimeters kanoner. Det finns i propositionen helt enkelt icke något resonemang om dessa typer. Man endast försvarar den man vill ha, — Sverigetypen och ingen annan.

Uppenbarligen har sjöministern icke alls haft ögat öppet för det oupplösliga sambandet mellan *antalet* båtar å ena sidan och *kostnaden* för varje båt å den andra. Hela hans program är så uppgjort: Vi ställa upp vissa fordringar på våra fartyg, vilka vi betrakta som ett minimum, vi förklara vidare, att vi skola ha ett minimiantal — åtta fartyg —, alltså måste det bli åtta fartyg av Sverigetypen. I själva verket förhåller det sig väl ändå med våra begränsade ekonomiska resurser så, att det icke går för sig att ovillkorligen driva en sådan sats. Man måste ha ögat öppet för den möjligheten, att det kan ställa sig så här: Vilja vi ha själva typen fullt ut sådan, som vi önska den, ja, då kanske vi måste nöja oss med ett mindre antal fartyg. Vilja vi ha det fulla antal fartyg som anses behöfligt, ja, då kunna vi få lov att nöja oss med en något mindre typ. Mellan dessa två alternativ kan det bli nödvändigt att välja. Här tränger den ekonomiska synpunkten fram. Och den måste genomföras, om en flottplan skall ha någon verklig livskraft i sig. Det må vara tillåtet att erinra herr sjöministern om, att efter de grundsatser, som han nu följt, ha många föregående flottplaner blivit uppgjorda. Allesammans ha tett sig mycket vackra och tilltalande på papperet, de ha visat en mycket god flotta, men de ha haft ett genomgående fel alla dessa flottplaner ända från 1882 och till 1908: ingen enda av dem har i längden kunnat utföras. Det är skäl att taga någon varning av det öde, som drabbat dessa föregående planer. Jag tror för min del, att det är till olycka för flottan och dess sunda utveckling, om man icke vill från början taga hänsyn även till den ekonomiska synpunkten.

Mitt totalintryck av denna sjöförsvarsproposition skulle kunna angivas så, att den synes mig bära i alla de delar, där den är även till tankegången frukten av den nuvarande regeringens arbete, en mycket tydlig stämpel av att vara bestämd av en synnerligen kraftig och mycket verksam *vilja* inom flottan, som totalt tyckes ha tagit kommandot vid utarbetandet. Den typ av pansarfartyg, som nu här är föreslagen, kallades, när den kom till, F-typen. Det kan icke hjälpas, att man har det intrycket, att flottplanen nu är ordnad efter vad jag skulle kunna kalla D-typen — och det behöver väl icke sägas, att därmed då icke avses den D-typ, som amiral Sidner på sin tid förordade, utan en annan D-typ.

Jag misskänner ingalunda den livliga övertygelse, som kan ligga bakom dessa yrkanden, att få en så stark flotta som möjligt. Och jag har aldrig för min del underkänt det arbete, det utan tvivel utmärkta arbete, som är nedlagt för att konstruera ett fartyg av Sverige-typen, om jag också under arbetets gång i försvarsberedningarna kanhända i en och annan punkt fått större tvivelsmål om dess fullkomlighet, än jag hade förut. Jag skall gärna medgiva, nu som jag gjort förut, att Sverige-typen kan sägas vara ett mycket gott fartyg i och för sig. Men det är icke nog med detta, när vi nu skola börja på nytt att bygga pansarbåtar för den svenska flottan. Vi äro av den hårda nödvändigheten tvungna till att inrätta oss efter våra ekonomiska möjligheter.

Det har inom andra försvarsberedningen funnits en verkligt ärlig och uppriktig strävan att göra allt vad göras kunnat för att hjälpa till att lägga en grund för flottans nya utveckling. Och jag tror att det kan förtjäna påpekas att det förslag till byggnadsanslag, som preliminärt kom fram från andra försvarsberedningen, ett förslag på omkring $5\frac{1}{2}$ miljoner kronor om året, det går en halv miljon kronor *högre* än vad man räknade med såsom normalt nybyggnadsanslag uti riksdagens debatter år 1911; då talades endast om 5 å $5\frac{1}{4}$ miljoner kronor. Ingen skall under sådana förhållanden kunna säga, att icke beredningarna ha sökt att gå så långt, som det var möjligt, när det preliminära betänkandet avgavs. Det framgår av propositionen, att herr sjöministern kunnat tillgodogöra sig högst väsentliga delar av beredningarnas arbete, och att det i vissa punkter tydligen finnes förutsättningar för en fortsatt god samverkan på utredningens grundval. Jag önskar livligt, att detta även måtte gälla den ömtåliga frågan om pansarbåtstypen och pansarbåtsflottan, och att regeringen och främst sjöministern måtte nu, när det gäller att komma till handling, försöka att i allt vad på dem ankommer med sig förena *alla* de krafter, som med skiljaktigheter i enskilda punkter ändock äro på det hela taget överens i en allvarlig strävan att nu få flottans nybyggnad och reorganisation i gång. Må regeringen icke alldeles stöta ifrån sig en mängd av dessa krafter. Det är samma önskan, som jag vågat uttala i inledningen till mitt anförande rörande försvarsfrågan i dess helhet. Och jag hyser för min del den övertygelsen, att därpå, om denna önskan uppfylles, därpå beror i mycket hög grad, om vi skola lyckas att nu vid denna försvarsriksdag på både det ena och det andra området lägga grundvalarna till den nydaning och utveckling av vårt försvar, som det alldeles övervägande flertalet i denna kammare önskar.

Herr statsrådet och chefen för sjöförsvarsdepartementet B r o s t r ö m: Herr talman! Jag skall be att i korthet få bemöta några av de invändningar, som den föregående ärade talaren gjort mot den framlagda propositionen rörande sjöförsvarets ordnande.

Först skall jag då be att få taga upp till bemötande vad han sade angående hemlighållandet av vissa detaljer i den fram-

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

lagda propositionen. Jag har härvidlag följt samma tillvägagångssätt, som försvarsberedningarna praktiserat. Om jag någon gång uttalat, att jag gärna skulle se, att det bekantgjordes, huru många undervattensbåtar vi ha i flottan, så är det ju ingen anledning för mig att nu, då jag kommit att verka för helt andra uppgifter, gå ifrån den regel, som både dessförinnan och alltjämt under den förflutna tiden varit grundläggande för behandlingen av undervattensförsvaret. Jag tror för övrigt, att det är mycket önskvärt, att man håller denna gren av försvaret så hemlig som möjligt, ehuru jag mycket väl inser, att det icke har någon överdriven betydelse just i vad rör antalet av dessa fartyg. Ty de, som intressera sig speciellt för detta, finna nog medel att taga reda härpå, även om man söker hålla det hemligt i denna del. Emellertid har det icke förelegat någon verklig anledning att i nuvarande stadium gå ifrån den princip, som sedan flera år varit tillämpad rörande detta vapen.

Vad beträffar den stora huvudanmärkningen rörande principen om flottans förhållande till armén och att denna sak icke upptagits och berörts i propositionen, så får jag erinra om att de allmänna resonemangen därom från försvarsberedningarna äro återgivna av herr statsministern i hans stora anförande till statsrådsprotokollet. Jag måste säga, att jag finner mig därför ha haft skäl för att icke i propositionen rörande flottan upptaga denna fråga till närmare skärskådande, då det icke låter sig göra att ur dessa abstrakta resonemang deducera fram, hur man bör bestämma antalet eller storleken av kustflottans och lokalstyrkornas fartyg. Jag har därför gått direkt in på dessas sammansättning, och därtill har jag haft så mycket större anledning, som, såvitt jag uppfattat, försvarsberedningarna icke genom dessa resonemang kommit till några nya vägar i avseende på flottans sammansättning. De ha förordat en sammansättning av kustflottan av pansarfartyg, jagare och undervattensbåtar, och de ha förordat en sammansättning av våra lokalstyrkor efter vissa grunder, nämligen i huvudsak så, att den utnyttjade, uttjänta materielen skall gå över från kustflottan till lokalförsvaret. Jag tror som sagt, att försvarsberedningarnas allmänna resonemang tjäna mycket litet till vid uppgörandet av ett flottprogram. Det är mycket bättre att gå rätt på saken och se till, hur flottan bör uppbyggas.

Jag har redan på ett tidigt stadium gjort en del överslagsberäkningar över vad som kunde anses utgöra ett minimibelopp för kustflottans årliga nybyggnadsbehov under en omloppsperiod av 20 år, om vilken tid man enat sig såsom den bestämmande för pansarfartygens livslängd i kustflottan, och kom därvid till ett belopp av omkring 6,4 miljoner. Jag angav mycket tydligt i mina anföranden under valkampanjen, att jag kommit till detta belopp — som endast gäller nybyggnadskostnaderna för flottan — sedan jag avdragit de reserverade medlen, utgörande 7,4 miljoner i runt tal. I avseende på den siffra, herr Staaff

angav i sitt Karlskronatal, yttrade jag, att han sagt 5 à 6 miljoner, men då han därvid icke angivit, vilken pansarbåtstyp han ämnade gå in för, så fann jag det icke orimligt, att man kunde anse sannolikt, att hans blivande flottprogram skulle ha stannat vid det högre och ej det lägre beloppet. Det var alltså icke någon medveten förvanskning av den sifferuppgift, som herr Staaff lämnade i Karlskrona. Då jag kom till den nämnda siffran, hade jag gjort mina beräkningar i överensstämmelse med de av försvarsberedningarna angivna k. 3-priserna, enligt vilka kostnaderna för en pansarbåt av Sverige-typen skulle belöpa sig till 12,439,000 kronor. Jag var icke i tillfälle före valstriden att ingå på en omfattande detaljgranskning av denna siffra, men jag hade verkligen så mycken aktning för försvarsberedningarnas siffror, då jag redan hade haft tillfälle att taga del av deras arbete, att jag ansåg deras beräkningsnormer och därur framkomna siffror i stort sett tillförlitliga. Det visade sig emellertid, när jag skulle definitivt uppsätta programmet, att denna siffra, 12,439,000 kronor, enligt k. 3 icke alls var för marinförvaltningen acceptabel. Detta var en norm, som marinförvaltningen icke kunde godkänna, utan förvaltningen lade i stället de högre k. 2-priserna till grund för sina beräkningar. I betraktande av de exceptionella förhållanden, under vilka beställningen av pansarbåten »Sverige» ägde rum, varvid vissa nyanläggningar för verkstäderna måste tagas med i räkningen, ansåg jag emellertid, att k. 2-priserna voro alltför höga. Jag anmodade därför marinförvaltningen att ingå i en närmare undersökning av frågan och därvid även sätta sig i förbindelse med vederbörande varv för att utröna, i vad mån det vore möjligt att för framtiden räkna med en lägre kostnad. Marinförvaltningen fann sig på grund av den gjorda undersökningen föranlåten nedsätta den förut beräknade siffran till 12,850,000 kronor. Härvid är att märka, att i denna kostnadsberäkning ingingo för oförutsedda utgifter 292,000 kronor. Jag måste emellertid säga, att detta belopp möjligen kan vara väl avvägt, då det gäller ett så stort byggnadsföretag första gången, när det är klart, att under arbetets gång åtskilliga förändringar kunna påkallas, som föranleda betydliga kostnader. Men för kommande fartyg av samma slag har man ju att bygga på den erfarenhet, som vunnits under arbetet på »Sverige», och det syntes mig därför fullt berättigat att av detta onekligen ganska betydande belopp för oförutsedda utgifter avdraga en summa av 100,000 kronor. På så sätt kom jag till det beräknade priset av 12,750,000 kronor. Det är, som herrarna finna, en siffra, som är ungefär 300,000 kronor större än den, som försvarsberedningarna beräknat enligt k. 3-principen. Och efter de upplysningar, som erhållits från verkstäderna, känner jag mig övertygad, att man för detta belopp verkligen kan bygga de närmaste fartygen. Jag har varit särskilt angelägen att få fram en kostnadssumma, som är fullt tillförlitlig, så att det icke skulle inträffa någonting

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

liknande som 1911, då pansarbåten »Sverige» skulle beställas, vilket ju visserligen, såsom jag väl vet, hade sin förklaring däri, att konjunkturerna under mellantiden hade förändrat sig. Jag har sålunda gjort allt, för att det angivna priset skulle kunna anses såsom ett tillförlitligt pris, och jag är också övertygad, att så skall vara förhållandet. Det är alltså icke ett pris, som är på något sätt uppkonstruerat i avsikt att förvillia riksdagen och få riksdagen att acceptera typen på grund av kostnadssumman. Tvärtom har jag på allt sätt sökt komma fram med ett sådant pris, som skulle vara för riksdagen betryggande.

Nu har den föregående ärade talaren vänt sig emot att med utgångspunkt från denna siffra så blir icke desto mindre detta flottprogram betydligt dyrare än enligt den av mig angivna genomsnittssiffran. Ja, mina herrar, skulle man kunna utgå från, att vår flotta nu befunne sig i ett normalt skede, så skulle man ju ej på något sätt behöva forcera byggandet, utan allt skulle även under den första perioden kunna genomföras i enlighet med den av mig angivna genomsnittssiffran. Men vi veta ju alla, hurusom under de senaste tio åren just byggandet av pansarfartyg har blivit så enormt eftersatt, att man icke kan blunda för detta missförhållande utan måste se till att nu gå fram något kraftigare. Man har då under dessa exceptionella förhållanden naturligtvis haft att se till, huru man skulle kunna lösa finansieringen utan att behöva gå utöver den beräknade genomsnittssiffran, och då har man naturligtvis i första rummet tänkt sig att gå på engångsutgifterna. Till den del av försvaret, som varit så starkt försummad som pansarflottan och som därför i alldeles särskild grad behöver en uttryckning, bör väl ett visst belopp såsom engångsutgift vara synnerligen väl på sin plats. Det hade därför av mig beräknats ett belopp, som jämte de reserverade medlen ungefär motsvarande kostnaderna för en pansarbåt. Sedermera har efter någon tids mellan vederbörande styrelse och regeringen förda underhandlingar tillkommit det nu bekantgjorda faktum, att pansarbåtsföreningen erbjudit sig skänka ett visst belopp, varigenom engångsutgifterna för ifrågakvarande ändamål skulle komma att högst väsentligt reduceras. Då emellertid pansarbåtsföreningen som villkor uppställt även ett forcerande av den första pansarbåtens byggande, har jag icke kunnat exakt beräkna det belopp, som torde komma att stå till förfogande. Jag ämnar emellertid låta verkställa en undersökning, huruvida det låter sig göra att i vårt land forcera detta fartygsbygge. Naturligtvis skall jag även undersöka förhållandena ute, men jag vill framhålla, att endast i yttersta nödfall bör ett pansarfartyg beställas i utlandet, och jag får säga herrarna, att så vida icke någonting alldeles oväntat inträffar, så skulle jag icke på några villkor vilja gå med på någon fartygsbeställning utomlands. Vi se, vilken enorm nationalekonomisk betydelse det har för oss att dessa stora, dyrbara fartyg kunna byggas inom landet, och

framför allt är det nu av stor vikt att tänka på verkstäderna och alla deras arbetare, då vi nu måhända för någon tid i alla fall komma inför sämre konjunkturen inom skeppsbyggeriets område, än vad under ett par års tid varit förhållandet.

*Remiss av
statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

Vad beträffar den föreslagna typen, så vill jag här försäkra kammaren, att jag har gjort mig all möda för att se till, om jag icke skulle kunna förorda någon annan typ än den nu här föreslagna, då det ju icke är mig obekant, vilken övilja, som har konstruerats fram mot detta fartyg. Det torde väl icke kunna förnekas, att det förslag, som man bär fram, det vill man också gärna föra igenom. Men framför allt måste man dock själv tro på det. Jag måste tro på, att den pansarbåt jag vill förorda verkligen är sådan, att jag med bästa övertygelse kan säga, att den kan jag stå för, det är just den, som passar för oss, det är den mest ekonomiska, att den är av den typ, som ger det nedlagda kapitalet den bästa användningen. Jag har gjort ingående undersökningar på detta område. Jag har allvarligt försökt, om det skulle vara mig möjligt att gå på någon förändring av detta fartyg och framlägga en typ, som måhända skulle kunna tänkas vara för denna kammare mera acceptabel. Jag har emellertid icke kunnat göra detta, icke ens den av den föregående ärade talaren påpekade modifikationen att borttaga en del av det mellansvåra artilleriet, oaktat fartyget måhända kunde ha haft många förutsättningar att bli populärt i riksdagen bara genom denna förändring. Men när det visar sig, att blott genom att borttaga dessa två kanoner i det mellansvåra artilleriet enligt utredning av sakkunnige detta artilleri skulle förlora icke mindre än 36,8 procent av sin effekt, och då genom att behålla dessa mellansvåra kanoner varje breddside kan förses med fem i stället för tre kanoner, så har icke den kostnadsbesparing, som kanske uppgår till 300,000 eller 400,000 kronor — den är mycket obestämd — kunnat föranleda mig att förorda en sådan ändring i fartygets artilleri.

Det framgår så tydligt av propositionen att det synes mig vid detta tillfälle knappast erforderligt att ingå i alla detaljer om, att 4-kanonstypen är alldeles givet överlägsen 2-kanonstypen. När man gått upp till tvåkanonstypen och 18 à 20 knop, så blir kostnadsskillnaden, när man skall gå över till 4-kanonstypen, så relativt liten att man måste övergå till den större och snabbare typen för att få ett bättre utnyttjande av kapitalet. Hade det varit praktiskt utförbart och ekonomiskt möjligt för oss att ställa upp ett mycket större antal fartyg med 2 kanoner än med 4 kanoner, så skulle jag måhända haft anledning att taga frågan i närmare skärskådande. Men när den ekonomiska förutsättningen är sådan, att man i det ena fallet kanske icke kan få mer än *ett* fartyg mera än i det andra, så förlorar detta argument ofantligt mycket i värde, och det är alldeles uppenbart, att den föreslagna typen är den, som giver oss största försvarskraft och bästa valuta för våra medel.

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Dessutom tillkommer ett par praktiska moment av ganska stor betydelse. Det är då först det förhållandet, att det redan finnes ett fartyg under byggnad, som nu är av denna typ. Och vad som här föreslagits i typfrågan det är, som herrarna väl veta, inskränkt till att den första divisionen skall utbyggas med 3 fartyg av denna typ. Vad som sedan kommer i framtiden, synes mig särdeles olämpligt att binda sig till nu. Men då flottan inom kort tid får tillgodoräkna sig ett fartyg av denna typ och vi veta, att det är av stor betydelse, att de fartyg, som ingå i samma division, äro varandra så lika som möjligt, då synes det mig, att om man rätt skall utnyttja värdet av det fartyg, som nu är under byggnad, så bör man icke utan alldeles särskilt tvingande skäl gå ifrån denna typ vid utbyggandet av den första divisionen. Det är ju dock så beklagligt, att vår flotta tillfälligtvis fått en ganska stark åderlätning genom »Tapperhetens» grundstötning. Även om det lyckas att taga den av grundet, så kommer det dock att dröja en mycket lång tid, innan den blir försatt i stridsdugligt skick. Dessa förhållanden göra, att det även av denna anledning är av särdeles stor vikt att icke gå över till någon ny typ, som skulle fordra en massa nya experiment och fördröja färdigställandet av nästa pansarbåt. Det är visat i tabellerna, att det åtgår en tid av omkring ett och ett halvt år om en ny pansarbåtstyp skall nykonstrueras än om Sverigetypen bibehålles. Att för en obetydlig förändring av den nuvarande typen och med den uppenbara följden av nedsättning i dess stridsvärde, endast därför att man fattat en viss fördom, om jag så må säga, emot denna typ, att nu riva upp hela pansarbåtsfrågan och föra in den på nya linjer, tror jag skulle vara ytterst ödesdigert för vår flotta. Jag tror, att det är ingen överdrift i talet om hur försummad vår flotta nu är. Herrarna veta, huru många år som gått sedan vår flotta fått någon förstärkning genom riksdagens beslut, och jag anser mig böra rikta till kammaren den vädjan som även den föregående ärade talaren gjorde, att den ville beakta dessa krav och bjuda till för att få denna fråga löst. Jag tror, att man med litet god vilja skall komma över den starka motvilja, som grott inom många sinnen mot detta fartyg. Och jag vill ånyo betona, att hade jag sett någon utväg att för riksdagen förorda en annan typ, som jag trott vara bättre, så skulle jag icke tvekat. Men jag har lagt ihop alla faktorer, nödvändigheten av ett skyndsamt tillgodoseende av flottan och de uppenbart goda egenskaper, detta fartyg har och som även den föregående ärade talaren icke bestridde, och då har jag icke kunnat handla på annat sätt än jag gjort genom att förorda den typ, som jag framlagt i propositionen.

Herr Månsson: Herr talman! När jag i förmiddags slutat, kom jag ihåg en punkt som jag glömde, när jag berörde flottförslaget. Jag saknade där något, som utan tvivel kommer om

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

några få år, ja måhända inom en valperiod, när vi väl voterat igenom denna pansarflotta. Jag menar kryssartypen. Som jag nämnde i dag, har jag ju icke någon vidare stor aktning för halvstora eller rättare en-femtedelsstora artillerifartyg annat än som portvakter i skärgårdarna för att där vakta undervattensbåten, medan han är på sådant vatten, att han icke kan dyka, vakta honom, tills han kommer på ett djup, där han kan klara sig själv. Min mening är, att de summor, som öfrats på F-båten och skilja honom från det fartyg vi verkligen behöva i sunden och skären för att fylla denna av mig nämnda uppgift, för de summorna, 4 à 5 miljoner kronor per båt, kunde man lika väl bygga altaren åt Oden eller jungfru Maria. Det gjorde samma nytta. Jag kan icke inbilla mig, och det säges också i propositionen, att det är meningen att verkligen på öppna sjön upptaga en kamp med stora fartyg. Men jag kan icke tänka mig, att herrar officerare och ledande i marinen dock för den militära enhetlighetens och för utseendets skull gent emot utlandet nöja sig i många år med bara t. ex. en eller två pansarbåtsdivisioner utan tillhörande kryssare. Skall det verkligen vara en pansarflotta, som skall flyttas från Göteborgs skärgård till Karlskronas och till Stockholms, då kan jag icke begripa, hur den skulle kunna uppträda och riskera att komma i strid utan att vara försedd med kryssare. Kryssartypen blir ju nödvändig, då det gäller att åstadkomma hastiga förflyttningar från flygel till flygel, med andra ord åstadkomma eldkoncentration. Om det är nödvändigt redan med de stora slagskeppen med grova kanoner och salveld för att kunna hålla motståndarna på avstånd, då är det väl i ändå högre grad nödvändigt med en fartygstyp, som är artilleristiskt svag och i andra avseenden så svaga, som denna blir med enkel tunn pansarvägg emot de stora fartygens tredubbla pansar. Jag läste t. ex. härom dagen en artikel av en framstående skriftställare, en kommandörkapten Bernotti i Italien. Han visade upp med många siffror och exempel, vilken ofantlig roll det spelar, om t. ex. i artilleristrid fartygen äro ställda snett emot varandra och icke intaga ett alldeles rakt motsatt, ett fundamentalläge till varandra. Han visar, att bara ett sådant läge som något avviker från den rena fundamentalställningen med fartygen mot varandra, så försvårar eldledning och förändrar skottverkan att det är ofantligt. Detta om fartyg med starkt artilleri med 12 35,6 eller 38,1 cm:s grova kanoner. Vad skall det icke då betyda för ett fartyg med några 28-cm:s kanoner. Jag skulle vilja fråga herr sjöministern: varför har man icke kommit nu och sagt ifrån, att det fartyget behöva vi för att komplettera F-båtsflottan? Det måste vi dock göra längre fram. Ty ingen lär inbilla mig eller denna kammare, att det ovanpå F-båten icke kommer kryssare så visst som amen i kyrkan.

Debatten här kom ju att på ett högst begrätansvärt sätt snedvridas genom herr Lindmans anförande, och jag finner mig

Andra kammarens protokoll vid senare Riksdagen 1914. Nr 8. 3

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

alldeles tvungen att säga några ord om det. Det var ett exempel på sanningen i ordspråket, att »den som gudarne vilja förgöra, den slå de med blindhet». Här har nu efter en våldsam valkampanj i landet icke minst från »försvaret främsts» sida släppts ut rykten och fällts ord, lagts minfält i det offentliga livet. Jag trodde icke, att en amiral skulle segla in i de minfält han själv varit med om att lägga. Vi ha nu samlats till en ny session i riksdagen. Regeringspropositionen ligger framme till remissbehandling, och alla talare yttra sig om den och säga sitt hjärtas mening. Och då kommer ledaren för det parti, som satt »försvaret främst» på sin fana och håller ett anförande, i vilket det icke säges ett enda ord om försvarsfrågan, ett anförande, som förut är karaktäriserat av professor Edén. Men det visar, detta anförande, att när högern tror, att Herrens sol ännu på nytt skiner över den, så visar den precis samma natur, samma oförfätkliga sinnelag som förr, när den härskade i sina glansdagar och solen göt sitt ljus över den. Det märks, att när de härnäst komma till makten, ha de icke tillbragt sin tid i säck och aska. De komma icke med klorna klippta utan med klorna utväxta och magen tommare och äro ännu glupskare än förut. Herr Lindman har läst taktik i sin ungdom, och A B C D i den är att med förenad styrka angripa en mindre del av fienden, krossa den och sedan anfälla och krossa resten. Det är en gammal odödlig lära på krigsväsendets område. Herr Lindman har nu under den gångna valstriden huvudsakligen fört kampen mot liberalerna. Nu samlar han trupperna och vänder dem mer till vänster. Ännu härom dagen var det en liten eftertrupp ute och slogs med liberalerna. En tidning här i staden beskyllde liberalerna för att vara ute och stjäla böndernas jord. Det är en typisk historia. Nu samlas emellertid trupperna och i dag hörde vi signalen för höstens valrörelse. Första gången han fick ordet, som man trodde, för att tala i försvarsfrågan, så giver han en ny kampsignal och det under de förhållandena, att debatten här i kammaren visade, att vänstern vill så litet som möjligt ha folket splittrat i vårt land och så mycket som möjligt enat för framsteg på skilda områden, så mycket som möjligt glömma de tråkigheter, den smuts, som välts upp av högern under valen. Det har varit en skön valstrid och att döma av talet, vars like väl aldrig hållits här i kammaren förut — jag var färdig att gråta, när jag hörde högerens före statsminister här i dag, det gav mig en inblick i hur djupt man kommer ned, när man bara drives av de intressen, som icke äro arbetets, utan av de, som gå ut på att beröva arbetet dess frukter så mycket som möjligt — jag säger, att döma av talet kunna vi ana, hurudan valstriden i höst kommer att bli. Jag hinner nu icke något nämnvärt ingå på detta, jag skall endast draga fram ett par exempel på hur man ansett anständigt att gå tillväga. Därav torde man förstå hur man kommer att fara fram i höst.

Vi minnas väl motionen, som behandlades här, om Stock-

holms skärgårdsfiskares rätt till avgiftsfritt strömmingsfiske. Ni vet hur högern for fram där ute på öarna, där man bara läser tidningar av den art, att de väl kunna karaktäriseras därigenom, att när man under valveckan läste en viss tidning här i staden, en billighetstidning, så innehöll den endast politik, valagitation, beskyllningar mot vänstern för förräderi, kartor över järnvägar i Finland, (ritade på sådant sätt, att det i verkligheten mycket lätt av de okunnige förväxlades färdiga järnvägar och järnvägar, om vilka man bara resonerat, järnvägar, om vilka till och med en framstående parlamentariker i Finland sagt, att de skulle vara bra att ha i obygderna). Men när man så läste den tidningen dagen efter det propositionen framlagts här i riksdagen, refererade den då propositionen? Nej, det var en massa struntprat om allt mellan himmel och jord. Jag minns icke så noga, men jag kunde ju gå ut i klubbrummet efter tidningen och läsa upp rubriker ur den. Men icke ett ord stod där om den politiska situationen. Varför? Jo, de enfaldiga människor, som därför att tidningen är billig prenumererat på den, skola hetsas och inbillas när valet är inne, att landet är i omedelbar fara, ja, i händerna på förrädare, men sedan är det icke fråga om någon politisk upplysning, då behöver man icke följa med.

*Remiss av
statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

I denna skärgård, där denna tidning är spridd och där den vänder upp och ned på förhållandena, och där man säger, att det är den usla vänstern, som vill förhindra fiskarne att förtjäna sitt bröd, där hindrade man till och med vänsterns män att landstiga, för att försvara sig när lögnerna blevo för grova och minns, att Martin föll på den historien vid valet!

Nere i Skåne där man dock skulle kunna vänta sig en smula politisk upplysning, har en ledamot av denna kammare, efter vad det meddelats i tidningen Arbetet för den 4 april i år, farit omkring och förkunnat, att tillägget till expropriationslagen betyder, att om någon har en grann trädgård e. d., skall man taga det ifrån honom bara för att få ett folkets hus eller samlingslokaler o. s. v. Det är någon som skriver till tidningen och kallar sig småbrukare, och säger, att i hans valkrets finnas färska exempel på huru kraftbolag med tillhjälp av den nuvarande lagen hänsynslöst för en ringa ersättning bygga ledningar och för det ändamålet kapa värdefulla fruktträd och sådant. Så skulle man få göra, därför att det är ett kraftbolag, men arbetare skulle icke i vildmarken på en oodlad fläck för en avsevärd penning få köpa ett skäppland jord och få ett folkets hus därpå, ty det skulle vara att »taga jorden från bönderna».

Det finns en hel massa exempel på huru man burit sig åt, men jag skall icke gå in på allt det material härom som jag har med här. Jag skall endast erinra om att i samma tidning meddelas den 1 april, att nere i Kristianstad lär man ha permitterat en del underbefäl för att tjänstgöra som agitatorer och medhjälpare åt högern i valstriden. Jag tror icke, att socialis-

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

terna och liberalerna haft så mycket underbefäl till sitt förfarande i valstriden.

Det har nog icke felats på andra håll sådana påtryckningar, som herr Sterne så vältaligt redogjorde för från sin trakt. Vi komma ihåg historien från Stavnäs socken, som Hellbergs tidning skildrat, om mannen, som kommer och har med sig en gammal utsliten man i sitt sällskap i röstlokalen. När man vill giva honom en valsedel att rösta med, så säger hans ledsagare: »nej, *det är min gubbe*, han bor på min mark, jag har skjutsat honom hit, och han skall rösta med högern.»

I en socken i Uppland minnas vi, hur en viss direktör gick tillväga, hur han tager en skara underlydande med sig, giver dem valsedlar, ställer dem framför sig och marscherar framför dem baklänges in i vallokalen, så att de icke skulle komma åt några socialistiska eller liberala valsedlar på vägen in till valurnan.

Det är ju så oändligt många sådana historier, att det icke är lönt att resonera om dem. Det är känt av var och en ändå.

Vid en fabrik helt nära Stockholm skedde ju också en påtryckning vid valet. En del arbetare blevo avskedade under sådana förhållanden, att det icke rädde något tvivel om, att det icke var därför, att de icke röstade med spritintresset och högern.

Det är en tjänstemannakår, nämligen åklagarkåren, som har alldeles märkliga anlag för att snabbt förfalla, om man icke har kontroll på dem. Det kunde man iakttaga under Lindmans ministär. Det var ju en tydlig skillnad på dem, när Lindman trädde till och vid hans avgång. Detsamma kan man ju nu skönja. Jag vill icke säga, att de herrar, som äro i regeringen, arrangera sådant, men dessa människor, som äro ganska beroende och känsliga för penningmakten, sträcka genast ut i fritt lopp, när bara de tro, att de onöpsta kunna tjäna de penningintressets män, som ha dem direkt under ögonen.

I Linköping lär en ämbetsman till och med ha tagit sig för att riva ned valaffischerna. En korrespondent i Linköping säger ju, att »allmänheten reagerade genast och effektivt», när de socialistiska valaffischerna kommo upp och en löjtnant Nordenfalk angives såsom den, som rivit ned valaffischer i Ostergötland.

Jag har en hel lunta med exempel på sådant här, men jag skall icke trötta med det. Jag vill endast erinra högerns ledare här i kammaren om ett ord. Jag kommer ihåg en gammal bibelvers, som är ganska lämplig här i detta sammanhang. Herr Lindman vill med sitt anförande här och sina utdrag ur 28 år gamla artiklar, alldeles förvrängda utdrag till på köpet beskylla arbetarklassen, dess tjänstemän, redaktörer och talare för att förvilla folket. Jag vill besvara det med den gamla profeten Elias ord till konungen. Han sade: »Det är icke jag, som förvillar Israel utan du och ditt hus i det att I haven övergivit edra fäders gud och dyrka Baal.» Jag antager, att det icke behövs några kommentarer till vad jag menar. Det är icke

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

fattiga arbetare, icke trälände småbönder, icke de små tjänstemännen som förvildas och bli alltmer avvogt vända mot samhället. Tvärtom. Man har icke skäl att tala om dessa såsom de där älska samhällsordningen. Det är de, som övergivit sina fäders gamla, klara, enkla hederlighet och söka, genom aktiejobb, tomtjobb och allehanda åtgärder plocka åt sig förtjänst på andra människor, både nu levande och kommande. Arbetets väg, den väg, på vilken man själv frambringar värden, den vägen är övergiven, och man dyrkar Mammon, tidens gud, maan skattar åt penningen, och det är det, som bringar förvildning i landet. Nej, herr Lindman, det är icke det fattiga folket som förvildas, det är de, som i sitt arbete ha 60, 70 års kvinnor för en lön av 5 öre i timmen, de finnas på en viss plats, som icke är herr Lindman obekant, En medlem av denna kammare har undersökt förhållandena och kan bestyrka, att så är fallet. Det verkar bra mycket mera samhällsupplösning, än vad det verkar, att arbetare samlas för att rådgöra angående sina intressen, för att bibringa sig någon kunskap och kultur och för att lära sig ingripa i kommunens, landstingets och statens skötsel. I vårt program heter det, att arbetet är källan till all rikedom och all kultur. Det är ett program, som håller och när herr Lindman talade i dag, så syntes det mig sannare än någonsin, hans tal syntes mig ådagalägga hur begäret efter att på annat sätt än genom arbete komma åt värden, det medför under alla förhållanden en sinnets råhet och okultur, hur fin den yttre polityren än må vara.

Herr Rune: Herr talman, mina herrar! Även jag har blivit uppkallad av amiral Lindmans uttalanden. Då amiralen började tala, tänkte jag: nu får man säkert reda på, huru frågan om sjöförsvaret ligger. Han är ju den enda högre sjömilitär vi ha här i kammaren, och, som vi veta, är ju statsrådet och chefen för sjöförvarsdepartementet icke sjömilitär. Under sådana förhållanden tänkte jag alltså, att nu skulle man få reda på hur flottfrågan skulle betraktas. Hade han verkligen uppehållit sig vid denna fråga, hade jag nog icke heller sökt ge mig in på att bemöta hans anförande. Jag hade naturligtvis då icke tilltrött mig att göra några anmärkningar gent emot hans stora sakkunskap på detta område. Men i stället gav nu amiral Lindman sig in på frågan om valrörelsen och uppehöll sig rätt länge därvid, och vad som egentligen uppkallade mig var, att han talade om med en viss överlägsenhet och rent av med ett visst beklagande, syntes det mig, att det angrepp, som gjorts mot högerns valrörelse, hade blivit så mildt. Det var egentligen det, som jag tyckte var egendomligt, att han så öppet sade ifrån detta. Jag kan dock tänka mig, att han verkligen tyckte det, ty jag misstänker, att han kunde ha väntat sig att angreppet icke skulle ha blivit så mildt.

Nu talade han länge och väl om denna valrörelse, d. v. s. gentemot liberalerna hade han icke så mycket att säga med

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

hänsyn till valrörelsen i år. Det var egentligen en sak, som hänt för tre år sedan och som stått i en liberal tidning, som han fäste sig vid. Emellertid påpekade ju en talare, att det var ett misstag, när han över denna tidningsartikel tog sig så för när. Men detta hindrade icke, att han talade om denna valrörelse länge och väl, och sedan han gjort ett par tre små allmänna anmärkningar om försvarsfrågan och framhållit vad vi alla veta, nämligen huru ytterst önskvärt det vore att få denna fråga löst, företog han sig att tala om, att det var de andra talarna, som börjat att tala om valrörelsen, varpå han naturligtvis beklagade, att de andra talarna icke hållit sig till saken. Man skall verkligen ha en underlig uppfattning om — för att använda ett vulgärt uttryck — vad som går i denna kammare, när man kan på det sättet rikta den beskyllning han gjorde gent emot de övriga talarna.

Emellertid kan ju även från andra synpunkter vara nyttigt att i korthet rekapitulera något, hur valrörelsen i år från högersidan bedrivits. Valen skulle ju gälla uteslutande försvarsfrågan, vilket ju också officiellt förklarades av högerpartiets ledning, och för säkerhetens skull betonades särskilt, att den andra stora på dagordningen stående frågan, nämligen nykterhetsfrågan, icke på något villkor finge tagas i betraktande vid denna valrörelse. För min del har jag aldrig kunnat begripa, varför man samtidigt med att man gäve landet ett starkt försvar, icke skulle kunna försöka göra vårt folk till ett nyktert folk. Jag har alltid inbillat mig, att det särskilt ur militärsynpunkt vore mycket nyttigt, om nykterheten sattes i högsätet, men nu förklarades, att det gick icke an att taga hänsyn till någonting annat än försvarsfrågan. Ja, detta förklarades från ledningens sida. Men hur gick det till ute i bygderna vid valrörelsen? Jo, nog betonades även där, att nykterhetsfrågan icke fick blandas in i valkampanjen. Men i övrigt sökte man blanda in en hel del frågor av helt annan art, än den valen egentligen skulle gälla. Sådana som av gammalt visat sig mycket användbara och verksamma, när det gällde att hetsa upp lidelserna.

Jag skall nu verkligen i förbigående — det har talats här om förut från socialdemokratiskt håll men icke från liberalt — för att herrarna skola förstå, att även liberalerna ute i bygderna på grund av sin politiska övertygelse motarbetas, omnämna, något som hände i min valkrets. Det var överenskommet mellan mig och mina valmän i en av socknarna, att jag skulle hålla ett föredrag i den socknen. De liberala valmännen, som uppgingo till ungefär hälften av alla valmän i denna socken, ansågo, att de borde kunna få höra sin egen riksdagsman, vars omval då var ifrågasatt, tala i deras sockenstuga. Men, vet herrarna, det gick icke. Nåja, mig gjorde det ju ungefär det samma. Min hälsa är dess bättre så god, att jag kunde i mars

månad stå ute i kölden och tala för några hundra människor, men det var svårare för dem att stå och lyssna, och åtminstone var det ju möjligt att någon av dem var så klen till hälsan, att han lätt kunde förkyla sig. Det är verkligen underligt, att man nu år 1914 ännu icke hunnit längre ute i bygderna än att man skall kunna förmena en Orts egen representant, när man står inför valen, att tala till sina valmän uti socknens egen lokal.

*Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Hur gick man då tillväga under valrörelsen? Jo, som allmänt känt är och såsom förresten berörts här förut i afton, började man med att nedsvärta den avgående regeringens främste män på ett särdeles hänsynslöst sätt. Herr Lindman har talat om, att han blivit synnerligen förorättad, i synnerhet av vad som stod i Dagens Nyheter för tre år tillbaka, men det får jag säga, att det är väl ändå icke mycket att tala om, särskilt när man betänker, att denna artikel var avfattad på ett sådant sätt, att man icke kan anse, att herr Lindman personligen beskylldes för att ha gjort något gale. Men, mina herrar, jag kan säga rent ut, vad vi alla veta skedde man och man emellan ute i landet och varmed valrörelsen började, man spred den beskyllningen, att somliga av den avgående regeringens främste män helt enkelt tagit mutor från Ryssland. Nu påstår jag naturligtvis icke, att någon av högerpartiets ledande män skulle vara upphovet eller orsaken till sådana där rykten. Men jag kan icke neka mig den reflexionen, att nog skulle det varit klädsamt för högerns ledande män, om de på något sätt tagit avstånd från en sådan trafik, som de nog visste litet varstädes bedrevs ute i bygderna, och min tro är verkligen den, att denna trafik inverkat på valen icke så obetydligt. Jag försäkrar, att ute i bygderna och ute på landet är folk verkligen så, om jag så får säga, litet underrättade om förhållandena här i livet, att jag tror, att även detta på många håll har blivit trott.

Jag vill i sammanhang härmed särskilt nämna några ord om och erinra om det kända förhållandet, då herr Lindman vid ett tal, — jag tror det var i Malmö — riktade en beskyllning, mot lektor Starbäck, en beskyllning, som han sedan måste återtaga och för vilken han var nog rättänkande att anhålla om överseende. Men det hindrade icke, att den valsammanslutning, vars ledande man herr Lindman är, lät sprida detta tal, där denna obefogade beskyllning stod att läsa, även sedan man blivit uppmärksamgjord på saken, i många tusenden exemplar över hela Sveriges land. Jag tror, att med den goda organisation, som högerpartiets valrörelse förfogat över, det icke, om viljan varit god, hade varit omöjligt att få inderaget det tryckta tal, i vilket denna oriktiga uppgift förekom.

Sedan gick man vidare i texten i valrörelsen, — och då återkom man till en del beskyllningar, särskilt mot det frisinna-

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

partiet — det socialdemokratiska partiet har jag ingen anledning att fästa mig vid, det ha detta partis talemän behandlat förut — men anmärkningarna mot det frisinnade partiet har jag fäst mig vid, anmärkningar, vilka man nästan trodde voro förbrukade, men under den stora upphetsningen tänkte man, att de skulle nog kunna bli trodda av åtminstone några valmän, och därför gick man på med sådana där gamla historier. Jag vill bland annat erinra om, att man icke aktat för rov att påstå, att det liberala partiet ville taga jorden från bönderna. Jag får verkligen säga, att egendomligt nog riktades den beskyllningen även direkt mot mig, jag förstår icke precis av vad anledning, det får jag bekänna. Men det synes som om man ville påstå, att vart tredje år även jag har lust till min nästas jord liksom lust att taga bort kristendomen. Under två år av tre anses även jag som en hederlig person liksom alla liberala riksdagsmän, men när det tredje året börjar, då bli vi synnerligen dåliga människor allesammans.

En annan valhistoria var, som jag nyss antydde, den, att det liberala partiet om icke högern segrade vid valen, skulle beröva det svenska folket den kristna tron. Det är också en gammal beskyllning, som man tycker borde vara något förlegad, men den har använts i stor utsträckning i Småland, och jag kan icke neka till, att jag fått den uppfattningen, att den använts med mycken framgång.

Vidare har det påståendet spritts, att om högerpartiet icke segrade vid valen, skulle H. Maj:ts konungen abdikera, och det är otvivelaktigt, att även detta påstående inverkat på valresultatet. Det är egendomligt, det må jag säga, att när svenska folket skall höras i frågan, huru det vill lösa försvarsproblemet, då blandar man in sådana saker för att, om jag så får säga, blanda bort korten, utplåna riktlinjerna, vilket gör, att man naturligtvis icke får tillförlitligt besked i den fråga, om vilken man frågar valmännen. Jag menar, att man kommer så tillvida till sämre resultat, att man icke får reda på vad svenska folket verkligen anser och vill i försvarsfrågan.

Vidare påstods ju, att ett angrepp från Ryssland var omedelbart förestående, och Sven Hedins bok med alla dess överdrifter spreds i åtminstone en miljon exemplar genom högerorganisationens medverkan, eller åtminstone genom hela högerpressens medverkan. Jag måste beklaga, att icke hans excellens herr utrikesministern, innan valen förrättades, gjorde det uttalande för att lugna sinnena, som han ansåg lämpligt att senare göra. Jag tror, att det skulle hava gjort ett gott intryck, om man från detta håll redan då tagit avstånd från denna bok. Nu har man gjort det men jag fruktar, att man om några månader, då valkampanjen börjar igen, ånyo tar till den boken, försåvitt icke då någon tredje varning utkommit. Men för närvarande har man ju verkligen tagit avstånd ifrån den.

Nå, hur var det med försvarsfrågan då? Behandlades icke

*Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

den under valrörelsen? Jo, visserligen behandlades den också, men det får jag säga, att hemma i bygderna åtminstone behandlades den icke. Särskilt vad gäller frågan om förläggningstiden så noga och så mycket, som man haft anledning att hoppas, och då det dock är på den frågan, det för närvarande mest hänger. Man borde dock kunnat förvänta, att talare även från högerhåll skulle hava ägnat ett särskilt intresse åt denna fråga. Jag vill då omnämna, att enligt ett referat, som kommit mig tillhanda från ett möte i min valkrets, har en högerpolitiker där hållit föredrag, varunder han talat mycket om Ryssland, om Sven Hedins bok, om republiken och varjehanda sådana saker samt om försvarsfrågan i allmänhet. Men när han kom till frågan om värnpliktstiden och förläggningen sade han: ja, det där begriper jag icke, så att det där vill jag icke tala om. Det var nog också klokt att han icke gjorde det, ty det är min övertygelse, att hade man huvudsakligen eller enbart fäst sig vid den frågan, så hade man nog fått erfara, att det är en fråga, som svenska folket ute i bygderna förstår sig bra på; och resultatet av valen hade nog icke blivit sådant som det blev, om man låtit denna fråga, som verkligen bort vara den dominerande, få vara den avgörande.

Vidare vill jag påpeka, att prästernas agitation varit ganska skarp, och att man, såsom allmänt bekant är, betydligt blandat in religionen i den politiska strid, som varit. Det är åtminstone efter mitt sätt att se, högeligen beklagligt, att så skett, och jag tror icke, att religionen vinner på den saken, utan jag tror, att det hade varit klokare av landets präster, om de icke gått tillväga så, som de gjort i år. I allmänhet hava talarna här idag inskränkt sig till att referera en enda sak eller läsa upp en liten godbit, utvisande hur valrörelsen bedrivits. Jag vill då också bara taga ett enda exempel för att visa, hur agitationen hemma i bygden från prästernas sida bedrivits.

Jag har här i min hand ett brev, skrivet av en kyrkoherde i min valkrets till en mycket ansedd lantman i bygden. Jag vill förutskicka, att detta brev har jag fått på det sättet, att denne lantman, som kände sig högeligen upprörd över brevets innehåll själv gav mig det, utan att jag bad honom därom, för att jag på lämpligt sätt skulle offentliggöra det. Jag säger detta, därför att man skulle eljest kunna misstänka, att jag på olovligt sätt överkommit det brev, som jag här talar om. Det har nämligen på senare tid visat sig, att även bland folk, som vilja göra anspråk på att vara mycket fina, det händer, att man begagnar sättet att offentliggöra olovligen överkomna brev, och en person, som gått så tillväga, kan verkligen anses hava fått skriftligt på, att han icke vedervågat den aktning, som en krigsman av andra bör äga. Jag har därför velat nämna, att jag av adressaten fått detta brev överlämnat till mig, så att icke herrarna skola tro, att jag vill taga efter ett sådant exempel i detta hänseende.

Jag skall bara läsa upp några brottstycken. Först ger

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

brevskrivaren tillkänna att han talar till en, som han så mycket värderar. Ja, denna kyrkoherde skrev till en god vän, och därför blev denne danneman så upprörd över brevet, då han ju var kyrkoherdens goda vän och ändå fick mottaga ett sådant brev från honom. Först visar brevet, vad man gått till val på i denna socken. Det heter: »De som rösta på Rune och Dandenell vilja ha Staaff och republik eller rättare inbördes krig och ryssarnas anfall snarast». Kyrkoherden har här uppträtt som politisk själasörjare åt sina församlingsmedlemmar. I den socknen gingo de till val på detta, kan jag tänka mig; och när man ser, vad det betyder, att rösta på Rune och Dandenell, så förvånar det mig, att det verkligen fanns ett hundratals våghalsar till lantmän i den socknen, som röstade på den sidan. Sedan fortsätter kyrkoherden: »Ledsamt att O. ej grät över det sätt, varpå frisinnad förening bildats i F., och verkat så hemskt; egna intressen före fosterlandets». Och slutligen heter det: »Inför den helige och allvetande Guden talat: måtte O. och O. m .fl. slippa samvetsagg och förebråelse för gjord skada. Vännen J. N.» Jag har sett efter hur gammal denne kyrkoherde är, men att skylla på senilitet går icke, ty så mycket kan jag säga, att han icke fyllt 65 år, och då kan det icke finnas någon ursäkt ifråga om åldern. Sedan står det inunder: »från den $26/3$ 1914 till den $31/3$ 1914 under fem dagars brinnande bön till Gud.»

Ja, man må icke undra över, att lantmannen blev upprörd i sitt innersta, när han fick ett sådant brev, då han ju ansåg sig vara i sin goda rätt att hysa en åsikt, som dock skulle medföra en sådan påföljd, som denne kyrkoherde ville antyda. Det är ju allmänt känt, att när en person skriftligen framlägger sin mening, så väljer han uttrycken något så när åtminstone. Men när man skriver på detta sätt, hur skall man då icke lägga ut texten, när man talar? Det kan man verkligen fråga sig.

Ja, jag har med detta endast velat fästa uppmärksamheten på, huru valrörelsen från högerhåll understundom bedrivits ute i bygderna, och jag vill påstå, att det därför icke går an att tro, att ens alla de, som röstat med högerpartiet i denna valrörelse, därmed uttalat sig för vinterförläggningen. Min bestämda övertygelse är, att hade man icke blandat in annat utan begärt valmännens yttrande ifråga om denna enda sak, så hade helt visst valresultatet blivit ett annat än vad det nu blev.

Herr Zetterstrand: Herr talman, mina herrar! I den nyligen avslutade valstriden har det enligt mitt förmenande ingått ett synnerligen försonande element, nämligen, att valstriden icke rört sig om några egna ekonomiska fördelar eller om klassintressen. Den har i stället i stort sett rört sig om storleken och beskaffenheten av de upoffringar, som man från olika partiers sida ansett erforderliga för det gemensamma fosterlandets trygghet och värn. Detta har emellertid icke hindrat, att valstriden, såsom vi här hört flera gånger, varit synnerligen bit-

ter, och att det från skilda håll gentemot politiska motståndare gjorts beskyllningar och fällts yttranden, som helst borde hava uteblivit. Nu är emellertid valkampanjen slut, och jag tycker då, att vi icke böra fortsätta på samma sätt. Vi böra icke fortfara att rikta förebråelser mot varandra, och vi böra icke riva upp gamla sår. I stället förefaller det mig, att vi av omtanke om det allmänna bästa och för att återställa det goda kamratskapet inom kammaren borde söka att låta hågkomsterna av personliga strider försvinna i glömskans natt. Vi skulle då efter mitt förmenande bliva vida bättre skickade att med lugn och ömsesidig förståelse gå till en fördomsfri, samvetsgrann och otvungen prövning av de många föreliggande frågorna och i all synnerhet av den för närvarande dominerande frågan, försvarsfrågan. Och jag hoppas, att vi under sådana förutsättningar också skola lyckas att bringa denna fråga till en för vårt gamla kära Sverige lycklig utgång. Ske alltså!

*Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Herr Liljedahl: Herr talman! Det finnes en proposition, som icke alls blivit berörd i dag, och det är den kungl. propositionen om ny strafflag för krigsmakten och ny lag om krigsdomstolar. Jag har läst den, och det är ett par punkter, som jag skulle önska att få fästa uppmärksamheten på.

Den ena är frågan om den stränga arresten, där uppdraget fortfarande upptar denna strafform, och jag är av den uppfattningen, att visserligen har regeringsförslaget modifierat denna strafform, men den har dock bibehållit den, och det är min övertygelse, att mörkret i den stränga arresten hör ihop med mörkret i en föräldrad åskådning, att man bör göra straffen så stränga som möjligt. Det är en annan punkt också i samma strafflag, som jag tror icke bör ändras, utan helt enkelt tagas bort, och det är i 97 § frågan om, huruvida de militära myndigheter, som äga bestraffningsrätt, även böra bestraffa underlydande enligt nuvarande 102 § i strafflagen. Den har nu fått ett annat nummer och en annan formulering, men innebär i sak detsamma, att man kan komma åt underlydande på grund av deras uppträdande utanför tjänsten, exempelvis i det politiska livet. Jag skall här taga ett exempel, som också i sin mån berör den nuvarande regeringens sätt att se på denna fråga.

Jag ber efter meddelande från herr talmannen genom sekreteraren om ursäkt. Jag har förbisett en sak, nämligen att denna fråga nu icke föreligger till remiss, men jag skall då be att få fortsätta just där jag slutade och något beröra regeringens politik i allmänhet. Jag har under valrörelsen haft en särskild erfarenhet i det avseendet. Hur bör man betrakta försvarsfrågans innersida, där det gäller själva andan i försvaret? Herr Staaff yttrade en gång som statsminister, att det är på andan, som allt i sista hand beror, när det gäller försvaret, och till denna anda hör sanningens, ärlighetens anda, att var och en underly-

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

dande, vilken ställning han än innehar, bör icke blott äga rättighet, utan det bör vara hans tjänsteplikt och fosterländska plikt att alltid öppet och ärligt uttala sin övertygelse. Det hände i första kammaren exempelvis, att en i aktiv tjänst varande officer mycket skarpt angrep den frisinnade regeringen och gjorde det på ett sätt, som jag icke kan gilla och säkert ingen här kan gilla. Han sade, att regeringen satte köttgrytorna framför fosterlandet. Regeringen hämnades på det sättet, att samme officer strax därpå blev befordrad till överste och regementschef, och det skedde därför att den frisinnade regeringen förstod att skilja mellan en officers, liksom varje annan medborgares, rättighet att ärligt uttala sin övertygelse och de sakliga grunder, efter vilka militär befordran bör ske.

Jag har erfarenhet av att den nuvarande regeringen har en annan syn på militärers yttranderätt, vilket framgår av en artikel i Stockholms Dagblad, som jag strax skall relatera, och det är ju tillåtet att läsa upp ett utdrag ur en tidning. Jag hade under valrörelsen fällt ett yttrande, som berörde nykterhetsfrågan, där jag sökte framhålla, i anledning av en debatt, som här försiggick i kammaren en natt, då det gällde borttagandet av ölet vid flottan, vikten av att vi erhöles alkoholfria besättningar å våra krigsfartyg. Jag tog då, som jag brukar göra vid nykterhetskurser, där jag medverkat sedan tio år tillbaka, ett krigshistoriskt exempel, nämligen det kända förhållandet, att den ryska flottan vid Doggers bank, som vi veta, för tio år sedan besköt några värnlösa engelska fiskarbåtar. Jag stödde mitt yttrande på ganska grundliga forskningar, så långt jag kunnat göra dessa grundliga, på fakta, som föreligga i denna fråga och som jag också skall något beröra. Jag har i Dagens Nyheter redogjort för dem. Den engelska världstidningen Times hade skickat ut en korrespondent, som mycket grundligt undersökte de sönderskjutna fiskarbåtarna, och härom har jag i Dagens Nyheter för den 3 maj i år skrivit följande: »En korrespondent till Times, som granskat trälarnas skottskador och noga studerat skandalens förlopp efter de överlevande fiskarnes berättelse, drar följande slutsats: 'Man måste tänka sig som den enda förklarinegn att någon drucken kommenderande har velat få sig ett litet skämt med engelska fiskare. Höga ryska officerare äro mycket ofta alltför svaga för vodka och champagne, och en fiskare är i deras ögon ej för mer än deras egna bönder, gent emot vilka de ej äga någon känsla av ansvarighet.'

En annan källa är det brev som en rysk sjöofficer, en ung löjtnant, vilken var ombord å den ryska eskadern, skrev till sin far från Vigo, där några officerare landsattes av Rosjstvenskij, — det var den ryska amiralen — »för att vittna i målet inför kommissionen» — som då var tillsatt —. »Fadern publicerade brevet i en engelsk tidning, och det innehöll bland annat följande: 'Större delen av både officerare och manskap voro berusade.

Var och en, från amiralen och nedåt, förefaller så demoraliserad och utan mod eller hopp.»

Vidare läste jag i den framstående tyska militärtidskriften Militär-Wochenblatt följande: »Härtill kom den omätliga spritförtäringen vid avskedsfesterna före avresan och under vägen samt den en månad långa järnvägsresan under fullständig kroppslig överksamhet.» Denna artikel berör alkoholfrågan inom den ryska armén och fortsätter: »Å etapplinjerna verkade spriten sedan särskilt ytterligare, i synnerhet där man hade föga eller intet att göra.»

Sedan fick jag veta, att den framstående historikern Svensén fällt samma eller till hela arten av sitt innehåll samma yttrande som det jag fällde i mitt föredrag i Frinnaryd angående Doggersbanks-affären.

I anledning av detta mitt uttalande i valrörelsen inkom en månad sedan jag fällt det en anmälan till vederbörande från en officer, och då skrev Stockholms Dagblad om denne officer, som skickade in anmälan, att »han hade ansett det nödvändigt, att någon åtgärd från svensk sida omedelbart vidtogs», — i anledning av att jag skulle ha förolämpat ryska sjöofficerskåren som det hette i anmälan — »och då han själv på grund av vänskapsförbindelse med ryska sjöofficerare ansåg sig förpliktad att föra deras talan, hade han i går förmiddags» — det var den 30 mars — »vänt sig till vederbörande inom lantförsvarsdepartementet och efter samråd med dem på middagen samma dag avsänt nedanstående anmälan mot kapten Liljedahl till dennes regementschef.» Allt detta skedde för att komma åt en politisk motståndare.

Den frisinnaade regeringen hade den blicken på officerarnes förhållande till politiken, att de liksom varje annan medborgare äga full yttranderätt, lika visst som inom armén, på lägerplatserna och på regementena man aldrig får bedriva någon som helst politik. Det är detta och mycket annat, som bevisar, att det är sant vad som yttrades från statsrådsbänken i afton, som vi alla hörde — det var strax före kl. 8 — nämligen följande ord, »att den nuvarande regeringen har en annan syn på tingen än sin närmaste företrädare».

Det har i dagens debatt talats rätt mycket om valrörelsen i övrigt, men jag har inte lust att gå närmare in på denna sak än nödvändigheten kräver. Det som mest intresserar mig i försvarsfrågan är andan inom försvaret. Jag tror nämligen inte på någon annan anda än ärlighetens och sanningens anda, och har man en ärlig övertygelse, så har man plikter som medborgare och människa eller som officer eller vilket yrke man än tillhör att ärligt säga ut sin mening. Men jag kan icke neka, att då herr Lindman här höll sitt anförande, det föreföll mig, som om han ville liksom ikläda sig en valängels skepnad, och jag kan inte neka till, att jag då kände ett behov att här erinra om en skrift, som sprides, så vitt jag vet, fortfarande, och

*Remiss av
statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

som är skriven av herr Lindman och innehåller vad han yttrade i det föredrag han den 29 mars höll i Tranås och Huskvarna. Där har herr Lindman på sidan 18 och halva sidan 19 redogjort för ett föredrag, som jag skulle ha hållit under valrörelsen, och där har han gjort sig skyldig till sådana förvrängningar, att de helt enkelt gå löst på hedern. Han säger exempelvis, att jag skulle ha yttrat om konungen, »att han fordom berusade sig». Detta yttrande påstår herr Lindman att jag fällt i ett föredrag. Vidare skulle jag ha yttrat, att pansarbåten Tapperheten stötte grund med anledning av att det möjligen kunde ha inträffat, att man icke var fullt nykter ombord. Och vidare skulle jag ha yttrat, att man inte behövde lyda konungen i hans egenskap av den laglige konungen — som han ju alltid är — om man själv har en annan åsikt än konungen. Så tillägger herr Lindman: »Man häpnar över en svensk officers uppfattning av sin trohetsplikt mot konungen. Är det verkligen herr Liljedahls mening, att en svensk medborgares, en svensk officers trohetsplikt mot konungen får vara beroende av frågan, huruvida denne medborgare, denne officer gillar honom eller icke? Är det fram mot revolutionen eller republiken herr Liljedahl vill komma?»

När jag fick läsa detta herr Lindmans yttrande, tillställde jag honom ett öppet brev i pressen och redogjorde för vad jag verkligen sagt, och jag har intyg, som jag också publicerat, under tecknade av en mängd av mina åhörare, tillhörande olika samhällsklasser. Jag uppmanade herr Lindman att ta tillbaka sina beskyllningar, men det har icke skett, och jag anser, att jag då är fullt berättigad att än en gång uppmana herr Lindman att taga tillbaka sina beskyllningar. Ty jag går med på vad herr Zetterstrand yttrade, att kamratskapet i kammaren, ett gott kamratskap, är nödvändigt för ett gott samarbete, icke minst nu i den stora viktiga försvarsfrågan. Men det är endast *ett* kamratskap, som verkligen *är* ett kamratskap, och det är det, som bygger på, att hur olika åsikter vi än hava, man dock har den uppfattningen, att vi alla vilja det bästa, att man sålunda icke angriper varandras heder.

Jag gick ut i valrörelsen just med anledning av, som vi alla veta, den politiska situation, som förelåg, och jag måste då — liksom efter vad jag tror alla våra liberala talare, som inte kunde gilla den politik som skapades den 6 februari —, i valrörelsen åtaga mig bl. a. den uppgiften att försöka för mina valmän klargöra vår uppfattning beträffande denna politik. Jag ville då skilja på detta: konungens person och en viss politisk situation, som förelåg, och jag lade alltid an på att försvara konungens person, men jag kunde icke försvara den politik, som jag icke kunde gilla. Jag yttrade då i förbigående en gång — och det var just vid det berörda tillfället — att vårt avhållna konungahus är bland annat känt för sitt stora intresse för nykterhetssaken i motsats mot förhållandena i forna tider. Jag tänkte särskilt då på Johans Bergmans bok, »Svenska nykterhets-

rörelsens historia», och på vad han där skriver om förhållandena på 1600-talet. Detta uttryck »forna tider» har i den förfälskade redogörelse, som herr Lindman har publicerat, förvrängts till att gälla vår konung fordöm, alltså i tidigare år.

Jag yttrade om »Tapperheten», att den stötte på grund i anledning av orsaker, som icke alls hörde tillsammans med ölet ombord på flottan, och jag sade, att jag hoppades det skulle under den kommande utredningen kunna bevisas. Orsaken till att jag nämnde Tapperheten var, att jag vid ett föregående tillfälle hade berört frågan om ölets borttagande från flottan, och då hade i en tidning en insändare påstått, att jag menade Tapperheten, fastän jag inte vågade säga ut det. Då jag nästa gång höll föredrag, tänkte jag, att jag verkligen borde säga ifrån, så att icke detta missförstånd skulle få näring, och därför sade jag, när jag berörde denna fråga om vikten av att hava alkoholfria besättningar ombord på våra pansarfartyg, att vad Tapperheten beträffade, stötte den på grund av andra orsaker än alkoholförtäring och jag hoppades också, att den kommande utredningen skulle bevisa detta. Då tar herr Lindman med hjälp av den person, som gjort referatet, och flyttar om mina ord och vränger dem därhän, och säger, att jag inte visste säkert, hur det var, men att jag hoppades dock, att olyckan ej förorsakats av någon spritförtäring från fartygsbefällets sida, vilket förändrar saken helt och hållet.

Med andra ord, vi måste ha en fullt hederlig kamp, när vi kämpa mot varandra. Jag vill hoppas och jag vill tro, att herr Lindman gjort sina anklagelser i tillit till den som givit honom hans meddelanden, och jag vet också vem denne är. Men då herr Lindman nu blivit upplyst om hur saken verkligen förhåller sig, har jag den berättigade fordran, att herr Lindman också tager tillbaka sina beskyllningar.

Vad försvarsfrågan till sist beträffar, är jag av den åsikten, att regeringens framlagda härordningsförslag är ett, sakligt sett, mycket gott förslag med en stark och väl gjord motivering, ehuru jag på vissa punkter icke kan gå med på denna, särskilt när det gäller kritiken av den s. k. delade linjen. Jag uttalade 1901 i min då utgivna bok »Fredshopp och värnkraft» den åsikt, som jag fortfarande har, att det bästa förslag man kan tänka sig, om rekrytskolan för infanteriet skall börja på hösten i november, såsom föreslogs 1901 och som regeringen föreslår nu, är en ettårig värnplikt ungefär som regeringen nu föreslagit, och skälen härtill känna vi alla, nämligen, att vinterdagarna äro betydligt kortare än sommarkdagarna. Vinterdagens militära kvalitet är sämre än den långa och ljusa sommarkdagens. Vill man gå på regeringens linje med lång vinterförläggning och en kort sommarutbildning efteråt, ja, då måste man taga så lång övningstid, just därför att dagarna äro så korta om vintern.

Nu har det visat sig, och det är ett faktum, som icke kan bestridas, att vårt folks stora flertal icke är med om en så

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

lång utsträckning av infanteriets övningstid. Två tredjedelar av det röstberättigade svenska folket ha uttalat sig mot en sådan lång övningstid. Då finnes intet annat sätt att lösa frågan, om man vill en lösning snarast möjligt och vid denna riksdag, än att man väljer en linje, där man så mycket som möjligt föfogar över den årstid, som här uppe i Norden är så enastående lämplig för våra militärövningar, den ljusa årstiden med de långa dagarna, de goda markförhållandena, ty man måste komma ihåg, att vi fotfolk skola icke bara, som man säger, exercera med fötterna, vi skola också exercera med knäna och magen, vi krypa omkring i hålor och gropar och använda terrängen i motsats till kavalleriet eller artilleriet. Sommaren har synnerligen gynnsamma markförhållanden, liksom temperatur och väderleken då i allmänhet äro bättre.

Nu vill jag icke förneka, och det blir tillfälle att i annat sammanhang beröra den saken, att även denna sommarlinje har jämte sina fördelar även sina nackdelar, liksom vinterlinjen har sina både fördelar och nackdelar. Men jag tager sikte på den punkten, att den krigsberedskap, som jag tror en främmande makt verkligen skjuter ganska hastigt fram mot våra gränser närmare och närmare, nödgar oss till att ofördröjligen lösa vår försvarsfråga. Nu kunna vi få en lösning, om vi gå på den linje, som det liberala partiet uttalat sig för. Då kunna vi få en lösning redan vid denna riksdag. Vill man däremot icke gå på den linjen, utan högern säger nej och kastar ut denna fråga återigen i valrörelsen, ja, då blir det icke det liberala partiet, som blir skulden till att frågan har fallit. Då få vi återigen en hård valstrid.

Herr Lindman talade om det liberala partiets nederlag. Jag vill då svara herr Lindman: ja, det var ett nederlag, men efter Jena kom Sedan; det kan bli en annan utgång på striden nästa gång. Nu äro vi beredda, vi blevo överraskade i valstriden, vi blevo överraskade därför, att det kom långa svarta kolonner av lögner och förtal i vår rygg, och på det sättet ledo vi nederlag, men nu tror jag vi äro något så när väpnade, så att vi skulle kunna möta sådana anfall. Vi få tid att upplysa folket om vad saken gäller. Själva frågan om sommarlinjen eller vinterlinjen behandlades från högerhåll, så vitt jag känner till valrörelsen, mycket litet, så att många valmän icke blevo insatta i just denna fråga, utan det var, såsom här av några talare påpekats, andra synpunkter, som bestämde valens utgång.

Jag instämmer ännu en gång i herr Zetterstrands varma ord, att vi måste, så långt möjligt är, enas om ett positivt förslag vid denna riksdag. Men en befälhavare, som väntar ett fientligt anfall vilket ögonblick som helst — det har högern på många håll sagt, att vi kunna tänka oss — och som före striden får ett anbud så lydande: »ni skall få en och en halv bataljon till förstärkning», men befälhavaren då svarar: »nej,

det tager jag icke emot, utan jag vill ha tre och en halv, och får jag icke det, bryr jag mig icke om någon förstärkning alls», en sådan befälhavare, som inför en strids början handlar på det sättet, blir helt enkelt vid första lägliga tillfälle avsatt.

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Herr Palmstierna: Herr talman! Jag har begärt ordet närmast för ett par repliker. Den första av dem är riktad till herr sjöministern. Jag må väl säga, att när jag hörde herr sjöministerns anförande, greps jag av en viss förvåning och överraskning. Herr sjöministern uttalade nämligen, att det icke tjänar något till att göra upp ett program för flottans byggande att närmare ange de uppgifter, som skola föreläggas flottan, och herr sjöministern liksom strök starkt under detta genom att fälla de orden, att detta vore ett »abstrakt resonemang». Jag må väl säga, att så vitt jag kunnat läsa handlingarna under år tillbaka, är herr Broström den förste ämbetsman, som bekläder sjöministerposten, som gör ett uttalande av dylikt slag. För *alla* hans föregångare och för de kommittéer, som samvetsgrant arbetat på denna sak, har det varit ett axiom, att grundritningen, programmet borde ligga utformat och klart och att det är efter detta, som man skall bygga upp flottan. Jag vill även säga, att har detta redan för hans föregångare varit något ganska självklart, så tvingar sig denna uppgift på honom själv, när han är satt på denna ansvarsfulla post, just nu mycket starkare än förr. Jag vill också angiva några få skäl för detta uttalande.

För det första är det ju dock så att, när vi i stort betrakta utvecklingen inom sjöförsvaret i olika länder, hava vi icke minst efter det rysk-japanska kriget kommit i ett ytterst egendomligt läge med dessa dreadnoughts och superdreadnoughts på 29—33,000 tons. Inför hela denna väldiga utveckling, då stormakterna hopa kapital i sina slagflottor, ställer sig faktiskt det spörsmålet med omständigheternas hela makt inför oss: kunna vi längre uppehålla de uppgifter, som man tidigare trott sig kunna tilldela flottan? Således menar jag, att händelserna själva borde för herr sjöministern hava dikterat såsom en ytterst angelägen uppgift att snarast komma till en bestämd ståndpunkt i frågan. Jag skulle från min synpunkt, och jag tror från många av kammarens ledamöters vilja säga, att man gärna vill från regeringsbanken i denna sak erfara ett fast, ett ledande grepp, så att man har något bestämt att hålla sig till vid behandlingen av den betydelsefulla fråga, som vi nu gå att avgöra.

För det andra vill jag säga, att det här föreligger ännu ett skäl, varför just herr sjöministern Broström borde hava ägnat synnerligen ingående uppmärksamhet åt denna sak. Varför? Jo, därför att så vitt som vi kunna läsa handlingarna litet var — och jag förmodar, att flertalet av kammarens ledamöter genomgått dem — vad finna vi? Vi finna, kämpande emot varandra, två ståndpunkter, som för dem, som vilja tänka logiskt i dessa ting, föra med sig konsekvenser för flottans byggande, antingen i en riktning eller i en annan. Den ena ståndpunkten är angiven på sid. 31 i pro-

Andra kammarens protokoll vid senare Riksdagen 1914. Nr 8. 4

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

positionen nr 60 av försvarsberedningen, där det heter, att pansarbåtarnas uppgift i stort sett är att utgöra en stödjepunkt för torpedvapnet, alltså av defensiv natur, men att de böra äga möjlighet att i vissa fall kunna utföra en taktisk offensiv etc. Nåväl, emot denna ståndpunkt stå de gamla uttalanden, som gjorts av tidigare kommittéer, och vilka uttalanden för dagen ha sin mest fullödige representat i den nuvarande inspektören för flottans övningar.

Vad gör nu herr sjöministern inför detta, ger han någon ledning, när vi vilja hava bestämda uttalanden och full klarhet? Ingenting alls, det flyter, det famlar, detta liksom inkomstberäkningarna för flottan. Jag måste för min del säga, att det är ytterst beklagligt, att man på detta sätt måste sväva i ovisshet, om man skall följa regeringens program, och följaktligen faktiskt bygga på måfå. Vad gör nu herr sjöministern i afton? Jo han förklarar kategoriskt: F-båten passar för oss. När jag hörde detta sjöministerns uttalande, dröjde jag och tänkte: nu kommer väl *motiveringen*. Nej, motiveringen kom icke. Jag ställde genast upp för mig frågan: varför just F-båten, varför precis denna konstruktion? Jag skulle vilja vädja till herr sjöministern, som är en framstående representant för sjöfartsnäringen och inom denna gjort en insats för vårt land, värd all vår aktning. När han arbetar i handelsmarinen, när han bygger fartyg, är det icke uppgiften som bestämmer fartygets beskaffenhet? Varför skall man då, när vi nu skola bygga upp ett helt flottprogram, lämna uppgiften helt och hållet åsido?

Det går icke att förfara på detta sätt. Man ställer genast fram den frågan för sig: vartill skola stridsmedlen användas? Skola de användas emot de stora slagfartygen eller, såsom beredningen uttryckligen påpekar, användas nästan uteslutande med tanke på att fördärva transporterna? Vidare frågar man sig: var skola de användas, i skärgården, utanför skärgården, förnämligast var? o. s. v. Dylika spörsmål är det, som faktiskt bestämma, hur man skall bygga såväl pansarfartygen som hela flottan.

Jag vill blott taga som exempel vad herr sjöministern själv framdrog, nämligen uppställandet av den *grova* kanonen. Jag skulle vilja ställa den enkla kuggfrågan till herr sjöministern: varför denna kanontyp? Varför 28 cm., 30 cm. o. s. v.? Omkring spörsmålet om den grova kanonens befintlighet eller icke befintlighet på dessa fartyg kretsar i själva verket hela problemet, om vartill flottan skall användas, och förrän den saken lägges upp klar, får aldrig herr sjöministern fram någon motivering för sin kanon. Och jag skulle vilja säga än mer, och detta är kanske betydelsefullare: vi ha av denna proposition sett, huru man lägger hela tyngdpunkten, ja en mycket starkt utpräglad sådan på pansarfartygen, medan man tyvärr skjuter tillbaka undervattensbåtarna alldeles för mycket, så att, så vitt jag kan bedöma av denna proposition, kommer faktiskt regeringens antal undervattensbåtar att väsentligt understiga det antal, som ligger i det socialdemokratiska flottprogrammet. Då frågar

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

jag mig: varför denna förskjutning, vilken är motiveringen härför? En tanke måste ligga bakom: uppgiften är den eller den. Men enligt herr sjöministern är detta endast »abstrakta resonemang», som vi icke behöva fästa något avseende vid, och dock måste jag för min del säga, att var och en, som vill tänka sig in i dessa frågor, icke kan komma ifrån det problem sjöministern undvikit att beröra. Fin- ner han t. ex. flottans uppgift förnämligast vara att angripa trans- portfartygen så uppbygger han hela flottan med detta mål för ögo- nen. Då söker han upp ett visst vapen, det som är tjänligast för ändamålet. Vore huvuduppgiften åter en annan, då utformar man också ett annat vapen och ordnar flottans enheter därefter. Jag vill nu icke här i dag närmare gå in på detaljer, ty vi torde väl få tillfälle att längre fram göra detta. Men vad jag här endast vill slå fast är, att hela den framställning, som herr sjöministern gjort till riksdagen, faktiskt vilar på en så lös grundval. Det är synner- ligen beklagligt, att vi icke i detta avseende fått säkra och bestämda uttalanden.

Men, herr sjöminister, så smyger sig dock ett tvivel genom min själ. Under valrörelsen — och man kan icke undgå att här komma in på valrörelsen — har jag dels fångat ett anförande av herr *sjö- ministern* själv, dels av en man, som — jag vill visst icke säga något, men jag förmodar likväl — har utövat en ganska bestämmande led- ning på det hela, nämligen kommandörkaptenen *Hans Ericson*, en man, vars inflytande inom flottan är stort och berättigat stort på grund av hans utomordentliga duglighet. Här stå nu två yttranden, ett yttrande av herr sjöministern och ett av kommandörkaptenen *Hans Ericson* stick i stäv mot varandra för att använda ett sjömans- uttryck. Herr sjöministern yttrade den 22 mars i Stockholm följ- jande: »Försvarsberedningarna ha angivit som flottans uppgift, att den skall förhindra landstigning av en fiende i skärgårdsområdet och försvåra den på öppna kusten. *Jag har icke förkastat detta så- som programpunkt*, men det beror sedan på, huru man fullgör pro- grammet». Vad säger nu kommandörkapten *Hans Ericson*? Han talar verkligen å regeringens vägnar, och han säger: »Målet för våra strävanden måste vara att i det längsta söka förhindra, att ett krig förläggas inom våra egna gränser; ingen del av kusten får läm- nas oskuddad, *på den punkten få vi icke ge tappt*; och detta är också innebörden av regeringens program. Herr *Staaß* har däremot i sitt Karlskronatal (som var ett referat av beredningarnes ståndpunkt, såsom vi veta), angivit flottans uppgift vara att skvdda skärgår- darna och försvåra landstigning på öppna kusten.» Det är om ett program av motsvarande beskaffenhet, som kommandörkapten *Hans Ericson* framlagt, som generalstabschefen år 1907 kunde fälla de orden, att »den uppgift, som kommittén här vill tilldela flottan, är så svår, att om dess fyllande verkligen skulle påfordras, vår flotta måste utväxa till en verklig slagflotta.» Dessa ord kunna drabba även sådana uttalanden av herr *Hans Ericson*, som vi nyss hörde. Men huru är det nu? Vågar jag framkasta den förmodan, att oav- sett om herr sjöministern här tänkt över saken eller icke, det mest

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

korrekta uttrycket för hela denna kungl. proposition likväl är det uttalande, som gjorts av kommandörkaptenen Hans Ericson. Jag tror, att detta är någonting, som är värt att observera, ty detta predestinerar i viss mån också den uppfattning, som man måste få av hela flottbyggnadsprogrammet.

Vidare ber jag att få säga ett par ord till herr *justitieministern*. Herr justitieministern har i dag gjort ett uttalande, som jag har anledning att dröja något litet vid. Jag vet ju, att herr justitieministern under sin föregående verksamhet har tillvunnit sig en fond av aktning och förtroende, och jag kan icke undertrycka, att man just därför med någon ledsnad hörde ett anförande, som han höll under valrörelsen, ty hur det än är, här har i alla fall något av »slammet ifrån Rubikons vågor» fastnat på honom själv. Idag gjorde emellertid herr justitieministern ett uttalande, som bragte mig i en viss förvåning, ty jag erinrar mig mycket väl hans tal, talen i Kristianstad och Göteborg, som jag läst, och jag har senare själv haft anledning att någon gång polemisera, herr justitieministern ovetande, just mot dessa anföranden. Vi veta ju, att en väsentlig del av denna valstrid har avsett kampen för eller emot den folkliga självstyrelsen — så ha åtminstone vänsterns män uppfattat saken. Nu har herr justitieministern i sitt anförande, som apostroferades i förbigående av en ärad talare på Stockholmsbänken, yttrat, att »Sveriges konstitution icke skulle komma i fara, så länge Konung Gustav V levde», och till yttermera visso framhöll han, att han föranleddes till ett sådant uttalande, emedan det var flera, som sagt, att »kungen redan brutit mot konstitutionen». När jag emellertid går till det yttrande, som *verkligen* fällt av herr justitieministern, så finner jag, att detta är väsentligen annorlunda, och jag anser mig böra säga detta, ty eljest är det åtskilliga av oss, som kanske komma i en rätt egendomlig dager efter våra föregående tal till medborgarna i landet. Enligt det fullständigt återgivna pressreferatet har nämligen herr justitieministern yttrat sig på följande sätt: »Jag giver mitt ord och sätter min heder i pant för, att lika litet som svenska folkets självstyrelse satts i fara genom Konungens tal, lika litet kommer i framtiden genom vår nuvarande Konung denna självstyrelse i fara.» Här var således icke tal om brytande av *konstitutionen*, om överträdande av denna eller om att *konstitutionen* var i fara, utan här var fråga om, huruvida *svenska folkets självstyrelse* kom i fara genom borggårdstalet eller icke eller huruvida denna självstyrelse kunde över huvud taget för framtiden komma i fara. Sålunda, dessa ords innebörd är väsentligen olika, ja, jag skulle vilja säga *något helt annat*, än det yttrande angav, som herr justitieministern i dag fällt. Jag förstår mycket väl, att om man talar enbart om konstitutionen, kan den borgensförbindelse, som herr justitieministern tecknat, anses vara ganska förklarlig, men å andra sidan må väl sägas, att när en utfästelse av den beskaffenhet, som herr justitieministerns ord faktiskt inneburo, har blivit given, då får man ej heller undra på, att saken väckte någon muntrande uppmärksamhet. Här var ju hela landet i en brinnande valrörelse och striden gällde till stor del frågan om

den folkliga självstyrelsen. Då framträder en man i Sveriges justie-ministers ställning helt trohjärtat och säger: det är ingen fara å färde! Sådant måste givetvis både roa och förvåna. Detta emellertid sagt i förbigående.

Jag skulle väl knappast heller vilja dröja länge vid herr *Lindman* och hans uppträdande i dag, men jag kan dock icke underlåta att giva uttryck åt den beklämning, som jag kände, när jag hörde honom, och den reflexionen trängde sig alldeles ofrivilligt på mig: skall detta vara representanten för den religiösa och nationella renässans, som bebådats i Sverige? Härmed må vara huru som helst, men att herr Lindman rent av i förväg berett sig på ett systematiskt försök att indirekt försvara denna ruskighet, som utskickats genom hans valorganisation, det är någonting, som alldeles upprört mig. Fel kunna begås, men erkänn då öppet och klart och säg ifrån och kom icke så där tassande med försök att indirekt försvara sådana saker! Vi vilja dock alldeles oavsett parti hos partiernas ledare se män, som känsligt reagera mot orätten, varhelst den finnes, och som öppet vidgå felen utan omsvep. Jag är övertygad om, att skulle ifrån vårt parti något fel ha blivit begånget uti partiets namn eller genom dess organisation, så skulle ett öppet erkännande givetvis lämnats om en sådan sak. Och jag vill tillägga, att man vill också alldeles oavsett parti hos sina motståndare kunna respektera högheten i deras tänkesätt; man vill hos partiernas ledare se *hövdingar* och icke män med *dvärgasinne*.

Innan denna debatt emellertid går till sin avslutning, tillåter jag mig säga några ord, som närmast äro riktade till herr *utrikesministern*, men kanske också kunna beröra regeringen mera i dess helhet. Det är ju så, att under våra politiska strider här hemma, då vi kämpa mången gång hårt mot varandra — detta är också naturligt, då målen äro höga och krafterna, som mobiliseras, äro starka — är det ett, som vi hittills liksom instinktivt ha känt: vi skola låta bli att draga in *utlandet* i våra fejder. Men hur har det varit under den tid som nu gått? Jo, där har man dock, utan att ens vilja ägna en tanke åt följderna, *dels* påbördat öppet och agitatoriskt en främmande makt nästan omedelbart förestående anfallsplaner mot oss, och *dels* har man sökt suggerera fram den föreställningen: vem vet, hur det månne vara, vem vet, om icke ett obehörigt inflytande från denne makt redan finnes över ledande män inom vänstern. Det talas så där allmänt om, att man sätter partiet framför fosterlandet, frihetstiden skymtar, det blir Anjaladokument och Anjalamän och småningom kommer det fram det där, att »rublerna blänka» och den tidning som gått fram allra värst, har herr Lindman till en av sina större aktieägare.

När det dock icke kan undgå att verka till skada för Sverige och dess intressen, om sådant ohejdat utan ett lugnande, manande ord får fortgå, hade man verkligen väntat, att regeringen i god tid velat gjuta den olja på det hela, som varit så välbehöfvlig och lagt saken till rätta, och särskilt hade man väntat detta av en regering, vilken, om man nu undviker uttrycket »över partierna» och i stället

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

säger: befinner sig »utanför partierna»; för denna regering borde en sådan uppgift vara så mycket lättare att fylla. Men jag må väl säga, att det är med ledsnad man finner, att först *efter* valstriden och först sedan den där mohren gjort sin tjänst och får gå, då begagnar man det tillfälle, som erbjudes, att göra ett uttalande i denna angelägenhet. Men under tiden, medan veckorna förflöto, rotfäste sig dock tyvärr den föreställningen, att de försvarsåtgärder, som vidtagas i vårt land, äro influerade av en annan makt, att denna makt inspirerar våra åtgärder och att dessa skulle ha icke endast ett defensivt syfte, utan vara direkt, riktade mot en annan makt. Jag må gärna säga, att det låter för oss såsom något rent naivt, något rent löjligt att säga, att Sverige skulle vilja gå till angrepp mot en annan makt, och dock finnes sådana föreställningar. Jag kan härvidlag åberopa min personliga erfarenhet. Senast vid ett tillfälle i januari 1913, vid ett sammanträde i Paris, hörde jag av ledande politici från andra sidan Bottenhavet, att denna föreställning är spridd och gör sig gällande i kretsar, där man näppeligen skulle kunna tro, att dylikt vore möjligt. Vi erinra oss kanske även den vapenimport, som år 1905 skedde till Finland och hurusom man då sökte, även från en statsman i ledande ställning i Ryssland, att kasta fram den tanken, att här vore någonting, som svenskarna vore inblandade uti. Jag vill tillika erinra om ett annat uttalande, som gjordes år 1910 av en hög rysk general och däri denne framhöll, att den »finska faran i förening med Sveriges omfattande rustningar» möjligen kunde giva regeringen anledning att flytta sitt säte från Petersburg. Jag känner en man i ledande interparlamentarisk ställning, vilken på anmodan av mig försökte att erfara stämningar och uppfattningar på andra sidan, och även han har kunnat ge vitsord åt, att, huru besynnerligt det än må låta, så förefinnes faktiskt tankar av detta slag. Näväl, när nu så är förhållandet, då är hela detta ämne så mycket ömtåligare, då borde man vara så mycket aktammare i dessa stycken och då borde man också från regeringens sida ha ådagalagt den yttersta omsorg att i tid tillkännagiva, att här verkligen ingenting föreligger av den beskaffenhet, som en tumultuös valrörelse kunnat åskådliggöra.

Vad blir nu följden av allt detta? Följden blir för Sverige ytterst beklaglig. Redan ganska tidigt kunde man läsa i *Le Temps*, det ledande utrikesorganet i Frankrike, hurusom intriger från tyskt håll hade påverkat stämningarna här i landet och att resultatet måste bliva, att Ryssland finge förlägga nya truppstyrkor i Finland. Det dröjde icke heller många veckor, förrän man i ledande tyska tidningar t. ex. *Frankfurter Zeitung* fick läsa, att nu skulle Ryssland förlägga tre nya regementen i Finland, och det har även försports, att den ryske statsministern för några få veckor sedan hänvisade bland annat till »den svenska faran», när han skulle motivera ökningen av rustningarna i Finland. För den händelse, att det verkligen skulle vara sanning, att dylika uppfattningar stå såsom reala motiv i dessa fall, må jag väl säga, att då har också ansvarlösa mäns tal i detta land åsamkat Sverige skada och man

skulle verkligen önska, att regeringen i god tid otvetydigt hade ställt en vädjan till medborgarna att vara aktsamma i detta avseende och icke skapa konsekvenser för Sverige i framtiden, vilka man icke f. n. kan överblicka.

Remiss av statsverkspropositionen.
(Forts.)

Konsekvenser äro av olika slag. Vi erinra oss kanske, att de ryska handelskamrarna gjort uttalanden om denna sak, och det tyckes, som om de haft en känsla av, att det skulle förefinnas någon stämning av ovänlighet på denna sidan varför handeln med oss icke borde uppmuntras. I en tid, då vi vilja knyta fasta, goda och säkra handelsförbindelser och ett förtroligt handelsumgänge med detta folk, är det beklagligt, om dylika misstämningar skulle yppa sig. De sakna verkligt och reallt fog. Här kunna även komma konsekvenser av sådant slag, att nya militära åtgärder på andra sidan i sin mån draga in oss i ytterligare rustningar, och så stå vi där inför »skruven utan ände», liksom tyvärr fallet är med så många andra folk.

Jag har velat säga dessa ord, innan debatten slutar, och har därmed velat rikta en vädjan till oss i denna försvarsrörelse och försvarsfråga. Vi må ha vilken åsikt vi vilja i fråga om storleken av det försvar, Sverige skall ha, men en sak är viss: den *motivering*, som därvid avges, den är icke likgiltig, utan ger man en sådan motivering, som nu skett, så sannerligen skadar detta riket, och det är något, som jag icke vill låta gå oförmärkt förbi. Vi vilja leva i fred och vänskap med våra grannar, hävdande vår neutralitet, och *vi kunna icke tåla, att lösmynta orosstiftare sprida misstro och misstänksamhet emot oss.* Icke ens om det blott vore i de stora ledande makternas press dylikt framkallas kunna vi tåla det. Det bör till sist också uttalas en vädjan till regeringen, att om vi än en gång skola uppleva något sådant, den då motsvarar de förhoppningar och förväntningar, som man i detta avseende ställer på Sveriges regering.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet Hasselrot: Herr talman, mina herrar! Jag har verkligen, det får jag säga, blivit något förbryllad över allt som förekommit här i dag, och jag frågar mig själv med förvåning, om det är i Sveriges riksdag jag hört allt detta tal. Jag skall emellertid be att få tacka herr Palmstierna för hans anmärkning mot mig. Vad mina tal under valstriden beträffar, vill jag nämna, att jag icke inskickat dem till någon tidning, och icke heller har jag sedermera närmare granskat referaten. Måhända uttryckte jag mig i dessa mina tal icke på samma sätt som i mitt anförande här i dag på förmiddagen. Jag tror, att jag nu i dag talade om en hundraårig konstitution; i mina anföranden under valstriden talade jag i stället, om jag icke alltför mycket misstager mig, om »svenska folkets självstyrelse, helgad av en hundraårig grundlag», och jag håller före, att detta är precis detsamma.

Jag är emellertid herr Palmstierna särskilt tacksam för hans insinuation, att även jag skulle ha gjort mig skyldig till

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

förtal. Det är mig nämligen kärt att här få avgiva en förklaring, men, märk väl, icke lämna någon ursäkt. Vid det tillfälle, som herr Palmstierna åsyftade, tillät jag mig uttala min beundran för herr Staaff, för hans personlighet, för reformer, som han gjort, och för reformer, som han velat, och för åtskilligt annat. Tillika förklarade jag mig vara övertygad om, att han själv är övertygad om, att all hans ivriga strid, all hans häftiga kamp beror på hans livliga åstundan att gagna sitt fosterland, jag vore med andra ord övertygad om — jag tillade att det kunde ju vara obehövt eller synas opåkallat av mig att särskilt framhålla detta, men att det vore mig en tillfredsställelse att göra det i dessa den heta stridens dagar — jag vore övertygad om, sade jag, att herr Staaff liksom alla hans kolleger äro fullkomligt ärliga — om detta icke precis var ordalagen i mitt tal, så var det i alla fall andemeningen däri. Men därjämte tillät jag mig även att uttala mitt beklagande av statsminister Staaff. Han hade som ingen annan, detta var min personliga övertygelse — den kan ju vara oriktig — möjlighet att samla hela svenska folket eller åtminstone den borgerliga delen därav och sålunda lösa försvarsfrågan. Han underlät emellertid att begagna sig av det enastående tillfälle, som sålunda erbjöd sig för honom; han försummade att framrätta den hand, som utan tvivel skulle med den allra största glädje ha fattats av alla försvarsvänner utan hänsyn till deras politiska åskådning. Härigenom blev han berövad möjligheten att bli ledare för svenska folket. Väl är det möjligt att försvarsfrågan kan vid denna riksdag lösas i överensstämmelse med de riktlinjer, som herr Staaff angivit, men försvarsfrågan blir icke därmed löst på ett *tillfredsställande* sätt, och herr Staaff har icke därmed återvunnit möjlighet att bli *svenska folkets* ledare. Det var detta, endast detta, jag menade och det var denna min mening, som jag sökte förklara genom en, låt vara drastisk, men enligt min uppfattning dock fullt träffande bild. Däremot föll det mig alls icke in att förneka det uppenbara faktum, att herr Staaff allt fortfarande skulle leva ett rikt liv såsom sitt stora partis store hövding. Detta har jag tvärtom uttryckligen framhållit.

Jag vågar hoppas, att ingen kan anse, att jag härigenom gjort mig skyldig till någon smädelse. Det kan väl icke kallas att smäda en person då man tillropar honom, att han icke längre kan bli vaad han uppenbarligen icke vill bli va och uppenbarligen icke någonsin velat bli va. I varje fall har avsikten att smäda varit mig främmande. Jag smädar ingen människa, och särskilt vill jag icke smäda herr Staaff, till vilken jag, det vill jag erkänna, står i mycket stor tacksamhetsskuld för välvilja, som han vid upprepade tillfällen visat mig. Ej heller tror jag, att herr Staaff hade någon avsikt att smäda mig, då han vid ett valmöte i Göteborg förklarade — så vitt icke tidningsreferatet över detta tal är oriktigt — att jag alltid gjort

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

mig känd för min behårda konservatism. Jag tror verkligen, att jag för min del besitter lika stort frisinne som herr Staaff; han har visserligen den förmånen framför mig, att han, — varje vår tror jag det är —, själv bestämmer vad som under den kommande säsongen skall anses såsom frisinne — men det är icke alltid säkert, att etiketten är riktig.

Till sist, mina herrar, om ni, mina högt ärade motståndare anse, att jag gjort mig skyldig till förtal eller smädelse genom mitt ifrågavarande yttrande, vilket nu är, vill jag säga, nästan ordagrant återgivet, om ni verkligen anse, att eder rättskänsla blivit kränkt genom mitt uppträdande vid nämnda tillfällen, ja, då vill jag konstatera, med glädje konstatera, att ni verkligen äro ovanligt finkänsliga och renhjärtade män, och, herr talman, jag vågar hoppas, att detta glädjande faktum skall komma vårt land till godo, då riksdagen nu går att söka lösa försvarsfrågan.

Herr Hildebrand: Herr talman, mina herrar! Debatten har nu pågått i 11 timmar, och man kan fråga sig vad den givit för positivt. Det närmaste svaret blir nog: ingenting, endast ord. Men söker man tränga litet in i vad som förekommit, kan det ju ändå hända, att man hittar på något. Då räknar jag icke med alla de utfall mot högerns valrörelse, som förekommit, ty något positivt, något nyttigt ha de sannerligen icke givit. Jag kommer väl ihåg från 1911 års valrörelse, att allehanda utfall gjordes mot både mig och andra. Jag möttes, när jag reste omkring i landet, av allehanda osanningar, men icke kan jag minnas, att vi högermän, när vi kommo till 1912 års riksdag, stodo och klagade så, som det klagats i denna sal i dag.

Under innevarande års valstrid ha vi återigen mötts av de mest besynnerliga påståenden. Nog tänker jag, att bra många av våra motståndare ha hört talas om att envälde skulle införas efter Karl XII:s mönster, att värnskatten skulle föreslås progressiv nedåt av den nya regeringen och att det skulle bli en övningstid på tre år och mycket annat. Och när här särskilt från socialdemokratiskt håll klagas över, att det varit besynnerligheter i en eller annan broschyr, som Allmänna valmansförbundet utsänt, skulle jag till dessa åklagare vilja ställa den frågan: ha ni själva läst all socialdemokratisk litteratur i broschyrforn, som utkommit under de senare åren? Om ni läst den litteraturen, undrar jag om det finnes fog för att ni nu komma fram och kasta anmärkningar mot ett annat parti. Här har under valstriden varit en del personliga angrepp, men skulle en var av kammarens ledamöter börja på att såsom herr Liljedahl läsa upp de tidningsartiklar, i vilka man angripit dem, då undrar jag, om remissdebatten skulle sluta förrän till midsommar.

Herr Staaff anspelade på rykten av personligt smädande art, och det är nog sant, att sådana rykten varit i omlopp, men det är fullkomligt oberättigat att vilja insinuera eller påstå — och det gjorde han, så vitt jag kan påminna mig, icke heller — att högerns ledning skulle ha någon skuld till detta. Det är nog så, att i alla upprörda tider kommer folkfantasier i rörelse. Det blir nu såsom för hundra

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

och tvåhundra och många hundra år sedan en sägenbildning som uppkommer. Jag har hört den i dag mycket smädade herr Lindman bestämt dementera sådana lögnrykten. Jag har själv både i Stockholm och på mina resor gjort mitt bästa att slå ihjäl dem, och jag tänker, att varje högerman i kammaren, när han mötts av dylika, sökt få dem ur världen.

Men sådana smädande rykten har kommit ut icke bara mot den föregående regeringen och dess närmaste män, utan sådana ha även framkommit av helt annat slag. Jag har t. ex. här ett intyg om uttalanden, att herr Staaff skulle hjälpa folket att slopa den personliga konungamakten med alla de *avriktningar*, som följa med en sådan. Dylikt har jag hört även från annat håll. Och det finnes väl ingen från högersidan, som skulle vilja säga, att den liberala eller socialdemokratiska ledningen rår för sådana utfall. Att de komma fram, kan man icke hjälpa; det enda man kan göra är att, när man hör dem, försöka dementera dem. Men att dementera dem offentligt, såsom här i dag påfordrats, det skulle väl icke vara lämpligt. Om högerledningen satt ut dessa smygande rykten i tidningarna och förklarar, att den icke trodde på dem, hur skulle det ha uppfattats?

Nej, allt detta om valrörelsen har icke givit något positivt, och jag tror icke, att det är något gott prejudikat för framtiden, att debatten rört sig om densamma. Man kan då fråga sig, vad debatten givit i försvarsfrågan.

Först skulle jag vilja säga, att från många håll, även från regeringsbänken, har det erkänts, att varje arbete för försvarsfrågan måste i hög grad byggas på försvarsberedningarnas verk. Jag hör till dem, som i början ställde mig skeptisk mot beredningarna. Men det synes mig vara ett bevis på försvarsfrågans egen betvingande makt, att den ryckt med sig beredningarnas egna medlemmar i så hög grad som skett. Beredningarna ha på en del punkter kommit till mera positiva förslag än jag och många med mig vågade hoppas, men beredningarna hunno aldrig sluta sitt verk och beredningarna kunna icke vara ofelbara. Det synes mig då vara den nuvarande ministärens heder, att den sökt genomarbета materialet och giva en enhetlig utformning åt sina förslag. De olika propositionerna i försvarsfrågan giva intryck, synes det mig, av något helt. Detta må sägas till regeringens berömmelse.

Men det är icke nog med att förslagen läggas fram på kamrarnes bord. Man frågar sig också, hurudant resultatet skall bli. Finnes någon möjlighet för en lösning? Har debatten givit en ledning härvidlag? Ja, åt minstone i ett fall synes det mig, att man fått en viss ledning för sitt bedömande, så tillvida nämligen, att det socialdemokratiska riksdagspartiets främste man uttalat, att han för sin del icke kunde gå med på någon utsträckning av försvarsbördorna. De, som voro med i januari, påminna sig nog, att när janauririksdagens remissdebatt skulle börja, utkom på morgonen i Social-Demokraten ett manifest, däri det bestämt hette, att mot högerens och liberalernas krav på ökade bördor ställde arbetarne minskning och begränsning av bördorna. Se vi på det valprogram, som det social-

demokratiska arbetarepartiet gått till val på, så finna vi krav på, att kostnaderna godtyckligt skulle nedbringas till 70 miljoner kronor och utbildningstiden minskas till ett maximum av 6 månader. Man undrar, när man ser denna tillyxning på måfå, vilken plats partiet vill tillmäta sakkunskapen. Den platsen måtte icke vara stor, och om jag förstått herr Branting rätt i dag, har han uttalat, att partiet står kvar på samma ståndpunkt som i januari och mars, d. v. s. på negationernas och avknappningens ståndpunkt. Han har också i dag uttalat, att folkets majoritet utdömt regeringens program. Men hur är det med folkets majoritet? Har icke både liberalernas och socialdemokraternas program vart för sig utdömts av en större del av valmännen än regeringens program? Ha vi icke vid valet sett en förskjutning av så pass ingripande innebörd, att väl knappast någon vid januaririksdagen kunde tänka sig den utgång vi bevittnat? Vill man vid en ny valstrid få fram ett nytt jordskred åt samma håll? Rörelseriktningen synes mig vara ganska påtaglig. Vore det då icke bättre för hela landet, om försvarsfrågan vid denna riksdag kunde få en god och *verklig* lösning, så att man icke strax behöfve upptaga en ny försvarsagitation eller kasta ut frågan till valmännens prövning i september?

Har man i debatten fått några antydningar om den liberala ståndpunkten? Herr Edén började och slutade med allmänna önsningar och gick för övrigt till det mesta in på en saklig kritik. Herr Staaff uppdrog eller antydde linjerna i det liberala programmet, men uttalade sig också i flera viktiga punkter, bland annat om flottan, i den riktningen att endast starka sakskal skulle kunna förmå partiet att övergiva den ståndpunkt, som fanns angiven i programmet. Det innebär ju dock, att partiets män vilja och önska ingå i en saklig debatt och icke binda sig förrän den har förts. Något annorlunda ställer sig saken i fråga om den delade linjen. Det var som om talet genomgicks av en fläkt av bundenhet rörande densamma. Skulle det verkligen vara så, att partiets ledande män och partiet själft icke skulle vilja gå in i saklig prövning även av denna svåra fråga, vilken herr Staaff i december i Karlskronatalet betecknade såsom dels svår att bedöma och dels ännu ganska oklar? Det fanns, som sagt, en antydan om bundenhet i hans tal. Jag hoppas dock, att en sådan antydan icke vidare skall komma fram under frågans förberedande behandling och icke heller vid det slutliga avgörandet, ty kommer ett parti med bundna händer till förhandlingarna med de andra partierna, måste hela resultatet bli, att alla partierna vid andra tillfällen binda sig i förväg så att man icke kommer någon vart med det stora reformarbetet i landet.

Jag vill icke dröja vid denna viktiga punkt utan endast skjuta in en anmärkning, att även inom det liberala partiet ha röster höjts mot teorien om riksdagsmännens bundenhet.

Då den nuvarande regeringen klandras för att den icke framställt andra reformförslag i tillräcklig mängd, vill jag göra den anmärkningen, att först i skydd av ett starkt och betryggande försvar kan Sveriges folk ordna om i sitt hus efter bästa övertygelse om

Remiss av statsverkspropositionen.
(Forts.)

vad som erfordras. Och jag slutar med en varm och innerlig önskan, att innevarande riksdag må, trots alla mötande svårigheter, komma till en god och varaktig lösning av vår viktiga försvarsfråga.

Herr vice talmannen, som under herr Hildebrands anförande övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, gav härefter ordet till

Chefen för sjöförsvarsdepartementet, herr statsrådet Broström: Herr talman, mina herrar! Med anledning av herr Palmstiernas yttrande vill jag för att förebygga varje missförstånd meddela, att kommandörkapten Ericson icke varit anlitad vid propositionens utarbetande.

I anledning av det angrepp han vidare riktade mot mig, att jag icke i propositionen framlagt några grundlinjer för flottprogrammet, vill jag erinra om, att jag redan förut i dag i mitt anförande, då jag berörde samma spörsmål, gent emot herr Edén påpekat, hurusom de allmänna grundlinjerna för arméns och flottans inbördes förhållande enligt försvarsberedningarnas utredning förut finnas återgivna av herr statsministern i början av hans anförande rörande försvaret. Hur man än formulerar detta program, är det alldeles icke klart, hur typerna skola bestämmas i kustflottan, ty om man accepterar — och jag vet icke varför man icke skulle kunna göra det — den uppgift, som försvarsberedningarna tillmätt flottan, nämligen att förhindra landstigningar i skärgården och försvara dem på öppna kusten, och om man skulle försöka att därur draga upp linjerna för beskaffenheten av de fartyg, som man kan bygga, synes mig att man lika väl kan acceptera Sverigetypen som någon annan av dem, som andra försvarsberedningen upptagit till granskning. Men man mötes alltid av den begränsning för flottans fartyg, som våra ekonomiska resurser ovillkorligen pålägga oss, och som betingas av våra skärgårdar. Vi ha ju i alla fall som resultat av försvarsberedningarnas arbete kunnat enas i den punkten, att vi förklarar, att vi behöva i vår flotta pansrade artillerifartyg, som skulle vara av sådan storlek, att de kunde utnyttja våra skärgårdsleder men samtidigt vara fullt sjödugliga, så att de även i hårt väder skulle kunna utföra krigsoperationer. Det är samma begränsning, som regeringen i sitt program gör med hänsyn till dessa fartyg, det är endast den skillnaden, att vi kommit fram med en kraftigare fartygstyp med samma begränsning än vad försvarsberedningarna synbarligen skulle anslutit sig till, om jag får dömma av det yttrandet, som nyligen fälldes av herr Edén. Man kan ha olika åsikter om denna begränsning i den mån man vill skaffa vår kustflotta ett kraftigt tillskott eller icke. Jag tror, att så långt som försvarsberedningarna synbarligen ha velat gå med hänsyn till fartygstyp, steget sedermera ut till den typ, som regeringen här har förordnat, icke är långt, och att om man gått så långt som försvarsberedningarna, det verkligen icke finnes några giltiga skäl att stanna på halva vägen utan taga steget fullt ut.

Vidare anförde:

Herr Lindhagen: Jag skall blott be att få begagna tillfället att säga några ord om något annat än försvarsfrågan, ty svenska folket lever icke endast på denna utan på en myckenhet andra frågor, som kommit väl mycket undan i denna debatt.

Nu vill jag som utgångspunkt taga trontalet, vari det så bevakande framhålles, att man bör »sätta rikets fred, trygghet och oberoende i främsta rummet och låta andra hänsyn vika för detta stora och höga mål». Jag vill då säga, att jag för min del kan icke låta andra hänsyn vika, ty verkligheten bjuder mig att icke göra det. Därför måste jag gentemot lösen »försvaret främst» framhålla, att den främsta frågan i Sverige och för Sveriges folk är den sociala frågan och fredsfrågan.

Jag behöver icke här utveckla vad *den sociala frågan* innebär. Men jag vill i alla fall giva den rättvisan åt trontalet, att det icke förbigått den. Det uttalar sig därom på följande sätt: »När orsakerna till den förlamande känslan av bristande frihet för fosterlandet blivit undanröjda, skall — det är Min förvisning — hela folket med större tillförsikt deltaga i arbetet på andra stora samhällsfrågor, som vänta sin lösning.»

Här känna vi igen de löften, som alltid komma, då folket skall betungas ofantligt med nya bördor, som i sin mån skola förhindra, att en stor del av detsamma får en verklig del i eget fädernesland. När de stora tullarna genomfördes på 1880-talet, vad lovades icke då? Men löftena höllos icke alls. När 1901 års härordning genomfördes, vad lovades icke då, men ingenting av löftena är genomfört. Vad hava vi nu att vänta oss? Jag vill därvid i förbigående erinra om ett yttrande nyss av herr statsministern, att om icke hans programförslag går fullt igenom, ha vi att bereda oss på en ny lösning. Detta löftes infriande har stora sannolikheter även om vi få statsministerns program genomfört. Jämväl i detta fall kommer en ny lösning att föreslås, om icke om fem år, så om tio år säkerligen. Den extra värnplikt, som skulle påläggas studenterna — jag tänker på denna myckenhet studenter, som äro utfattiga och leva övertyngda av skulder och just då de ha de största svårigheterna att kämpa med skulle få denna extra värnplikt — denna — är ett utsträckt finger för att få hela folket in under denna ökade värnpliktsböroda. Jag ber därför att få varna för detta farliga och tillika orättvisa försök.

Tro nu någon däremot, att de löften, som trontalet uttalar, skola gå i fullbordan. Tron I, att denna konungens »förvisning» skall bliva verklighet? Tänk, hur mången gång har icke konungen uttalat diktamina och vid sådana tillfällen också uttalat förvisningar, som aldrig motsvarats av verkligheten, därför att det stora svenska folket består av två delar med vitt skilda uppfattningar särskilt rörande den sociala frågan. Vi kunna för övrigt hämta exempel ur den stora mång-

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

falden sådana, indirekt ur sista trontalet. När 1914 års A-riksdag, som den visst kallas, sammanträdde, stod i trontalet bland annat, att det skulle framläggas nytt förslag till expropriationslag. Detta löfte återfinnes icke i det senaste trontalet, och man plägar under hand uttala, att det icke nu bör framläggas ett så omtvistat och brännbart ämne som en sådan sak är. Nå, är detta ett så omtvistat ämne, tror då herr statsministern, när försvarsfrågan blivit löst efter hans sinne, att, som det står i trontalet, hela folket med större tillförsikt skall deltaga i arbetet på en rättvis expropriationslagstiftning? Nej, det är endast den ena hälften av folket, som skulle göra det, den andra hälften, den som herr statsministern tillhör, kommer icke att göra det, även om han själv, i detta fall skulle vara benägen, ty denna hälft anser, att det strider emot deras intressen. Ämnet blir fortfarande brännbart.

Det är så egendomligt: vad bjöd det liberala förslaget om expropriation, som den nuvarande regeringen icke vill taga fram vid detta tillfälle? Det bjöd endast på små ansatser till en social expropriation, det bjöd på en möjlighet för folket att få samlingslokaler för att överlägga om sina andliga, sociala och ekonomiska angelägenheter, men detta föll på motstånd från halva folket, representerat av första kammaren, och det just i dessa tider, då försvarsfrågan, då frågan om Sveriges frihet varit så aktuell. Nog är det ett märkvärdigt uttryck, när man säger, att man vill hävda Sveriges frihet, men samtidigt icke vill låta dess medborgare få mark under fötterna, där de kunna stå och hävda sin frihet.

Den andra frågan, som det liberala regeringsförslaget sysslade med var, att personer, som ha egna hus på ofri grund, skulle i vissa fall sättas i tillfälle att få varaktig besittning av själva tomtens. Det finnes massor av svenska medborgare, som därför att de icke ha detta, råka i allehanda olyckor. Varje tid som går är det en myckenhet av sådana personer, som förlora sitt hem och allt vad de äga; så kommer det att bli nu i sommar och till hösten. Här är sålunda en stor fara för svenska medborgare. Om någon extra riksdag skall sammankallas för att avvärja verkliga faror, så skulle den väl sysselsätta sig just med frågan om att rädda dessa människor, som drabbas av olyckor under sommaren och till hösten. Ty ryssen kommer icke i sommar och icke till hösten; enligt min uppfattning kommer han sannolikt aldrig, ty förhållandena ute i världen göra, att han icke kan komma även om han skulle vilja det.

Nu komma vi efter den fordrade lösningen av försvarsfrågan, att ha mindre tillgångar för sociala ändamål, och dessa stora frågor komma alltså att röna ett ännu större motstånd — fränsett en eller annan småsak — sedan den ena delen av nationen fått sitt ytterligare på det torra.

Jag talade om *fredsfrågan*. Det är den ena sidan av den medalj, som på den andra sidan framvisar försvarsfrågan. Men

huru ringaktad, huru förbisedd är icke fredsfrågan av försvarsvännerna, och dock är det endast fredsfrågans landvinning i sinnena och därefter i institutionerna, som kan uträtta något. Det är endast genom att rätten vinner insteg i våra sinnen och sedan i institutionerna, det är endast därigenom det blir något uträttat. Att regeringen icke framfört något i den vägen och att regeringens parti icke kommer att framföra någon fredsfråga, något som kan bidra till landvinningarne för densamma i världen, är tydligt. Men varför göra de icke detta, om de vilja värna den bestående friheten för Sverige liksom för andra nationaliteter? Varför icke, då det förekommer, att de skandinaviska länderna liksom andra länder äro utsatta för spioneri med en central i Köpenhamn, varför då icke söka i fredstid låta bli att leka krig och varför icke taga initiativ för att åstadkomma internationella överenskommelser, att det icke borde tillåtas att, som det nu sker överallt i världen, det ena landet spionerar på det andra. Vilket anarkistiskt rättstillstånd och vilken förvildning i sinnena innebär icke detta! Ett land straffar en spion, som kommer från ett annat land, men samtidigt skickar detta land ut någon, som gör detsamma i andra länder. Det finnes intet förnuft i sådant. Bara detta är en sak, vari något borde åtgöras. Om vi gå till våra inhemska förhållanden, så veta vi, att det är meningen att vi skola få en s. k. »förbättrad» krigslagstiftning, men varför skola vi här hemma ha krig i fred, varför skola vi ha en krigslagstiftning i fredstid? Varför skall det vara en särskild moral och särskilt höga och stränga straffsatser i fredstid? Är icke vårt land så kultiverat, att vi kunde i stort sett nöja oss med den vanliga borgerliga lagen i fredstid?

Det finnes hundratals dylika frågor, som jag tycker försvarsvännerna borde med sin omtanke om Sveriges frihet verkligen tänka något på. Men det är nog så, mina herrar, att Sveriges frihet, det vill säga dess folks frihet, har blivit undergrävd genom detta ensidiga försvarsväsende och denna omanliga underkastelse under skräckmålningarna; vår ekonomiska frihet har blivit undergrävd genom dessa bördor, vår politiska frihet genom militarismens anda och tänkesätt och vår andliga frihet genom båda dessa inflytelser tillsammans. Därför måste enligt min uppfattning de verkliga realiteterna även vid denna riksdag komma något till tals. Det är visserligen så, att de alltid bliva undertryckta, men det är droppen, som urholkar klippan, och min uppfattning och mångas uppfattning är, att Sveriges frihet endast kan vinnas och bevaras genom att samtliga svenska medborgare erhålla en verklig del i eget fädernesland.

Sedan herr talmannen nu återtagit ledningen av förhandlingarna, yttrade:

Herr Hermelin: Herr talman! Jag skall endast tillåta mig några korta erinringar med anledning av några uttalanden, som fällts här under dagens lopp.

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Jag skall då be att först ett par ögonblick få vända mig till en ärad kammarledamot, en kamrat på Östgötabänken. Jag lovar i förväg, att jag icke skall, såsom många talare gjort förut i dag, vända på den politiska fjärdingen och där gräva fram gamla skvallerhistorier från valstriden. Ej heller skall jag, fast timman på dygnet onekligen inbjuder därtill, mana fram bleka vålnader av egna under valstriden lidna oförrätter, men jag skall tillåta mig ge den ärade talaren en liten vink, att jag anser, att han skulle gjort klokt i att i något mindre grad ockra på kammarens vetgirighet, att han kanske också skulle gjort klokt i att måla sina intryck från den sista valstriden i något mindre ensidiga färger.

Jag skall tillåta mig att berätta en enda liten valinteriör från våra Östgötatrakter. En arbetare yttrade sig om försvarsfrågan till en av mina bekanta. Han var själv socialdemokrat, men förklarade sig mycket väl förstå den försvarsiver, som kunde besjåla vida samhällslager i vårt land. Men så tillade han, att nog måste man erkänna, att det är upprörande, att grundmotivet till detta yrkande på stora, mäktiga pansarfartyg i själva verket lär vara det, att våra sjöofficerare vilja ha bättre armbågsrum, när de sitta och spela kort om nätterna på pansarfartygen. Min interlokutör utbrast då: »Men kära Karlström, hur kan Karlström komma med någonting sådant!», varpå denne invände: »Ja, men det har riksdagsman Sterne berättat på ett stort valmöte i fredags kväll.» — Jag kan inte garantera, att han fått detta rätt i sina papper, men jag vill påpeka, att det vore ett outtömligt ämne till ömsesidigt klander, om vi skulle uppehålla oss alltför länge vid dessa historier.

Jag skall vidare tillåta mig en kort erinran med anledning av ett uttalande av en ärad kammarledamot på Stockholmsbänken, herr Karl Staaff, ett uttalande, som fälldes på förmiddagen. Herr Staaff yttrade, så vitt jag fattade honom rätt, under sin exposé av nationalismen bland annat, att nationalismen framför allt vill synas utåt. Jag skulle för min ringa del vilja tillägga, att i våra dagar, med den på grund av det storpolitiska läget ytterligt spända uppmärksamhet, varmed ett land följer alla andra länders politik, ett lands yttre politik, i första hand, *alltid synes utåt*. Den må vara stark och kraftig eller svag och vacklande, alltid synes den utåt, alltid blir den iakttagen; och allt efter arten av dessa iakttagelser skänker, för att nu närmast tala om vårt land, utlandet oss sin aktning eller sin ringaktning. Dessa känslor, denna uppskattning hos utlandet, den står eller faller nästan automatiskt, alldeles som växlande värmeförhållanden avläsas på en termometer. En fast, målmedveten inre politik, en försvarspolitik, förestavad av ett folks okuvliga vilja att leva, skänker aktning. Vankelmod och häftiga omkastningar fram och tillbaka alstra missaktning. Denna uppskattning folken emellan kallas i dagligt tal för prestige, och prestigen folken emellan är på en gång en

ytterligt subtil och ytterligt hänsynslös verklighet; och den ledande statsman, som icke uppskattar till sitt fulla värde denna sanning, som icke, om jag så får uttrycka mig, dag och natt håller framför sig vikten av att upprätthålla sitt lands prestige, i synnerhet om detta är ett litet land, med exponerat läge, den ledande statsmannen bör, enligt mitt ringa förmanande, icke syssla med statskonst.

Ett sådant brott mot vårt lands prestige var upphävandet av pansarbåtsbeslutet. Det var helt enkelt en för vårt lands prestige mördande åtgärd att efter 6—8 års betänketid besluta byggandet av en — säger I — pansarbåt, för att $\frac{3}{4}$ år senare inför utlandets undrande, häpnande blickar ånyo upphäva detta beslut. Nästan lika mördande fruktar jag att det skulle bli för vårt lands prestige, om vi nu skulle ena våra krafter på att sönderslita den nuvarande regeringens förslag till försvarsfrågans lösning, detta förslag, om vilket vi strax vid tiden för ministärskiftet läste hundrade gånger i våra liberala tidningar, att det fullkomligt förvillande påminde om det förslag, som herr Staaff hade skisserat i sitt Karlskronatal. Skulle vi såsom en gärd på kompromissens altare trasa sönder detta förslag, fruktar jag, att vår prestige skulle lida en ny hård stöt. Ty detta förslag är så snävt tilltaget, omfattar så till ytterlighet blott det mest oeftergivliga, att där finnes sannerligen icke rum för mycket prutande och mycket kompromissande, en fordran som dock under veckor gått som en röd tråd i oppositionspressen och även i flera anföranden här i dag.

Såvitt jag kan förstå, vore det vida bättre att, därest regeringens förslag nu icke kan i all huvudsak antagas, låta folket ännu en gång taga sitt öde i egna händer och yttra sig, hur det själv önskar. Man vill ju, att folket skall stå och falla som sin egen herre, att det skall vara herre i eget hus: låt det då taga frågan ännu en gång i egna händer hellre än låta kompromissens berg ånyo, som så många gånger förut, framföda en ömklig råtta, en »*ridiculus mus*», och därmed insöva godtrogenheten och okunnigheten i den vidskepliga föreställningen att vi medelst kompromissande åstadkommit något slutgiltigt och bärande, den föreställningen att något verkligt skulle blivit gjort till varaktig båtнад för försvarsfrågan.

Jag skall be att under några ögonblick blott få göra en erinran med anledning av ett uttalande av en ärad talare på Stockholmsbanken, herr Branting. Herr Branting omnämnde på förmiddagen innehållet i ett flygblad och uppläste de reservationer, som den ryske överstelöjtnanten Assanovitch enligt förljudande skulle ha gjort och som stodo upptagna på den där kartskissen, reservationer gent emot lättheten att övervinna vårt land, och som, om jag fattade orden rätt, skulle ha sin grund dels däri att vårt land hade en kraftig ryggrad, och dels däri att nästan varje hem här i Sverige hade till sitt förfogande ett gevär. Efter att hava omnämnt detta, utbrast herr

Remiss av
statsverks-
propositionen
(Forts.)

Branting i följande fråga: »Hur stämmer det att man samtidigt fastslår detta och samtidigt fordrar utsträckning av värnpliktsövningarna för infanteriet till ett år?» Herr Branting ville framställa dessa två saker som en motsägelse. Såvitt jag kan förstå, stämmer det utomordentligt väl det ena med det andra: just på grund av dessa och andra gynnsamma faktorer är det ju möjligt att våga föreslå övningstiden för vårt infanteri till en så låg siffra som ett år. Ty förefunnes icke dessa gynnsamma faktorer, så kan jag icke tänka mig någon rimlig, förnuftig möjlighet att vi skulle kunna sätta vårt infanteris övningstid lägre än snart sagt alla andra nationer satt sitt infanteris övningstid. Vad skulle göra, att våra värnpliktige förmodade på ett år inhämta samma mått av militäriskt vetande, som andra länders värnpliktige behöva 2 à 3 år för att inhämta, om det icke vore just dessa fördelar och gynnsamma omständigheter som spelade in? Således, jag upprepar det, just på grund av dessa gynnsamma faktorer kunna vi sitta och föreslå och besluta om övningstidens fastställande till en så låg totaltid som ett år; ty denna övningstid på två år, som förefinnes i en mängd främmande arméer, den har naturligtvis icke kommit till för vederbörandes nöjes skull och icke kommit till på måfå, utan det är en i många fall dyrköpt erfarenhet som sagt dessa nationer, att 2 år är ett minimum för att utbilda en nutida soldat. Och denna övningstid på två år gäller icke blott, mina herrar, de rika, stora kulturländerna, utan även fattiga länder ha fått bita i det sura äpplet och dra till med 2 års övningstid. Till dessa länder höra bland andra Spanien, Serbien, Bulgarien och Rumänien. Jag vill icke tala om Frankrike, som har en 3-årig övningstid, och vår mäktiga östra granne, som ökat sitt infanteris övningstid från 3 till $3\frac{1}{4}$ år.

Herr Branting försummade icke heller att ge några stickord åt den militära drillen. Jag tror för min del, att denna militära drill är absolut nödvändig; och det är just för att åstadkomma ett quantum satis av militär drill, just för att få den militära drillen ordentligt inpräntad i vederbörande, som andra nationer satt övningstiden till minst 2 år. Detta må vara obehagligt för dem det gäller, men de länder, som hava en bitter erfarenhet av vilken förbannelse det är att skicka otillräckligt övade trupper emot en bättre övad fiende, tveka icke ett ögonblick i valet. Det finnes väl i själva verket intet, som så predisponerar till nederlag som just det att skicka otillräckligt övade trupper i fält, i elden; därom vittna icke minst de senaste årtiondenas historia.

Herr Branting gjorde också ett utfall, om jag hörde rätt, mot disciplinen. Varför skulle disciplinen, då det gäller militära spörsmål, vara klandervärd eller böra ringaktas, försmås? När disciplinen fordras och tillämpas i de socialdemokratiska fackföreningarna, då får den heta med sitt rätta namn disciplin; när disciplinen fordras i den militära utbildningen, där den är tio

gångar viktigare, tio gånger nödvändigare, då kallar man den kadaverlydnad. Ett sådant förfarande är knappast fair play; det är knappast någon samvetsgrann terminologi.

Samme ärade talare förklarade också, att han och hans parti absolut icke ville veta av några stående härar. Men skulle icke i vår tid en stående här vara det enda förnuftiga. Det är väl precis lika förnuftigt att i dessa orostider ha en stående här ständigt till hands, som det är förnuftigt, att när jag brandförsäkrar, brandförsäkra för ett år i sänder och icke för vartannat kvartal under den förmodan, att eldsvådan väl må taga den hänsyn för folk, att den ej anfaller mig just under det kvartal jag funnit för gott att av sparsamhetsskäl icke försäkra. Så oförnuftigt handlar i själva verket ingen människa, när det gäller brandförsäkring av hennes bohag, men så oförnuftigt handla vi i denna stund, detta ögonblick, att vi försäkra oss om ett nödtorvtigt skydd för vårt land under det ena halvåret under förhoppning, att krigsfaran väl må veta sin plikt och skyldighet att icke hota oss under det andra, och en sådan felaktig synpunkt som den jag nu framställt skulle bibehålla sitt hedersrum hädanefter som hittills, om det liberala partiets försvarslinje bleve riksdagens beslut, d. v. s. sommarövning till högst sin nuvarande utsträckning och så några månader efteråt högst intill 40 dagars vinterövning. Det bleve icke något sammanhängande, intet ständigt skydd för vårt land, utan det bleve en intermittert kvartalsbrandförsäkring hädanefter som hittills.

Herr talman, jag ber att få sluta dessa korta erinringar med en erinran till kammaren om att herr finansministern på förmiddagen just antydde de resurser, som finnas i vårt land, och som lämpligen kunna användas för försvaret. Han nämnde de resurser, som vi ha i våra skogar, och jag tror, att han hade kunnat trycka på den punkten ännu något kraftigare än han gjorde. På många andra punkter i vår statshushållning finnas säkerligen de resurser, som erfordras för att vi skola kunna med heder klara även i ekonomiskt hänseende det försvarsförslag, som föreligger. Då det i våra dagar visar sig en tendens att ringakta den inhemska sakkunskapen, men att däremot uppskatta den utländska sakkunskapen ända därhän, att man stundom alltför litet sovrar densamma, innan man dukar upp den för allmänheten, så skall jag be att få sluta dessa korta erinringar med ett uttalande av en stor rysk ledande tidning Novoje Vremja av den 22 april detta år. Där uttalas i en ledande artikel dessa ord: »Det vittnar om dumhet att beklaga sig över att nationella rikedomar användas för att trygga dessa samma rikedomars besittning och för att försvara ett folks nationella liv och oberoende.»

Herr Branting: Herr talman! Den siste ärade talaren hade en del att säga i början av sitt anförande om vår nationella prestige utåt. Det förefaller mig, att om han mindre hade tänkt på landets

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

prestige, som väl knappast är i fara, och i stället något mera på sin egen prestige, han näppeligen skulle ha yttrat en del av vad han här sade. Han var nog, förefaller det mig, en något obekvämlig bundsförvant för regeringen genom det öppna tillkännagivande han gjorde om att vår utbildning egentligen skulle rätta sig efter hur de utländska arméernas övningstid är inrättad, och genom den varma kärlek han tillkännagav för den tvååriga värnplikten. De toner, vi fingo höra i det avseendet, de komma, mina herrar, men de komma i allmänhet *icke ännu*, utan först sedan man fått igenom vad som nu närmast eftersträvas. Då komma herr Hermelins gelikar att mer allmänt sjunga på de melodierna.

Jag begärde ordet för att göra några korta repliker åt olika håll. Herr justitieministern framhöll, att han icke var motståndare till Åkarpslagens förändring i sådan riktning, som överenstämd med den bekanta Bergerska motionen. Jag tar fasta på det erkännandet, som ligger däruti från hans sida, om att denna skamfläck i vår lagstiftning bör utplånas, i vart fall i dess nuvarande form. Och då det från vårt håll kommer att vid denna riksdag framföras motion om Åkarpslagens avskaffande hoppas jag och förväntar, att även herr justitieministern skall lägga ett tungt vägande ord för en önskvärd revision av densamma. Jag beklagar endast, att han icke kunde, som han uttryckligen framhöll, därvid tala å hela regeringens vägnar. Det måtte sålunda finnas hakar någonstädes inom regeringen.

Herr finansministern framhöll uti sitt svar egentligen ingenting gentemot vad jag huvudsakligen anmärkt på. Han gav oss en rad av bevis för, att det kunde finnas här och var i hans beräkningar vissa säkerhetsmarginaler, såsom exempelvis just denna ökade avkastning från skogarna, varom nyss nämndes igen och som ju också är framhållen av första försvarsberedningen, ehuru, emedan utredningen därom inkom något sent, detta icke kunde lämpligen inpassas i de första tabellerna, utan i stället infördes i det s. k. alternativ A. som är upptaget i försvarsberedningarnas kalkyler. Men det gavs icke något svar på det, som för mig var på den punkten huvudsaken, nämligen det framhållande, som jag tillät mig göra, att herr finansministerns kalkyler om de 6 miljonerna, hans uttalande om den högre nivå, på vilken han ansåg, att man kommer att permanent stå utöver försvarsberedningarnas beräkningar, att dessa kalkyler och uttalanden dock väsentligen grundade sig på förhållandena under en högkonjunktur, och att sålunda, då lågkonjunkturen kommer — och den *måste* komma en eller flera gånger under den förestående 10-årsperioden! — dessa inkomster förändras och sjunka ned igen.

Han pekade vidare på, att det hade kunnat samlas genom överskott i statsregleringarna, högst betydande belopp förut. Men vi ha börjat i alla fall att räkna något närmare verkligheten, än vad man brukade på den tid, jag satt i bevillningsutskottet, då en del åtminstone av dessa stora överskott samlades genom att man ganska systematiskt och avsiktligt försiktigtvis räknade för lågt.

Han gjorde vidare den mycket riktiga sammanfattningen av en annan anmärkning, som jag hade tillåtit mig framställa mot hans

*Remiss av
statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

utveckling av ämnet, att han icke hade, som hans ord visst föllo, »sjungit riktigt ut» beträffande sin ställning till inkomstskatten. Det var nog också så, att man efter denna sammanfattning här ganska allmänt väntade, att vad som möjligen kunde vara något alltför försiktigt uttryckt i den skrivna motivering, som vi läst, det skulle nu kompletteras genom det muntliga anförandet av herr finansministern. Men vänta fick man! Det blev fortfarande ingen precisering av att från *inkomstskatten* skall tagas vad som behövs ovanpå de 4,7 miljonerna och några andra mindre poster, som herr finansministern eventuellt kan plocka tillsammans, att det skall bli på *den* punkten just och icke på de mindre besittande, som den bördan skall läggas, som blir permanent i olikhet med värnsskattbördan, vilken ju är av övergående natur. Den förklaringen uteblev. I stället utvecklade herr finansministern ånyo, vad ingen bestritt, nämligen att en omläggning av skatteskalan är en ömtålig procedur och kräver vissa särskilda förarbeten. Han omnämnde även det faktum, att förra regeringen satt igång sådana förarbeten och han kunde ha tillagt att den därvid handlat i bästa samförstånd med första försvarsberedningen. Det är nämligen i full överensstämmelse med hela den tankegång, som är utvecklad i försvarsberedningarnas resonemang, då de varna för att bara öka procentvis den nuvarande inkomstskatten, ty så är ej den nuvarande inkomstskatteskalan lagd, att detta kan gå annat än till en viss begränsad utsträckning. Det *löfte* alltså, som skulle varit av visst värde att få ifrån herr Vennersten, det kom aldrig, utan det blev samma vaga och obestämda uttalande, som stodo kvar, samma lilla öppna dörr på glänt till att bördorna kunna komma att tagas även på *andra* vägar, även från de samhällslager, som redan nu äro över hövan tryckta och betungade av de nuvarande indirekta skatterna, i vilka, det behöves jag ej tillägga, herr finansministern ej föreslår några som helst sänkningar. Det känna vi alla av hans ställning till tullfrågan.

Herr statsministern gjorde några erinringar i anledning av vad jag sade; han förstod icke min tankegång, sade han. Jag skall icke gå in på detta, då man icke bör syssla alltför mycket med vad man icke förstår. Men däremot vill jag säga, att jag förstod honom synnerligen väl, när han framhöll, att ifall Kungl. Maj:ts förslag icke togs nu, frågan kommer upp igen mycket snart.

Ja, den påtryckning, som ligger i detta, vill jag hoppas att man inom det parti i kammaren, vars talan jag icke här kan föra, inom det liberala partiet, måtte så beakta, att man *icke* utan vidare väjer för en sådan påtryckning.

Det är redan framhållet vid olika tillfällen förut, att denna fråga tillhör dem, där omättligheten är så stor, så länge den nuvarande ordningen består i de internationella förhållandena och även i fråga om staternas inre förhållanden, kan jag gärna tillägga, att det oupphörligt kommer att höjas rop på nya bördor, nya öknningar. Det är ett vanvettigt kapprustande man är inne på i hela Europa, och så länge det ännu icke lyckats genom gemensamma ansträngningar från de arbetande klasserna, vilka nog äro den starkaste faktorn, som här kan

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

sättas in, att häjda denna kapprustning, så att det börjar gå nedåt igen, kunna vi vara vissa om, att *vad som än beslutas*, har man ganska snart nya krav på ökningar framme i svenska riksdagen igen. Därför bör det argument, som av herr statsministern framfördes, sannernigen icke vara ägnat att göra något som helst intryck på dem, som tänka kallblodigt på dessa förhållanden och som icke äro benägna att för det ena eller andra vackra talesättet offra deras intressen, som de äro sända hit att företräda: de stora massornas bästa, valmanskårens flertals önsknings och behov, att få sina synpunkter tillgodosedda, att få fram sina intressen såsom det behöves i ett land, vilket alltför länge varit styrt av en härskande minoritet.

Jag skall icke närmare upptaga, men kan dock icke underlåta att framhålla det underliga intryck jag fick av den förklaring, som herr statsministern fann sig böra giva efter herr Hamrins anförande. Det var någonting som kom från hjärtanas djup ur kammaren, detta förvånade och jag måste tillägga från åtskilliga håll ganska visst något harmsna »åhå», varmed den förklaringen hälsades, att då herr statsministern sagt sig hava sökt förebygga organiserade opinionsyttringar, han nu ville ha hela tyngdpunkten lagd på ordet »organiserade». Detta är ett bra nära snuddande intill ett försök att föra kammaren genom den föregående förklaringen bakom ljuset. Naturligtvis vill jag icke beskylla herr statsministern för något sådant, men det måste konstateras, hur ytterligt nära den förklaringen ligger ett sådant försök, och det är helt visst med största spänning nästan hela kammaren motser de närmare förklaringar, som skola komma under debatten om den Rydenska interpellationen, och även huru de förklaringarna skola kunna bringas i samklang med protokollet över herr statsministerns första anförande i dag.

Till sist är jag tvungen att säga några ord gentemot min granne här bakom mig. Herr Lindman gjorde sig skyldig till att söka försvara, jag nödgas säga den smutsbroschyr, som hans förlag låtit utsprida och icke upphört att sprida efter de offentliga, skarpa påpekningarna av vissa delar uti dess innehåll. Herr Lindman syntes anse, att de uttalanden, som där förekomma och särskilt det stycke, som jag läste upp, vari en parallell gjorts med Kumlamördarna, icke voro så farliga i alla fall, därför att, om man läste alla de 19 sidorna, man, förmodar jag han menade, var en smula härdad och icke märkte så noga, huruvida det var litet mera eller litet mindre som motståndarna beskylldes för, att det då passade mera i harmoni med det hela och man då icke fick samma chock, som man dock får, när man hör ett sådant där lösryckt citat. Men herr Lindman nöjde sig icke med att blott försvara denna av mig nu betecknade skrift, han gjorde försök att ur sin dossier, som han av outredd anledning tagit med sig hit, göra en axplockning, som skulle visa, att egentligen var det som stod i broschyren ganska väl befogat på sätt och vis och att det hade sina goda skäl att man drog fram detsamma.

Han åberopade därvid ett anförande av herr Thyren från den tiden han satt här i kammaren; jag minnes icke om det var från den tiden han var radikal — nej, det var det inte, det var senare. Det

anförande han åberopade hölls år 1909 under debatten om hädelseparagrafen, och därunder läste herr Thyrén upp ett uttalande av en tidning, vilkens namn jag begärde, när herr Lindman citerade uttalandet med dess angrepp mot Kristus. Såsom herrarna hörde, fick jag icke veta namnet, utan fick endast en hänvisning till riksdagsprotokollet. Under denna samma debatt, då detta uttalande framdrogs av herr Thyrén, hade jag själv ordet och framhöll, att såväl dessa citat som några karikatyrer, vilka enligt herr Thyrens uppgifter förekommit i samma tidning, enligt sakens natur måste hava förekommit i ett *ungsocialistiskt* organ. Jag har också mycket riktigt sedermera förvissat mig om, att det var ur den Schröderska »Folkviljan» dessa citat voro hämtade, vilka nu spelas ut mot det socialdemokratiska partiet, oaktat denne individ sedan åtta år tillbaka tillsammans med Hinke Bergegren är formligen utesluten ur det socialdemokratiska partiet och sedan dess hedrar även oss med sina utgjtelser ungefärligen på samma sätt och ibland till och med litet mera än vad han hedrar det borgerliga samhället.

Denna metod att använda ungsocialistiska uttalanden såsom bevis för att *socialdemokraterna* vilja det ena eller andra är sannerligen icke något nytt i högeragitationen, den användes med större eller mindre framgång, ofta med stor framgång, inför oupplysta åhörare, som icke göra och icke kunna göra någon skillnad mellan dessa olika åskådningar. Men jag må bekänna, att jag hade icke väntat, att högerpartiets ordförande skulle här fortfarande försöka att på detta sätt draga ett likhetstecken mellan det socialdemokratiska partiet och det slags personer, vilka i pojaktigt okynne skriva ned allt det grövsta de kunna få för sig, samma slags folk som gjorde den här lilla okynnesdemonstrationen i dag på förmiddagen med de röda flygbladen. Det är emellertid betecknande för hela högeragitationens läggning gentemot socialdemokratien, att den aldrig drager sig för att använda sådana slags vapen.

Herr Lindman hade även ett annat citat, som hettes skola vara hämtat ur en artikel, som stått i »Social-Demokraten» och som rörde socialismens ställning till familjen såsom institution. Han läste upp några rader ur början av denna artikel om att vi vilja upplösa den »individernas tvångströja, förstöra den eländets och lasternas urkälla, som man behagar kalla familj.»

Där slutade han citatet. Men som bekant är det ofta så, att om man klipper av ett citat utan att föra det ut till sin hela tanke, utan att ens gå så långt som till punkt i en mening, kan man få fram därur ganska besynnerliga ting. Jag skall därför tillåta mig, isynnerhet som saken icke är ny, utan varit på tal förut under våren, att läsa upp fortsättningen och börjar då mitt i en mening, när man sanningskärt klippt av just där: »och i stället för det kyrkliga tvångsäktenskapet, vari kärleken ersatts av familjeförsörjarens galérsloveri för mannen och konventionell garanti för kost, husrum och socialt anseende — där denna garanti är möjlig — för kvinnan, att vi i stället för detta 'kristligt-äktade förbund', vilja införa ett *friare och värdigare äktenskap, som uteslutande är byggt på om-*

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

sesidig böjelse». Vidare talas det i artikeln om penningäktenskaps ovärdighet, där utvecklas svårigheterna för medelklassen att bilda familj och äktenskapet inom arbetarklassen skildras i synnerligen mörka och drastiska färger; det nämnes, huru hustrun »som billigare arbetskraft tränger mannen ut på gatan till de arbetslösas flock och döttrarna genom vanvård och nöd råka i prostitutionens vidöppna avgrund, och den utslitna, förkrossade modern dukar under eller finner en tillflyktsort på fattighuset». Och så slutar artikeln:

»Det är *detta äktenskap och denna familj, som socialisterna vilja undergräva*. — — De vilja *frigöra kärleken och äktenskapet från penningens besudlande inflytande* och på grundvalen av ett nytt ekonomiskt system upprätta en ny familj, framtidens familj, varifrån fattigdom och nöd äro utestängda och med den dess naturliga följer: brott och prostitution.»

Denna artikel var således, det måste man ju konstatera, skriven i en aggressiv ton. Författaren hade utan tvivel, när han skrev sina inledningsrader, något av det där ungdomliga humöret, som vill, såsom det heter, reta borgarna en smula, skrämna dem genom sina uttryckssätt. Men envar, som läser artikeln i sitt sammanhang, måste dock se och förstå, att *meningen* är att vända sig emot den *vrångbild* av en på kärlek grundad familj, som alltför ofta våra penningäktenskap äro. Och dessutom — och detta är så utomordentligt betecknande för högerns metoder — har artikeln stått införd i Social-Demokraten — för den 17 september 1886! Detta var några månader innan jag personligen tillträdde platsen som redaktör. Jag säger detta icke för att taga avstånd från artikeln, ty dess andemening och tanke är enligt min uppfattning alltjämt fullkomligt hållbar, fullkomligt riktig, men dess uttryck äro naturligtvis sådana, som under den första Sturm- och Drangperioden kunde oftare förekomma, men som så småningom ha tagit en annan form.

Det är dock underbart i alla fall, att herr Lindman har gått tillbaka till en sådan *28 år gammal* artikel i Social-Demokraten för att finna ett argument och ett vapen mot den nuvarande socialdemokratien! Det är en stridsmetod, som synes mig vara ovärdig ett parti, som vill kämpa med blanka vapen. Det är en stridsmetod, som erinrar bra mycket om vad som förekommer från tredje klassens agitatorers sida här och var ute i bygderna, där de tro sig obemärkta och icke anse sig behöva vara så noga med, hur uttrycken kunna falla, utan att det är dess bättre, ju mer drastiskt det drages till. Sådana försyndelser förekomma, såsom också herr Palmstierna framhöll, helt visst inom alla partier. Icke vill jag ikläda mig någon moralisk borgen för tillförlitligheten av varenda uppgift, som en socialdemokratisk agitator eller talare haft, eller för hållbarheten av varenda rad, som står i en socialdemokratisk broschyr. Men jag ber att härvidlag få göra den anmärkningen och det förbehållet, att det är ett något annat förhållande med de skrifter, som givas ut direkt från högkvarteret och spridas genom dess försorg, och skulle det inflyta i en sådan skrift uti en valstrids brådska något olämpligt.

så tror jag verkligen icke att vi, därest vi därtill offentligen uppmanades, skulle tveka att bestämt säga ifrån, att vi beklaga det sådana uttryck influtit. Vad gör herr Lindman? Han ställer sig i nivå med dessa tredje rangens agitatorer ute i de mörkaste byggena. Det synes mig att ledaren av ett stort parti icke borde göra så, herr Lindman.

*Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Chefen för finansdepartementet herr statsrådet Vennersten: Herr talman, mina herrar! Jag beklagar, om jag uttalat mig oklart. Herr Branting tyckes ha fått den uppfattningen, att jag skulle väja undan för ett klart tillkännagivande av att det ingår i den här föreliggande finansplanen även ett tillgripande av utvägen att höja inkomst- och förmögenhetsskatten, sedan värnskattären gått förbi. Just i mitt uttalande om höjning av denna skatt ligger ju dock ett erkännande av att även denna skattekölla måste tillgripas, och jag begagnar nu tillfället att upprepa att detta är min mening. Men vad som kommer att ske om tre år, därom vet jag ju ingenting. Då kan jag möjligen, om jag har den äran att tillhöra denna kammare, tillsammans med herr Branting, om ock delvis på andra linjer, söka realisera det uppslag, som av försvarsberedningarna givits och som vi ha accepterat.

Jag vill begagna tillfället att gentemot herr Brantings kritik av min bevisföring såsom stöd för det berättigade i att uti finansplanen upptaga sex miljoner kronor mera på inkomstsidan än vad första försvarsberedningen gjort åberopa herr Brantings eget uttalande nyss. Herr Branting gav mig nämligen tillfälle att påpeka det förhållandet, att om vi, såsom herr Branting säger, därmed påminnande om våra gemensamma erfarenheter från bevillningsutskottet, ha sett till, att inkomsterna upptagas närmare sina verkliga belopp, så har man icke heller glömt att förfara på samma sätt med utgifterna, i det man, såsom herr Branting vet lika väl som jag, försökt få de betydande förslagsanslagen allt närmare de verkliga beloppen. Jag vågar ånyo åberopa den erfarenhet, som gångna år givit oss, utvisande, att under 39 år hade, sedan uppkomna brister blivit täckta, icke mindre än sju miljoner kronor årligen i genomsnitt fonderats, om vi hade gått tillväga så som vi under de senaste åren gjort i fråga om vår kassafond.

Jag skall vidare be att få säga, att när försvarsberedningarna, såsom de själva tillkännagiva, använt en metod, som är ägnad att leda till ett överskattande av utgifterna och säkerligen även till ett underskattande av inkomsterna, så synes det mig, som om man, därest man vill följa den maning, som dåvarande statsministern gav beredningarna, att i olikhet mot vad den förutvarande kommittén gjort söka beräkna förslagsbudgeterna så pass noggrant, det överhuvud taget vore möjligt, synes det, säger jag, som om man borde erkänna att den metod, som vi

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

nu i finansplanen använt, varit just ett fullföljande av detta uppslag och ägnad att giva en klarare och sannare bild av det verkliga läget än vad första försvarsberedningens förslag göra. Nu får framtiden visa vem som har rätt. Kompletterande inkomstkällor anvisades av beredningen och de ha även i finansplanen upptagits. Jag är fullt viss om att på detta sätt det är väl sörjt för ett anvisande av inkomster, även om beräkningarna icke till alla delar skulle visa sig fullt hållbara.

Jag begagnar slutligen, herr talman, tillfället att, då det riktats till mig en anhållan att förklara motsägelsen mellan å ena sidan att jag i dag uttalat mig för att om möjligt ett regeringsförslag i nykterhetsfrågan vid denna riksdag borde framläggas, och å andra sidan det bekanta faktum att en av de fyra sakkunnige, som blivit anmodade att biträda inom finansdepartementet med utredningen, förklarat sig icke kunna deltaga mera aktivt i detta utredningsarbete förrän till hösten, få påpeka att det icke är så svårt att finna en förklaring till detta, om herrarna ha studerat det tillkännagivande, som i tidningarna i detta hänseende blivit gjort. Saken förhöll sig helt enkelt så, att det var mycket svårt att finna det fjärde namnet, sedan jag lyckats förvärva herrar Kvarnzelius, Jakob Pettersson och som tredje man herr Hedenlund. När slutligen herr Löfgren lovade mig att gå med och fäste vid detta sitt löfte det villkor, att han skulle slippa ifrån mera intensivt arbete förrän till hösten, så betraktade jag naturligtvis detta såsom en ganska beklaglig inskränkning i hans löfte att biträda, men jag meddelade mig med ordföranden i nykterhetskommittén, som även övertagit besväret att vara ordförande hos de sakkunniga, och han hade då ingen invändning att göra mot ett sådant arrangement. Man trodde nog på båda hållen, att man skulle kunna lyckas utföra något arbete under den närmaste tiden, även om det hela icke skulle kunna slutföras förrän till hösten. Jag trodde också, att frågan verkligen var så svår och besvärlig att få genomarbetad, att man kanske finge bereda sig på att den icke kunde komma fram i färdigt skick förrän till nästa riksdag, och jag betraktade det såsom min skyldighet så länge jag stod på den post jag har att tillse att vad som kunde göras icke försumrades. När sedermera herr Kvarnzelius meddelade mig att det måhända funnes utsikter under vissa förutsättningar att arbetet genast skulle kunna upptagas och måhända slutföras på en månads tid, måste jag medgiva, att detta väckte min allra livligaste tillfredsställelse. Emellertid har det, såsom herrarna känna, icke lyckats att fullfölja detta uppslag, utan man får söka komma fram på andra vägar. Av vad jag här meddelat, kunna herrarna väl förstå, att herr Hamrins mening att det skulle vara någon motsägelse i mitt förfarande icke håller streck, ty faktiskt är det så, att jag allt från början varit livligt intresserad för att något skulle göras, fast jag som andra måst foga mig efter förhållandenas krav. Och först nu, sedan man är oförhindrad att gå till

verket med nya krafter, kan man på nytt uttala sig litet mera förhoppningsfullt.

*Remiss av
statsverks-
propositionen.*

(Forts.)

Herr Lindman: Herr talman, mina herrar! I likhet med den näst föregående ärade talaren ber även jag att få taga till orda för att avgiva några repliker mot yttranden, som blivit fällda under debattens gång i dag. Jag vänder mig då först till honom och vill säga, att de citat, som här återgivits av honom såsom anförda av mig på förmiddagen, äro hämtade ur den ifrågavarande broschyren. Att författaren av denna broschyr har tagit upp ett citat av en riksdagstalare ur riksdagsprotokollet, det bör väl ändock icke kunna läggas honom till last. Han har tagit det och jag har sedermera i dag sett efter, att han tagit det riktigt, och det bör således, såsom jag säger, icke kunna förebrås honom. Men vad som väl kunnat vara riktigt, det hade varit, om herr Branting, som yttrade sig i den debatten vid det tillfället, hade bestämt protesterat emot att vad som i en ungsocialistisk tidning sades, lades det socialdemokratiska partiet till last. Ja, i dag ha vi fått höra det av herr Branting, och det är ju alltid glädjande att få höra det, när det kommer, men då sades det icke.

Nu talar herr Branting vidare även om ett annat citat, som samme broschyrförfattare hade ur »Socialdemokraten». Naturligtvis kan icke någon vid genomläsandet av broschyren tänka på, huruvida det citatet är gammalt eller icke. Herr Branting hänför nu det citerade uttalandet till det ungdomliga humöret. Men tänk, herr Branting, om även denne broschyrförfattare vore en ungdomlig man och hade ett ungdomligt humör och om också det av herr Branting överklagade citatet ur hans broschyr vore att hänföra till detta ungdomliga humör. Men vad jag som citat från mig själv taget ur en socialdemokratisk tidning, i dag på förmiddagen anförde, det vidrördes icke av herr Branting.

Jag ber att få yttra några ord om det anförande, som hölls av herr Liljedahl. Till att börja med vill jag säga, att det tal, som hölls av mig i Tranås, icke är spritt i tryck i några massor. Jag har en uppgift om att det talet tryckts och utsänts till Valmansförbundets ombudsmän inalles i en upplaga av 2,000 exemplar. Nu skulle jag ju kunna ingå i ett utförligt bemötande av det anförande herr Liljedahl hållit, men vill jag inskränka mig till att säga, att den uppgift som jag har, härleder sig från en man, på vilkens omdömesgillhet och sanningskärlek jag icke har haft någon anledning att tvivla. Han har för mig uppgivit, att han var närvarande vid det tillfälle, då herr Liljedahl höll sitt tal, att han vid tillfället förde anteckningar och att han omedelbart efter hemkomsten från föredraget nedskrev dessa sina anteckningar. Jag skall endast i förbigående erinra om att herr Liljedahls öppna brev till mig innehåller t. ex. det uttalandet, att icke bör väl en officer vara tvungen att röka,

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

därför att hans konung röker. Nå, detta har ju aldrig stått i detta uttalande, lika litet som det någonsin sagts att en officer behöfve dricka ett glas vin om konungen dricker, varom herr Liljedahl talar i sitt öppna brev. Slutligen tror jag, att det föreligger en oriktig uppfattning hos herr Liljedahl, då han föreställer sig, att det skulle sägas där, att den referent, som lämnat mig meddelandet, skulle ha menat, att herr Liljedahl sagt, att kungen, som fordomtima kunde hända, begagnat starka drycker eller berusat sig, vilketdera det nu står. Så har icke referenten menat och han har också uttryckligen i Stockholms Dagblad sagt, att han icke menat att herr Liljedahl med detta uttryck, »såsom fördom kunde hända», avsett annat än forna tiders konungar. Detta som sagt endast i förbigående. Sedermera har jag åter inhämtat referentens uppfattning om denna sak, och han säger i ett brev, som jag icke skall besvara med att läsa upp, återigen uttryckligen att det referat han lämnat verkställt efter anteckningar, som han gjort under föredraget, och uppsatts omedelbart efter föredragets slut, med färskt intryck av detsamma och med ledning av de gjorda anteckningarna och hans minne.

Han har ingalunda sökt giva föredraget någon särskild färg, utan han har strävat efter att återgiva föredraget så noggrant som möjligt. Jag skall icke besvara kammaren vidare med detta, utan vill endast nämna, att samme man upplyser, att de intygsgivare, som omnämndes av Stockholms-Tidningen, ha, så vitt han förstått rätt, lämnat dessa intyg några veckor efter det talet var hållet. Herr Liljedahl påstår, att min sagesmans referat icke är riktigt, och det är klart, att om så är fallet, jag icke vill vidhålla något, som skulle vara oriktigt.

Beträffande ett annat uttalande, som jag haft och vilket talats om av herr Rune, nämligen ett anförande i Malmö, vari jag omnämnde ett yttrande av herr Starbäck, så är den saken, så vitt jag förstår, utklarerad för länge sedan, därigenom att jag, vilseledd av ett uttalande av herr Starbäck, omedelbart som mitt misstag blev mig bekant, tillkännagav, att jag beklagade, att så var fallet. Jag har för övrigt om den saken talat med herr Starbäck, och han har tackat mig för att jag återtagit mitt yttrande och offentliggjort detta i tidningarna. Det säges här, att det tryckta talet skulle återkallats. Det hade naturligtvis mött svårighet, men jag vill nämna, att en ny upplaga är tryckt av detta tal, i vilken rättelse är vidtagen.

Jag kan icke underlåta att, innan jag slutar, nämna några ord med anledning av det anförande, som hölls av herr Edén. Han gör en stor skillnad på vad som förekommit i den valstrid, som nu ägt rum, och den, som fördes 1911. Jag anser, att herr Edén har rätt i, att man bör göra stor skillnad därvidlag, men jag anser, att skillnaden icke ligger på det sättet, som herr Edén förmenar. Det är ju klart, mina herrar, att det för

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

oss, som nyss stått ute i valstriden, där vågorna gått ganska högt, att det här i kammaren för oss, delvis samma personer, som varit ute i striden och stått i skottlinjen, skall vara ganska svårt att rättvist bedöma varandra. Jag vågar säga, att det i ett fall som detta sannerligen icke kan vara så lätt. Men då herr Edén talar om, att frågan angående vad som förekommit vid valstriden här i dag egentligen upptagits av mig, tror jag, att herr Edén verkligen begår en orätt, eller också har hans skarp-sinne icke stått vid lag. Tydligen har han icke observerat de anföranden, som höllos före mitt, av vilka det ena direkt uppfordrade till uttalande från min sida. Ett annat yttrande av herr Edén var, att man icke skulle gå tillbaka så långt som 3 år för att tala om vad som då försiggick och tilldrog sig. Ja, det kan ju överlämnas till vars och ens omdöme att avgöra den saken. Det beror också på det sammanhang, vari frågan kommer fram, men det förvånar mig, att herr Edén senare i sitt anförande angrep en person för ett uttalande, som denne haft för 5 år sedan. Något vidare starkt bevis på konsekvens förefaller mig icke detta vara. Herr Edén anser det vara rätt och bra, att en högerman skall sitta tyst och stilla och föredraga de beskyllningar, som göras mot honom, och det må vara hans rätt att tycka så, men det vågar jag säga, att man icke kan fordra, och jag tror knappast heller, att någon i denna kammare vill fordra, att man skall med stillhet fördraga det, som jag omnämnde i dag och kallade Albertiartikeln. Herr Edén har sökt i sitt anförande framhålla, att man icke får tillmäta densamma någon så stor betydelse. Jag vågar icke säga, hur orden föllo, men innebörden av dem var, att den artikeln väl ändå icke var så mycket att fästa sig vid. De av herrarna, som hörde det citat jag uppläste, torde i alla fall giva mig rätt däri, att det väl är något bland det skamligaste, som i tryck utsagts om en politisk motståndare. Nu förhåller det sig på det sättet, att det funnits i Dagens Nyheter två Albertiartiklar. Där stod en den 1 februari, om vilken det icke är mycket att säga, och det var en annan, av den 7 februari, vilken jag återopade i dag. Dagens Nyheter har nu för icke länge sedan såsom ett exempel på högerns otroliga lögnaktighet anført en högerbeskyllning mot nämnda tidning för att år 1911 ha uppställt en parallell mellan Lindman och Alberti. För att bevisa denna högerbeskyllnings orättfärdighet avtrycker Dagens Nyheter artikeln av den 1 februari 1911 och säger, att detta är Albertiartikeln. Dagens Nyheter urgerar och det med rätta, att denna icke innehåller någon som helst parallell mellan ifrågavarande två personer, och tidningens beskyllning för orättfärdighet repeteras mångfaldigt av landsortspressen. Men, mina herrar, den artikel, om vilken jag talade i förmiddags, och som kommer att stå i riksdagens protokoll, är artikeln av den 7 februari, och den behöver icke någon hederlig man fördraga.

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Herr Palmstierna: Herr talman! Det är med alldeles särskild glädje, som jag ber att få returnera den utmärkt välfunna artighet, med vilken herr justitieministern slutade sin replik till mig. Herr justitieministern säger där, att vänsterns män måste tillerkännas en hög grad av finkänslighet. Nåja, jag skulle i detta fall rent av våga att taga herr justitieministern på orden. I det fall, som här är fråga om, har man en utomordentlig finkänslighet, och varför, herr justitieminister? Jo, i samma mån som en person åtnjuter en verklig aktning och, jag skulle nästan vilja säga, även sympati, blir också hörseln känsligare beträffande vad han säger än eljest. Jag tillägger att herr justitieministern själv med all säkerhet tycks besitta samma vackra egenskap, som han tillerkänt oss, nämligen finkänslighet. Ty det må jag väl ändå säga, att så försiktigt som jag försökt avfatta den förebräelse, jag riktade till honom, icke borde den ändå ge en sådan förstöringsbild, att den blev både »förtal» och »smädelse», beskyllningar från min sida. Nej, jag skulle vilja säga den ärade justitieministern, att varje sådan tanke har för mig varit fullständigt främmande, och jag har aldrig tänkt yttra något dylikt.

Emellertid det uttalande, som gjorts av herr justitieministern nödgar mig nog — till min ledsnad — att, för att kunna lämna en erforderlig förklaring, uppläsa några rader av det anförande herr justitieministern höll i Kristianstad. Och jag kan icke neka till, att även när jag nu läser om det, det gör på mig det intrycket, att uti ett fall nog en utav den föregående regeringens ledamöter beskylls för bristande samvetsömhet. Där säger han i fråga om en kamrat vid hovrätten: »Hans samvetsömhet och redbarhet i ämbetets utövning äro riksbekanta.» . . . »Men sedan partipolitiken fått makt med honom, är även han med om att höja sin näve emot konungen.» Det är sålunda en förebräelse för bristande samvetsömhet, och när man vet vilken *person* det gäller, blir man än mer betänksam inför ett dylikt uttalande. Det yttrande, som fälldes om den förre regeringschefen, är för övrigt sådant, att också däri ligger något av grov beskyllning. Det säges att herr Staaff av maktlystnad åsidosatt höga värden. Jag tillåter mig läsa upp detta uttalande. »Ja, herr Staaff befann sig vid Rubikons strand. Han stod där tankfull med tärningen i sin hand. På andra sidan vinkade oförgänglig ära — fosterlandets räddning — men möjligheten till förlust av redan vunnen makt hotade ock. Tankarna växlade, än rörde de fosterlandet, än det egna partiet. . . . Men — fortsätter han — han tvekade, han dröjde, han kastade *icke* tärningen, han såg i stället tillbaka för att inhämta skarans egen mening — och då kommo väldiga flodvågor. Omedelbart efter det den första vågen slagits tillbaka av stranden och rullat ned i djupet låg Staaff begravd i det medföljande slammet. Där ligger han ännu. Och mänskligt att döma gives för honom ingen uppståndelse.»

Ja, herr talman, jag vill visst icke dröja vid dessa ord. Herr justitieministern har ju här i afton givit en så ampel och god lät mig säga — bortförklaring, vilken hälsats med den allra största till-

fredsställelse. De ord, som herr justitieministern nyss fälde, tror jag även äro till fullo ägnade att återställa det verkligt goda förhållande till hans person som jag är viss om att flertalet i denna kammare önskar bibehålla.

*Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Herr Sterne: Jag begärde ordet endast med anledning av ett anförande av min mycket nyförvärvade kamrat på Östgötabänken, däri han återger en historia om att jag skulle fällt ett så vansinnigt yttrande som att de stora pansarbåtarnas fördelar skulle ligga i, att större rum bereddes för officerarna för kortspel. Jag tror knappast, att den historien behöver dementeras, men jag skall använda ett mildt uttryck om den, då jag säger, att det är en ren dikt. Dess orimlighet framstår i klaraste dager genom det förhållandet, att, såsom jag tror alla inse, de valmän, som åhört mina föredrag på valmötena, och de valmän, som sänt mig hit, väl icke lida av sådan hjärnuppmjukning, att de taga dylika argument för goda, men angående de valmän, som sänt hit herr Hermelin, har jag icke lov att uttala något omdöme.

Herr Rune: Herr talman, mina herrar! Herr Lindman sade nyss, att hans mellanhavande med herr Starbäck, om vilket jag talade, var uppgjort. Ja, det sade jag också, och jag gav herr Lindman mitt erkännande för det, men jag vågar påstå, att herr Lindman långt ifrån styrkt eller ens givit sannolika skäl för, att det skulle mött hinder att draga in den upplaga av hans tal som var tryckt. Det var hans underlåtenhet härutinnan, som jag anklagade honom för, och mot den anklagelsen har han icke kunnat skydda sig. Men det är ju rätt naturligt, att när man tryckte en ny upplaga, så lät han stryka det, som var felaktigt, och detta står han nu och skryter över. Sannerligen, det är underbart, att han kan göra det.

Vidare är det en sak till. Jag tror nog, att herr Liljedahl kan försvara sig själv, men det må vara mig tillåtet att till en ledamot av kammaren, till en kamrat, som herr Lindman i alla fall är, uttala mitt hjärtas mening i den Liljedahlska saken, och jag får säga, att hela min rättskänsla uppreser sig mot, att herr Lindman kan säga, att talet med de lögnaktiga uppgifterna spreds — i *bara* 2,000 exemplar, och att det därför ingenting vore att tala om. Är det kanske icke nog, att ett sådant tal sprides i 2,000 exemplar?

Det har här talats om en beskyllning, som för två år sedan riktades mot herr Lindman. Det är en sak. Men en annan sak är, att när en kamrat i kammaren, en officerskamrat till herr Lindman, står upp och förklarar, att han icke fällt det yttrande som herr Lindman beskyllt honom för, att då herr Lindman häremot åberopar en uppgift av icke namngiven person och därför icke vill godtaga herr Liljedahls förklaring och taga tillbaka sitt yttrande i talet. Nu föllo sig hans ord icke så, utan de blevo mycket smidigare lagda. Han sade nu, att *om* det vore så, som herr Liljedahl förklarat då vore

Remiss av
statsverks-
propositionen.

(Forts.)

saken att beklaga, men han ville icke uttryckligen medgiva, att det vore såsom herr Liljedahl här offentligen uppgivit.

Jag har känt behov av att protestera mot, att en kamrat i kam-maren behandlar en annan på det viset.

Herr Liljedahl: Herr talman! Herr Lindman nämnde, att den person han fått referatet av, varit närvarande vid föredraget och gjort anteckningar. Först skall jag be att få referera ett fall, beträffande vilket herr Lindman är alldeles oskyldig, men som i någon mån kan ge en förklaring till hur dylika vrängda meddelanden kunna se dagen i upprörda tider.

När herr Staaff besökte Tranås — herr Lindman kom strax efteråt för att motverka herr Staaff, och båda gjorde den frisinnade saken stor nytta: efter herr Lindmans föredrag fingo vi ir. 15 nya medlemmar i ortens frisinnade förening, som vi omöjligt skulle ha kunnat få förut — hade jag i uppdrag av föreningens styrelse, att när herr Staaff slutat sitt anförande, tacka honom, vilket jag också gjorde. Då sprang en medlem av högern upp på en bänk och som en demonstration mot herr Staaffs leve för fosterlandet, utbragte han ett demonstrativt leve för konungen. Jag stod lika nära herr Staaff som jag står min kamrat här i bänken, så att herr Staaff är till disposition, om herr Lindman skulle anse sig behöva ett vittne. Därpå fick min regementschef en anmälan av tre personer. Denna anmälan är publicerad i tidningen Östgöten och är av följande lydelse: »Härmed få vi vördsamt anmäla, till den åtgärd saken kan föranleda, att vid det senare av de av förre statsministern Karl Staaff hållna föredraget i Tennishallen i Tranås den 15 dennes, följande:

Sedan föredraget slutats av herr Staaff med ett leve för fäderneslandet, i vilket alla kraftigt instämde, utbringades omedelbart därefter av en man bland publiken ett fyrfaldigt leve för konungen, vilket leve även av publiken fulltonigt besvarades.

Under hurraropen hördes kapten Liljedahl, som ej deltog däri, med gäll stämma yttra något, som av oss till sitt innehåll ej kunde uppfattas.

Då man kunnat förmoda, att kapten Liljedahl såsom varande officer skulle ha deltagit i levet för h. maj:t, väckte det motsatta förhållandet vår uppmärksamhet och uppfattade vi hans uppförande under sådana omständigheter som en demonstration, som, med hänsyn till hans militära ställning, enligt vårt förmenande var i hög grad föרגelseväckande.

Omedelbart därefter sprang herr Liljedahl upp i talarestolen och utbringade i exalterade ordalag ett fyrfaldigt leve för herr Staaff. Sommen den 17 mars 1914. Max Hermelin. Ax. Samuelsson.»

Jag erhöll därpå av min regementschef order att inkomma med en förklaring, vars början är av följande lydelse:

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

»Härmed får jag värdsamt avgiva den förklaringen, att den mot mig av tvenne personer i Sommen gjorda anmälan innebär en nedrig osanning, som från min sida kommer att offentliggöras, så att den vid mötet närvarande allmänheten kan konstatera fakta. Anmälarna säga: 'Under hurraropen hördes kapten Liljedahl, som ej deltog däri, med gäll stämma yttra något som av oss till sitt innehåll ej kunde uppfattas.' Detta påstående är en skamlig och för anmälarna vanärande lögn. Jag yttrade ej ett ord under de av ett fåtal bland den stora, till omkring 1,300 personer uppgående publiken, framsagda hurraroper eller ett ord efteråt i anledning av dem eller med den minsta åtbörd protesterande mot dem, *utan jag teg*. Jag deltagit i hurrarop för konungen, när de i programenlig ordning utbringas av den ansvariga ledningen vid mötet, vilket under de tjugu år jag deltagit i fosterländska möten ej brukat ske i samband med ett leve för fosterlandet, men jag tar ingen som helst befattning med politiskt demonstrativa leverop vare sig för eller mot konungen, emedan jag anser hans person böra stå partifritt höjd över partierna.»

Anmälan föranledde icke till någon regementschefens åtgärd, men det kom ut ryktesvis i alla fall, att dessa vittnen stodo emot mig, varför jag för att döda dessa rykten skaffade mig intyg, utfärdade av personer ur olika partier, och detta intyg bekräftar vad jag i förklaringen yttrat. Jag kan således mycket väl förstå, att den person, som herr Lindman fått sitt meddelande av, har varit kanske en i övrigt trovärdig man, men av någon oförklarlig fanatism har han tillgripit sin tolkning av mitt föredrag. Jag har emellertid, som sagt, skaffat mig intyg från åhörare av mitt föredrag, och jag ställer detta intyg emot det meddelande, som herr Lindman nu åberopar. Detta intyg har jag låtit publicera. Först har jag i Stockholms Dagblad dementerat denna tidnings redogörelse för samma föredrag. Det är en lång förklaring, som jag icke skall läsa upp i sin helhet. Jag skall blott på den punkt det gäller angiva vad jag sagt. Stockholms Dagblad riktade tre anklagelser mot mig — de stodo i tidningen samma dag som herr Lindman höll sitt anförande i Traneås, och som vi veta läser han tidningarna mycket flitigt strax före sina föredrag. Mitt genmäle är ställt till redaktören av tidningen och efter redogörelse för de tre ifrågavarande anklagelsepunkterna fortsätter jag: »Det är dessa tre punkter, som Ni i edra egna kommentarier till det Er tillsända referatet framhäver såsom de, vilka göra mig ovärdig att i rikets tjänst vidare nyttjas» — så ungefär hade tidningen skrivit. »Förstår Ni räckvidden av Edra smädelser, utslungade i en offentlig tidning, innan Ni med ett enda ord hört Er för hos den anklagade parten? Finns då ingen heder mer i denna ohyggliga hets från högerhåll mot oliktankande?»

I mitt föredrag betonade jag *raka motsatsen* till det Ni an-

Andra kammarens protokoll vid senare Riksdagen 1914. Nr 8. 6

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

klagar mig för på grund av det referat, Ni erhållit av en icke okänd person.

Mitt föredrag hölls i Frinnaryd och Aneby för en månad sedan, och först nu kommer denna lögnhistoria. Jag talade å den förstnämnda platsen vid middagstid den 1 mars och upprepade samma dag mitt föredrag på kvällen i Aneby. Orstidningen av *högerfärg* (Tranås tidning) gav följande omdöme: 'Föredraget, som var fullkomligt opartiskt, präglades av kärlek till konung och fädernesland och fördragsamhet mot olika tänkande'. En tid efteråt (17 mars) höll jag i huvudsak samma föredrag i Sävsjö, vilket av en annan tidning (Smålandstidningen) av *högerfärg* bedömdes sålunda: 'Kapten Ernst Liljedahl från Tranås höll i går kväll i Sävsjö goodtemplarsal ett politiskt föredrag, däri dagens politiska frågor på ett synnerligen klart och fullt objektivt sätt behandlades... Föredraget, som präglades av den största sans och frihet från alla utfall mot olika tänkande, mottogs av de över 200 närvarande med mycket starkt bifall.»

Herr Lindman har här i afton icke tagit tillbaka sina mot mig utslungade anklagelser, och detta ger mig anledning att bekräfta mitt påstående med att uppläsa det intyg, jag skaffade mig, sedan herr Lindman hållit sitt föredrag i Tranås. Det är undertecknat av 28 personer ur olika samhällsklasser, godsägare, hemmansägare, näringsidkare, arbetare m. fl. De peka på min förklaring i Stockholms Dagblad, som jag nu läste upp en del av, och undertecknarna intyga följande: »Då undertecknade åhörde det föredrag, som kapten Ernst Liljedahl den 1 mars 1914 höll i Frinnaryd, kunna vi intyga, att den framställning av föredragets innehåll, som lämnats i Stockholms Dagblads artikel 'I partiyran' den 29 mars 1914, är i flera hänseenden förvrängd, och finna vi i stället den redogörelse, som kapten Liljedahl själv lämnat i samma tidning den 2 april 1914, vara riktig. Vi uttala en bestämd protest mot tidningens sätt att behandla denna sak, och kunna vi intyga, att vad en högertidning (Smålandstidningen) sagt om ett av kapten Liljedahl hållet föredrag i Sävsjö den 17 mars 1914, att 'det präglades av den största sans och frihet från alla utfall mot olika tänkande', även gäller om hans föredrag i Frinnaryd. Frinnaryd den 9 April 1914.»

Detta är av 28 vid mötet närvarande personer intygat.

Jag ber om ursäkt för att jag uppehållit kammaren så länge med denna sak, men den har synt mig vara icke blott en personfråga. Det är också en principfråga. Det finns någonting, som vi svenskar kanske förstå bättre än andra, och när den kände författaren Gustaf af Geijerstam en gång kom till Danmark, yttrade han till den danska publiken: »Den, som icke förstår allvar, han förstår icke svenskarna». Här i afton ha vi haft en allvarlig moralisk debatt. Den gäller det, som måste vara det grundläggande för det politiska arbetet, nämligen hedern och aktningen för hederns bud. Jag vädjar till den

droppe soldatblod, som jag ännu hoppas flyter i herr Lindmans ådror, att herr Lindman måtte ha *mod* att erkänna den förseelse han begått och återkalla sina anklagelser.

*Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Herr Lindman: Herr talman! Den vädjan herr Liljedahl har gjort skall på det sättet naturligtvis icke förklunga öhörd — och de ord, som användes, hade icke behövt användas —, att jag ber att få säga herr Liljedahl och kammarens ledamöter, såsom jag sagt förut, att jag har stött mitt uttalande på ett utav en namngiven person lämnat referat med namnet underskrivet, en, så vitt jag förstår, trovärdig man. Att för mig i detta ögonblick säga, att detta referat är oriktigt, därtill har jag icke mod gent emot den man, som underskrivit detta. Att säga gent emot herr Liljedahl, att herr Liljedahl icke kan ha rätt uti sin uppfattning av det sätt, varpå herr Liljedahl säger, att förloppet har varit, kan jag naturligtvis icke heller göra gent emot herr Liljedahl.

Jag har icke någon anledning att betvivla riktigheten av detta herr Liljedahls uttalande, men jag har heller icke någon anledning att betvivla, att min sagesman, som med sitt namns underskrift bekräftat sitt uttalande, är i fullkomligt god tro, och därför kan jag i den situation, som nu är, icke göra annat än säga, att om han har orätt, så beklagar jag saken.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, beslöt kammaren att hänvisa Kungl. Maj:ts proposition angående statsverkets tillstånd och behov till statsutskottet, varjämte densamma remitterades i de delar, som anginge pensions- och indragningsstaterna, till bankoutskottet, i de delar, som anginge de under jordbruksdepartementet lydande ärenden, till jordbruksutskottet samt i fråga om fjärde huvudtiteln och femte huvudtiteln, med undantag av rubriken Handeln och vad därunder förekommer, till riksdagens särskilda utskott.

Vidare hänvisades till särskilda utskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 58, angående ny härordning;

nr 59, med förslag till värnpliktslag;

nr 80, med förslag till förordning om ändrad lydelse av § 2 i förordningen den 1 juni 1912 om understöd i vissa fall åt värnpliktigs hustru och barn (familjeunderstöd);

nr 60, angående sjöförsvarets ordnande; och

nr 81, med förslag till lag om förbud i vissa fall mot värnpliktigs skiljande från tjänst eller arbete.

Till respektive utskott skulle jämväl överlämnas åtskilliga i anledning av förenämnda propositioner inom kammaren avgivna yttranden.

§ 2.

Härefter föredrogos var för sig Kungl. Maj:ts propositioner:
nr 57, med förslag till strafflag för krigsmakten m. m.; och
nr 63, med förslag till ändrad lydelse av §§ 96—102 och 110
regeringsformen, § 42 mom. 2 och § 68 riksdagsordningen samt
§ 4 5:o tryckfrihetsförordningen;

och hänvisades därvid den förra propositionen till lagutskottet
och den senare till konstitutionsutskottet.

§ 3.

Herr *Rydéns* vid kammarens sammanträde nästlidna gårdag
framställda, men då bordlagda anhållan att till hans excellens herr
statsministern få framställa spörsmål huruvida från någon av stats-
rådets ledamöter vidtagits åtgärder i syfte att påverka officerares
uttalanden med hänsyn till försvarsfrågan m. m. föredrogs härpå;
och blev denna anhållan av kammaren bifallen.

§ 4.

Vidare föredrogos var efter annan de på kammarens bord lig-
gande motionerna; och hänvisades därvid:

till lagutskottet motionen nr 16, av herr vice talmannen *D. Persson*;

till jordbruksutskottet motionerna:

nr 17 och 18, av herr *Rune*; samt

nr 19, av herrar *Lundgren* och *Molin* i Dombäcksmark;

till statsutskottet motionerna:

nr 20, av herr *Leander*;

nr 21, av herr *Molin* i Dombäcksmark *m. fl.*;

nr 22, av herr *Bogren*;

nr 23, av herr *Bogren m. fl.*;

nr 24, av herr *Juhlin*;

nr 25, av herr *Sävström*; och

nr 26, av herr *Röing*;

till tillfälligt utskott motionerna:

nr 27, av herrar *Andersson* i Grimbo och *Olsson* i Berg;

nr 28 och 29, av herr *Olausson m. fl.*; samt

nr 30, av herr *Röing*;

till särskilda utskottet motionerna:

nr 31, av herr *Nilsson* i Bonarp *m. fl.*;

nr 32, av herr *Olausson m. fl.*; och

nr 33, av herr *Indebetou m. fl.*;

till bankoutskottet motionerna:

nr 34, av herr *Ekman*; och

nr 35, av herr *Enderstedt*; samt

till bevillningsutskottet motionerna:

nr 36, av herr *Indebetou*;

nr 37, av herr *Linders*;
 nr 38, av herr *Söderberg* i Stockholm; och
 nr 39, av herr *Olofsson* i Ävile.

§ 5.

På förslag av herr talmannen, som sade sig hava om tiden för valen samrått med första kammarens talman, beslöt kammaren att onsdagen den 3 nästkommande juni företaga val av tjugufyra valmän för utseende av fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret jämte suppleanter för riksdagens fullmäktige i nämnda bank och kontor, ävensom av sex suppleanter för dessa valmän.

§ 6.

Avgåvos följande nya motioner, nämligen:

herr *Andersson* i Milsmaden *m. fl.*, nr 40, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående ändrade bestämmelser rörande röstgrund å kyrkostämman vid val till folkskollärare- med flera befattningar;

herr *Räf*, nr 41, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning och förslag i syfte att allmänna val, särskilt till andra kammaren, må förrättas å vardagar;

herr *Waldén m. fl.*, nr 42, om sådana ändringar i gällande förordning om kommunalstyrelse på landet *m. fl.* kommunalförfattningar, att den kommunala rösträtten bygges på grundval av allmän och lika rösträtt för såväl män som kvinnor *m. m.*;

herr *Adelswärd m. fl.*, nr 43, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning och förslag i fråga om åtgärder till främjande av vetenskaplig forskning och undervisning i publik och privat internationell rätt;

herr *Bärg* i Katrineholm *m. fl.*, nr 44, om tillfälligt lönetillägg till ordinarie tjänstemän av lägre grad vid statens järnvägar;

herr *Westman m. fl.*, nr 45, om förnyat anslag till låneunderstöd för nya enskilda järnvägsföretag;

herr *von Hofsten m. fl.*, nr 46, om förnyat anslag till låneunderstöd för enskilda järnvägsföretag;

herrar *Bosson* och *Berg* i Munkfors, nr 47, om bidrag av statsmedel till kostnaderna för invigningen av fredsmonumentet på svensk-norska gränsen;

herr *Olsson i Tyllered*, nr 48, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 73, angående disponerande av anslag till uppförande av vissa ny- och tillbyggnader vid kustsanatoriet Apelviken;

herr *Osberg*, nr 49, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning och förslag i fråga om inrättande av spannmålslagerhus;

herr *Jönsson* i Slätåker, nr 50, om understöd av statsmedel åt enskild lantbruksskola eller lantmannaskola samt åt frielever vid sådan skola;

herr *Carlson* i Herrljunga:

nr 51, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående möjliggörande

för innehavare av vissa med tomträtt upplåtna tomter vid Trollhättan att förvärva äganderätt till tomterna; och

nr 52, om upphävande av tullen å kalciumnitrat (norgesalpeter);
herr *Lundell*, nr 53, om pension åt förre korpralen Karl Nyström

Smälännings änka;

herr *Zetterstrand*, nr 54, om pension åt korrekturläsaren vid riksdagens tryckeriexpedition Hjalmar Brander;

herrar *Berg* i Munkfors och *Forssell*, nr 55, om överflyttning å övervaktmästaren vid riksdagens hus av de vice värden för riksdagshuset åliggande göromål;

herr *Vahlquist*, nr 56, om anslag till utgivande av en uppslagsbok över 1914 års lagtima riksdagars verksamhet;

herr *Henriksson*, nr 57, om årligt understöd åt folkskolläraren C. G. Carlgrens änka;

herr *Olsson* i See, nr 58, om åtgärder till återinsättande av de under bruk skatteköpta hemmanens åbor i besittningen av skogen å hemmanen;

herr *Borggren*, nr 59, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående reglering av nattarbetet inom bagerier, konditorier och hambagerier;

herr *Andersson* i Knäppinge, nr 60, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående bibehållande av den vissa socknar å Öland tillkommande rätt till utsyning av ved och virke från Böda kronopark;

herr *Räf*, nr 61, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående anordnande av väntsalar för tredje klassens passagerare vid statens järnvägar; samt

herr *Henrikson*, nr 62, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående ändring i gällande bestämmelser om expeditionslösen vid växelprotest.

Ifrågavarande motioner bordlades på begäran.

§ 7.

Justerades det vid kammarens sammanträde den 20 innevarande maj förda protokollet.

§ 8.

Justerades protokollsutdrag.

§ 9.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Sundström</i>	under 7 dagar fr. o. m. den	28 maj,
» <i>Engström</i>	» 7 » » »	28 »
» <i>Holmström</i>	» 2 » » »	28 »
» <i>Rehn</i>	» 8 » » »	2 juni,
» <i>Carlson</i> i Herrljunga	» 8 » » »	2 »
» <i>Ekerot</i>	» 8 » » »	28 maj,

herr		under 7 dagar	fr. o. m.	den	28 maj,
»	<i>Åkerlindh</i>	» 4	»	»	» 30 »
»	<i>Odqvist</i>	» 3	»	»	» 28 »
»	<i>Isaksson</i>	» 2	»	»	» 28 »
»	<i>Westman</i>	» 7	»	»	» 29 »
»	<i>Jonsson i Hå</i>	» 5	»	»	» 28 »
»	<i>Andersson i Gävle</i>	» 6	»	»	» 29 »
»	<i>Andersson i Knäppinge</i>	» 8	»	»	» 28 »
»	<i>Nordström</i>	» 8	»	»	» 28 »
»	<i>Molin i Dombäcksmark</i>	» 5	»	»	» 29 »
»	<i>Lindberg</i>	» 7	»	»	» 28 »
»	<i>Bäckström</i>	» 5	»	»	» 29 »
»	<i>Jönsson i Boo</i>	» 5	»	»	» 29 »
»	<i>Andersson i Stårte</i>	» 3	»	»	» 2 juni,
»	<i>Olsson i Järnsida</i>	» 5	»	»	» 2 »
»	<i>Öberg</i>	» 7	»	»	» 28 maj,
»	<i>Persson i Västervik</i>	» 6	»	»	» 28 »
»	<i>Räf</i>	» 5	»	»	» 2 juni,
»	<i>Wiklund</i>	» 3	»	»	» 2 »
»	<i>Waldén</i>	» 2	»	»	» 29 maj,
»	<i>Borg</i>	» 4	»	»	» 30 »
»	<i>Hansson</i>	» 2	»	»	» 2 juni och
»	<i>Bengtsson i Göteborg</i>	» 5	»	»	» 30 maj.
»	<i>Lundell</i>				

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 1:54 på natten.

In fidem.
Per Cronvall.